

Korkma Sönmez...

İstiklâl Marşının Millî Marş olarak kabulü nasıl oldu? Nasıl bestelendi? Bestekârı kimdir? Millî Marşımızın

resmen kabulünün 37'nci yıldönümüne girdiğimiz şu sırada Hayat yukarıdaki sualleri cevaplandırmaktadır.



AKIF VE OĞULLARI — M. Akif iki oğlu ile. Solunda büyük oğlu Emin, sağında da küçük oğlu Tahir. Emin şimdi Karacabey'de, Tahir de İstanbul'dadır.

SÖNMEYEN yurdun üstünde tüten son ocak olarak al sancağ kalmıştı. Hakka tapın bir millet hakkı olan istiklâline kavuşmak, Hakkın vadettiği günlere ermek için kükremiş bir sel gibi bendinden aşırıyordu.

Maarif Vekâleti milletin bu umumi hissini bir marşta ifade lendirmek için müsabaka açtı. Yurdun dört bir tarafından 724 şair müsabakaya girdi. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'e göre ise böyle bir şiiri yalnız Mehmet Akif yazabilirdi. O da kaza nana para verileceği için müsabakaya girmiyordu. Hamdullah Suphi Bey, Birinci Büyük Millet Meclisi'nde milletvekili olarak bulunan Mehmet Akif'e 18 şubat 1921 de şu mektubu yazdı :

«Pek aziz ve muhterem efendim, «İstiklâl Marşı için açılan müsabakaya iştirak buyuramam. Rıdındaki sebebin izalesi için pek çok tedbirler vardır. Zatı üstada nelerinin matlup şiiri vücuda getirmeleri maksadın husulü için son çare olarak kalmıştır. Asil endişenizin icabettiği ne varsa hepsini yaparız. Memleketi bu müessir telkin ve tehyiç vasıtasından mahrum bırakmamızı rica ve bu vesile ile en derin hürmet ve muhabbetimi arz ve tekrar eylerim.»

Aradan bir ay geçmemişti ki 1 mart 1921 de Hamdullah Suphi Bey'in ağzından Büyük Millet Meclisi'nde okunan bu ulu şiir:

Hakkıdır hür yaşamış bayrağın
mın hürriyet,
Hakkıdır Hakka tapın milleti
min istiklâl.

mısraları ile bitirken koca salon, heyecanlarının son haddine varan milletvekillerinin içten tezahürleri ile inliyor, Nafia Vekili Fazıl Paşa başıarak tekrar okunmasını rica ediyordu. Şiir tam dört defa okundu Meclisin 12 mart 1921 toplantısında da resmen kabul edildi. Milletin ruhuna tercüman olan ve Meclisin kabulü ile resmî bir mahiyet alan İstiklâl Marşı şiirini ayakta dinlemek üzere Maarif Vekili tarafından bir defa da ha okunması istenildi. Büyük Meclisin bütün üyeleri ayağa kalkarak derin bir vevd ve coşkun bir heyecan içinde marşı dinledi :

Doğacaktır sana vadettiği günler
Hakkın,
Kimbilir, belki yarın, belki yarından
da yakın.

Bu imanın sarsılmaz gücü kendisini göstermiş, 9 Eylül 1922 de İzmir ufuklarında Hakkın vadettiği gün doğmuş, şafaklarda yüzen al sancak Kadife Kale'nin burçlarında parlamaya başlamıştı. Haber İstanbul'a ulaşınca Mehmet Akif'in şiiri ile dile gelen milletin hissi bu sefer aynı heyecan içinde Viyolonist Osman Zeki Bey'in bestesi ile musiki potasına dökülmeğe başladı. Milletin hisleri kadar vakur, o hisleri dile getiren şiir kadar asil ve ulvi bir heyet.



OSMAN ZEKİ BEY — Halen 78 yaşında olarak Kadıköy'de yaşayan kıymetli sanat adamımız Osman Zeki Bey, İstiklâl Marşı'nı bestelediği sıralarda.

canla İstiklâl Marşı bestelendi. 1880 yılında Üsküdar'da doğmuş olan Zeki Bey, Meşrutiyette ilk senfonik orkestrayı kurarak çok geniş bir repertuvarla dünya çapındaki eserlerin Türkiye'de tanınmasını sağlıyan adamdır. On bir yaşında saray mızkasına yazdırılmış, Fransa'dan getirilen ünlü viyolonist Vondra'nın elinde yetişerek solist olarak ve ayrıca bir kuartet teşkil ederek Türkiye'de keman ve oda müziği repertuarının tanınmasını sağlamıştı. Birinci Dünya Harbi'nde orkestrası ile Orta Avrupa'da konserler verdi. Brahms, Schubert, Mendelsohn gibi bestecilerin senfonilerini çaldırdı.

İstiklâl Marşı'nı bestelediği sırada saray orkestrası şefi idi. Kendisini Ankara'ya çağırdılar. Atatürk onun İstiklâl Marşı'nı bestelediği haberini almış, dinlemek istiyordu. Zeki Bey orkestrasını alarak Ankara'ya gitti. Böylece Mehmet Akif'in güftesi milletin en büyüğünün huzurunda Osman Zeki Bey'in bestesi ile birleşerek al sancakla beraber şafaklarda dalgalanmaya başladı.

Mehmet Akif'e İstiklâl Marşı şiirini niçin Safahat'a koymadığını sordukları zaman, «O benim değil, milletimindir» derdi. Cenazesi o milletin elleri üstünde kaldı. Mezanna İstiklâl Marşı ile bırakıldı. Fatih'ten beri bu şehrin toprağına kendi eseri ile gömülmeğe pâyesine eren ilk ölü o oldu.



RADYODA — Zeki Bey Ankara'da geniş bir musiki faaliyetine girişti. Yukarıda bu faaliyet zümresinden olarak radyoda başlanan kültür müziği yayını sanatçıları ile görüyoruz.

İLK KADRO — Zeki Bey Ankara'da Musiki Muallim Mektebi'ni de kurarak okulun müdürlüğüne getirildi. Aşağıda okulun ilk öğretmen ve öğrenci kadrosu görüyoruz. Zeki Bey ortadadır.



İSTİKLÂL MARŞI

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,
O benimdir, o benim milletimindir ancak!

Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl,
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celâl!
Sana olmaz, dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır, Hakka tapan milletimin İstiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım,
Hangi çılgın, bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Çarbin âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
" Medeniyet „ dediğin tek dişi kalmış canavar!

Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni dursun bu hayâsızca akın,
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakkın,
Kimbilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri " toprak „ diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun incitme yazıktır atanı,
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

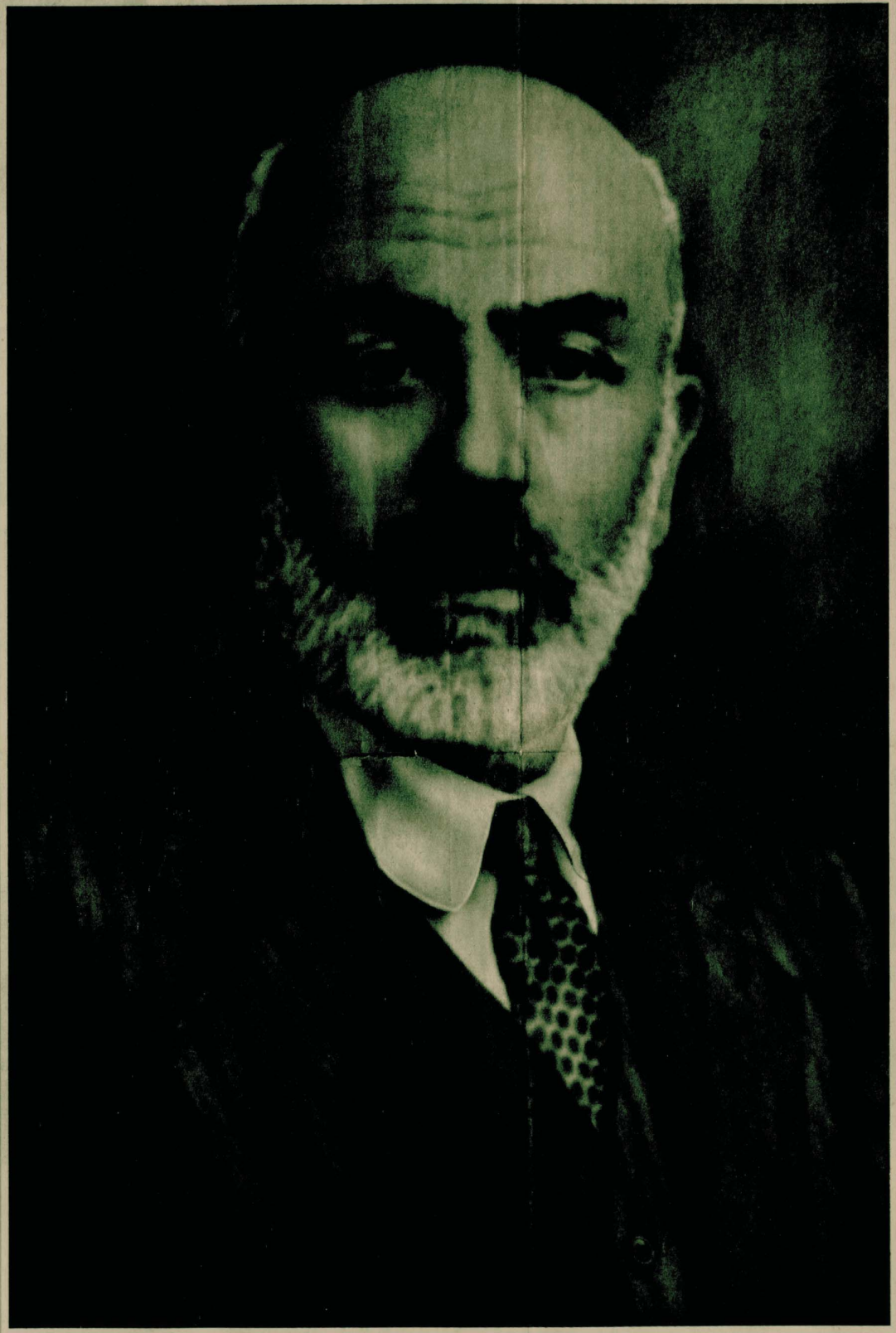
Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda,
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin, tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden ilâhi şudur ancak emeli,
Değmesin mâbedimin göğsüne nâmahrem eli,
Bu ezanlar – ki şehadetleri dinin temeli –
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder – varsa – taşım,
Her cerihamdan ilâhi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır, ruh-u mücerret gibi yerden na'şım!
O zaman yükselerek Arşa değer, belki başım!

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl,
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır, Hakka tapan milletimin İstiklâl.

Mehmet Âkif Ersöy



Hayat

Mehmet Âkif Ersoy

İSTİKLÂL MARŞI ŞAIRİ

1873 - 1936

SAKARYA

YAZAN: NAŞİT HAKKI ULUG — FOTOGRAFLAR: E. N. TENGİZMAN

Mustafa Kemal Başkumandan

— 3 —

SAKARYA'ya çekiliş kararı ve sona muvazi olarak Ankara'nın boşaltılması ve hükümet için Kayseri'de bir merkez hazırlanmaya başlanması Ankara'da Meclis içinde galeyana ile karşılanmıştı. Bu tedbirlerin ikinci ve üçüncüleri için Fevzi Paşanın ilk aşzda ihtirazlı bir tavır aldığı ve kendisine yakın bulunan kimselerin muhitinden de sızmakta idi. Fevzi Paşa, Kumandanı Mustafa Kemal'in uygun gördüğü bütün radikal savunma tedbirlerini fiilen tatbika geçmekle beraber, yine endişe içinde idi: Hükümet merkezi Kayseri'ye taşınır ise, Mecliste ve halk arasında mânevi bir sarsıntı olur ve bu sarsıntı çekilmekte olan orduya da sirayet edebilir. Hükümet merkezinin nakli tedbirlerine muhalefet eden muarız mebusların sözleri, Fevzi Paşanın üzerinde, o günün şartları içinde tesirini yapmaktan hali kalmamıştı. Meclis Reis Vekillerinden Erzurum Mebusu Hüseyin Avni'nin bir kapalı toplantıda, «Meclisin bir kapısına Mustafa Kemal'i, diğer kapısına da Kavaklı Fevzi Paşayı asalım» deyişi o günkü buhranlı havanın şiddetini gösteriyordu.

O saatlerde ordunun, Sakarya gerisinde yeniden tanzim ve tensik edilmekte olduğunu düşünüyerek, mesul arayanlara karşı Mustafa Kemal, gizli celsede cevap veriyordu:

— Efendiler, vaziyette bir fecaat yok ki, mesul arıyalım. İkinci İnönü

Muharebesinden sonra umumî seferberlik yapan Yunan ordusu insan, tüfek, mahneli tüfek ve top bakımından ordumuza ehemmiyetli derecede üstündü. Temmuzda taarruz başladığı zaman bizim durumumuz, umumî seferberlik ilânına, milletin bütün kaynak ve vasıtalarını — başka hiç bir mülâhaza olmaksızın — düşman karşısında toplamaya henüz müsait ve mütehammil görülmemişti. İki ordu arasındaki kuvvet farkı vesait ve şerait nisbetsizliğinin başlıca sebebi bundandır. Bunun neticesi olarak biz henüz tümenlerimizin bilhassa nakil vasıtalarını temin ve ikmal edemediğimizden onların hareket kabiliyetleri yoktu. Bunun içindir ki, Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşaya şu direktifi vermiştim: «Orduyu Eskişehir'in şimal ve cenubunda topladıktan sonra düşman ordusuyla araya büyük bir mesafe koymak lâzımdır ki, ordumuzun tensik ve tanzim ve takviyesi mümkün olabilsin. Binaenaleyh bunu yaparak zaman kazanabilmek için Sakarya'nın şarkına çekilmek caizdir, şimdiki vaziyet ise, bu emrin yerine getirilmesinden ibarettir.»

SAVUNMA MEVZİLERİNİN TESPİTİ

21 Temmuz günü Erkânı Harbiye Umumiye, Sakarya'nın doğusunda müsait savunma mevzilerini tespit için Ankara'dan bir kurmay subayı göndermişti. Bu mühim vazifeyi Erkânı Harbiye Umumiyenin Talim ve Terbiye

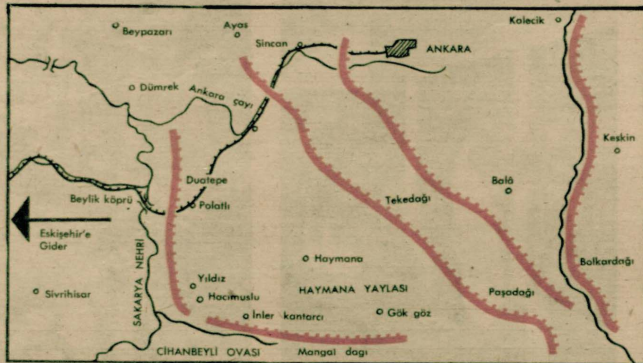
Şubesi Müdürü Kurmay Binbaşı I. Hakkı Tümerdem almıştı. Tümerdem, bu görevini şöyle anlatmıştı:

«Ordumuz Sakarya'ya doğru çekiliyordu. Sakarya nehrini ve savunma mevziini bu zamana kadar Garp Cephesi Kumandanlığı ve Erkânı Harbiye Umumiye Riyaseti keşfettirmemişler. Mustafa Kemal de henüz Başkumandan seçilmemiş... Erkânı Harbiye Umumiye Reisi, bir kurmay subayına Sakarya'nın doğusunda savunma hatlarının keşfedilmesini emretmiş. Ben o zaman Eğitim Şubesi Müdürü ve binbaşı idim. Bir kurmay yüzbaşı ile birlikte keşfe gönderildim. Sakarya nehrinin ve Sakarya asıl savunma mevziinin stratejik keşfini yaptım ve bu keşifte şu kanaate vardım:

Asıl savunma mevziimizin kuzey yanını Ankara çayına, daha yukarıdaki Engür ve Çile dağları gibi tabii mânelere dayanarak, Sakarya'nın doğusunda Beylikköprü'ye inecektir. Beylikköprü'nün yukarı ve aşağısındaki arazi düşmanın bir yarma hareketi yapmasına elverişli olmasına rağmen, Sakarya köprü kurulmadan geçilemez; Yunanlılar burada büyük kuvvetlerle, ateşimiz altında Sakarya'yı geçmekten çekinirler. Savunmamızın güney yanını Hacımuslu'ya kadar uzatabiliriz, ondan sonra yanımız açık kalacaktır. Seyitgazi havalisindeki düşmanın büyük kuvvetleri Cihanbeyli ovasından kolayca ilerleyerek açık olan bu yanımızı kuşatacaktır; Eskişehir - Nasuh Çal savaşında açık olan güney yanımızı kuşatarak, harbi kazanan Yunanlılar, burada da bu harekete tevessül edeceklerdir. Bu sebeple ordumuz, a) Ankara çayından Hacımuslu'ya kadar bir savunma cephesi kurmalı, b) Beylikköprü'nün kuzey ve güneyini kuvvetlice tutmalı, c) Düşmanın yapması muhtemel kuşatmayı önlemek için, umumî ihtiyatlarımızı Inler Katıncı havalisinde bulundurulmalı...»

Hâdiseler o kadar hızlı seyretmiş ve ordu Sakarya gerisindeki bu mevzilerde 26 temmuza kadar toplanmasını o kadar çabuk yapmıştı ki, Mustafa Kemal cepheye gidinceye kadar, Erkânı Harbiye Umumiye krokiler üzerine çizilmiş ve yazılmış bir Sakarya umumî savunma plânını hazırlayarak Mustafa Kemal'e verememişti.

Yunanlılar da mütemadi ve muannit muharebeleriyle yorgun düşmüş, geri hizmetlerini düzenlemek sebebiyle yirmi gün kadar harekâta fasıla vermişti.



SAVUNMA HATLARI — Sakarya gerisinde ve daha gerilerde keşfettirilen savunma hatlarımız. Erkânı Harbiye-i Umumiye, birinci hattı, ordumuz Sakarya'ya çekilmeden önce bir erkânı harb heyetine keşfettirmiştir. Öbür hatlar da ihtimallere karşı düşünülmüştür. Sakarya'ya çekiliş kararı bile Meclis'te galeyana ile karşılanmıştı. (Çekilme hatları kırmızı ile çizilmiştir.)



GARP CEPHESİ KARARGÂHI — Mustafa Kemal, Eskişehir'de Garp Cephesi Karargâhı'ndan çıkarken (12/2 1921). Atatürk'ün Başkumandan seçilmesi bu tarihten altı ay sonra, 5 ağustos 1921 de çıkan kanun iledir.



BAŞKUMANDAN SAKARYA'DA — Mustafa Kemal Başkumandan olduktan sonra Polatlı'nın kuzeydoğusunda Kartaltepe tarassut yerinden mürettep kolordunun taarruzunu takibederken ve sağda bir cephe teftişinde



MUSTAFA KEMAL KAZA GEÇİRİYOR

Yürüyüş halinde bulunan ordumuz henüz Sakarya'ya yerleşip mevzilerini almadan, bir gün Mustafa Kemal atan düşüp göğüs kaburga kemiklerinden biri kırıldığı için Ankara'ya getirilmişti. Mustafa Kemal, düşmanın ne yandan ilerleyebileceğini mütalâa için araziye gezerken bir akşam karanlığında dalgalılık ile atının eğerini tuttuğunu sanarken eli boşlukta kalarak yuvarlanmış ve kaburgası bu suretle kırılmıştı. Mustafa Kemal küçük bir otomobil ile Çankaya'ya getirilmiş, hekimler büyük askere bir müddet kati istirahat tavsiye etmiş iken, O, kemiğinin kırıldığı yerde, düşmanın gururunu kırılacağını söyleyerek cepheye dönmekte ısrar etmiş, Çankaya'dan kucakta indirilmiş ve istasyonda trene yine kucakta bindirilmişti. Tarihin en uzun süren bu meydan muharebesini, büyük Mustafa Kemal, böğrü sancıya sancıya idare etmişti. Onun her hâti-rasına minnet borcumuz uçsuz bucaksızdır.

ANKARA GERİLERİNDE EŞKIYA CETELERİ TÜREMİŞTİ

Yine Sakarya'ya çekiliş buhranının yaşadığı günlerin birinde, Ankara hâpishanesinden muhafızların nezaretinde Kayseri'ye taşınmakta olan iki yüz kadar mahkûm, Hasandede'de (bugünkü modern Kırıkkale Fabrikalarının

biraz güneyinde bir nahije merkezi) jandarmalara hücum ederek silâhlarını almaları ve o civarda padişaha ve halifeye sadakat perdesi altında vatana hıyanet ve şekavet eden Dışkıtlı Hasan çetelerine katılmaları Ankara'da bu boşaltma kararı aleyhine bir koz olarak kullanılmak istenmişti; bu mahkûmların da iştirakiyle kuvvet bulan hıyanet çetesi, Kayseri'ye göçen silâhsız sivilleri, memurları ve onların aile ve çocuklarını soyup işkence etmesi dahi, Sakarya nehrinin gerisine çekiliş kararına karşı bir hücum vesilesi edilmişti.

MUSTAFA KEMAL'İN BAŞKUMANDANLIĞI ALMAK KARARI

Mustafa Kemal, bütün bu fırtınalar arasında ordunun Başkumandanlığını üzerine almak zamanının geldiğine hükmetmişti. Fakat Meclisin içindeki gergin havanın sertliği geçmemişti. Mustafa Kemal, Meclise verdiği takdirde, ordunun fiilî sevk ve idaresini deruhte etmek için, Büyük Millet Meclisinin haiz olduğu salâhiyeti kullanmayı şart koşuyordu; ancak bir Başkumandan, bu salâhiyetlerle, kahramanlığına ve yüksek vasıflarına inandığı millet ve ordusunu zafere ulaştırabilirdi.

Meclisin bir kısmı işte buna razı olmak istemiyordu. Diyorlardı ki, Meclis Başkumandandır, bu sıfat, Meclisin mânevi şahsiyetinde mündemictir. Meclis,

milletin, Anayasa ile kendisine verdiği bu hakkı devretmekle veya bir şahsa izafe etmekle, âtil kalır. Olamaz, Mustafa Kemal ancak, Başkumandanın vekili olabilir. Birinci Cihan Harbinden kalma bir unvan... Enver Paşa'nın unvanı...

Vatanın kurtuluşu, bu nazari münakaşaların uzayıp gitmesine müsait mi idi, sonra karşılarındaki kimse, ne Enver Paşa, ne de tayin ile o rütbelere erişmiş bir kimse idi. Çanakkalenin kahramanı Mustafa Kemal, büyük mücadeleyi bir hedef ve gaye etrafında teşkilâtlandırmış, milletin hâkimiyetini tecellî ettiren bu geniş salâhiyetli Meclisi o derleyip toplamıştı, onun haklarına hürmet etmeyi ve ettirmeyi de mücadelesinin bir gayesi olarak ilân etmişti, kendisinden bu bakımdan şüphe etmiye artık kimsenin hakkı olmazdı.

MUSTAFA KEMAL BUHRANI ONLUYOR.

4 ağustos 1921, Büyük Millet Meclisinin tarihî gizli toplantılarından birini teşkil eder. Mustafa Kemal kalblerdeki bütün endişeleri silmek için Meclise, «Bütün ömrü boyunca millî hâkimiyetin en sadık bir hadimi olduğunu millet nazarında bir kere daha teyit maksadıyla Başkumandanlık için istediği tam salâhiyetin üç ay gibi kısa bir müddetle kayıt altına alınmasını» teklif etti. Fa-

kat bu teklif de, işin o gün halline kâfi gelmedi, konuşmalar ertesi güne kaldı. Tereddütler iki noktada toplanıyordu: Meclisin mevcudiyetinin herhangi bir şekilde akamete uğraması ile Meclis üzesinden herhangi biri hakkındaki keyfi veya örfî muamele tabiki...

MUSTAFA KEMAL BAŞKUMANDAN

Mustafa Kemal bu endişelerin yerinde olmayacağını uzun uzadıya Meclise anlatarak, kanun lâihyasını ona göre hazırlattı ve 5 ağustos 1921 günü Başkumandanlık Kanunu çıktı.

Mustafa Kemal'e şu salâhiyetler tanınmıştı:

«Başkumandan ordunun maddi ve mânevi kuvvetini özami surette tezyid, sevk ve idaresini bir kat daha tarsiin hususunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin buna müteallik salâhiyetini Meclis namına fiilen istimaline mezundur.»

EMİRLERİ KANUN HÜKMÜNDE

Yani Mustafa Kemal'in vereceği emirler kanun demektir.

Mustafa Kemal o gün de ulvî hitabelerinden birisini iradetmişti:

«Efendiler, zavallı milletimizi esir etmek isteyen düşmanları behemehal mağlûp edeceğimize dair olan emniyet ve itimadım, bir dakika olsun sarılmamıştır. Bu dakikada bu itmi'nân-ı tāmımı, heyeti celilenize karşı bütün millete ve bütün âleme ilân ederim.»



KARAVANA BAŞINDA — Cepheye giden birliklerimiz tren Eskişehir'de durduğu bir sırada karavanalarını yerlerken. Yüzlerdeki ifade neşe ve azimdir.



TÜRK PİYADESİ — Sakarya savunma hattında Türk piyadesi. Bu süngü-ler Türk'ün azim ve tradesini, düşmana lâyük olduğu şekilde ispat etmiştir.



Başkomandan, Türk milletinin mukadderatını değiştirdiği günlerde.

30 Ağustos'u Bir Tepeden Seyretmiştim

YAZAN: M. ŞEVKİ YAZMAN

EARİHTE Türklüğün itibarlı ve istiklâline sahip bir millet olarak yaşamasında ve dünya milletleri arasında sözü geçen bir topluluk olarak kalmasında en az İstanbul fethi, Malazgirt Meydan Savaşı kadar ehemmiyetli bir mevki tutacağı şüphesiz olan İstiklâl Savaşımızın son faslı, Dumlupınar mevziinin en yüksek noktası olan «Toklu Sivrisi»nde dürbünle takibettim.

30 AĞUSTOS 1922
SABAHINDA VAZİYET

26 ağustos sabahı taarruza geçen ordumuz; İzzettin Paşanın Birinci Kolordusu ile Afyonun güneyinden, Kemalettin Sami Paşanın Dördüncü Kolordusu ile de doğu ve güney doğusundan düşmanın sağ yanını çevirmeye uğraşıyordu. İkinci Kolordu bu siklet merkezinin gerisinde ihtiyatta idi. Süvari kolordusu aynı günün sabahında Çekil Tepe ile Toklu Sivrisi arasında ve Ahır Dağlarında müdafaasız bulduğu bir gedikten içeri dalmıştı.

Ordunun diğer aksamı ise Afyon - Eskişehir arasında taarruz gösterileri yaparak düşmanı yerinde

tutmaya uğraşıyordu. Birinci gün fazla bir ilerleme olmadı. Tınaz Tepe ve Afyona yakın Kalecik Sivrisinin yan taraflarında mevzil bazı ilerleme ve muvaffakiyetler kaydedildi.

26-27 gecesi düşman mevzilerine iyice yaklaşıldı, ihtiyattaki kolordunun tümenleri mühim noktalara sürüldü. Süvari kolordusunun düşman gerisinde yaptığı karışıklık ve husule getirdiği panik ise hakikaten büyüktü. En mühimmi de İzmirdeki düşman başkomutanlığı ile cephedeki kuvvetler arasında irtibatın kesilmiş olmasıydı.

27 sabahı başlayan taarruz ise düşman hatlarını çözdü. Afyona girildi ve düşman batı istikametinde, İzmirli müdafaaya edecek Dumlupınar mevziine doğru değil de kuzey istikametinde çekilmeğe mecbur kaldı.

28 günü düşmanı kuzeye doğru atmaya devam ederken o zamana kadar ordunun sol yanını muhafaza vazifesi almış olan bizim 6. Tümen de Yunanlıların hazırladıkları ve esaslıca tahkim ettikleri Dumlupınar mevziinin güney kanadını teşkil eden Toklu Sivrisine taarruz emri verildi.

28 ve 29 ağustos günleri verdiği-

miz çok çetin savaşımlardan sonra biz burayı Yunan İkinci Tümeninden aldık.

Kuzeyde kalan Yunan Ordusu da tehlikeyi anlamış, bütün hızıyla hemen Dumlupınar ve dolayısıyla İzmir istikametinde çekilmeğe başlamıştı.

İki günlük muharebede, bilhassa dikenli tel ve diğer mânilerin temizlenip açılmasında büyük gayret sarfeden ve epey ziyat vermiş olan bölüğüm, 29 ağustos günü öğleden sonra Toklu Sivrisine çıktığı zaman tümenden şu emir verildi:

«Piyade alayları Banaz istikametinde taarruzlarına devam edecekler. İstikâm bölüğü Toklu Sivrisinde kalarak burayı batıya karşı müdafaaya salim bir vaziyete getirecek ve icabında tepeye vâki olacak düşman taarruzlarını tardecektir.»

30 sabahı güneş doğarken biz de tepede bir kısım işler yapmış, gece münavebe ile uyumuş, iki günlük çetin muharebenin yorgunluğundan biraz kurtulmuştuk. İlerimizde ve sağımızda Yunan birlikleriyle ufak müsademeler oluyor, fakat gürültüler gittikçe uzaklaşıyor ve Uşak istikametinde kayboluyordu. Nazarı dikkatimi celbeden en ehemmiyetli mesele ise, bizim sağımızdaki Dumlupınar mevziinin büyük kısmının kitalarımız tarafından işgal edilmiş bulunması idi.

Bu sırada Atatürk vaziyeti tamamen kavramış bulunarak Afyondan Dumlupınara geldi ve derhal ne pahasına olursa olsun Yunan ordusunun tabii ricat istikameti olan Uşak'a giden yolun tutulmasını emretti. Hiç vakit geçirilmeden emrin tatbikine girişildi. Tam bizim önümüzde vuku bulan çarpışmalarda Yunanlıların Dumlupınar kuzeyine varan öcülerini yine kuzeye doğru itmek gayesi güdülüyordu.

Atatürkün Dumluya ulaştığı saat 14 ten itibaren vaziyet bir harb oyunundaki sarahatle karşımızda belirmeğe başladı. Bizim Dumludaki 23 üncü tümenimiz Yunan öcülerini kuzeye atarak Çal köyüne doğru gerilettiler. Bu sırada doğudan gelen Dördüncü Kolordu düşmanın doğu kanadını da çevirmiş bulunuyordu. Bunu düşen top mermilerinden, açılan piyade ve makineli tüfek ateşlerinden dürbünle mükemmelen tesbit edebiliyordum.

İçimde büyük bir heyecan vardı. Kuzeydeki kitalarımızın hemen buraya varacağını tahmin edemiyordum. Hattâ düşmanın belki de kısmı küllisiyle kuzeye doğru çekildiğine ihtimal veriyordum. Öğleden sonra saat 16 sıralarında idi ki kuzeyden top ateşi başladı. Artık düşmanın güney, doğu ve kuzey tarafının tamamen çevrildiği ayan beyan görünüyordu.

Murat Dağının yanından geçen ve Yunanlıların batısında kalan tek yolun ise ne Allahın belası olduğunu iki sene evvelki bir ricat esnasında görmüştüm.

Vaziyeti yanındakilere anlatmağa başladım. Hepimiz heyecanlanıyorduk. Guruba doğru ateş o kadar kesafet peyda etti ki buradaki kuvvetin bir, iki tümen değil, Yunan aslı kuvveti olduğunda şüphemiz kalmadı.

Güneş batıp ortak kararınca muharebe durdu. Fakat biz uzaktan neticeyi bilmediğimiz için geceyi yine merak ve heyecanla geçirdik. Şafakla beraber gelen tümen emri artık bizim de Toklu Sivrisini terk ederek tümene iltihakımızı ve Uşak istikametinde ilerleyeceğimizi bildirince hep birden zafer avazesi çıkararak; yemeğe, içmeğe bakmadan; derhal İzmir yolunu tuttuk. Artık ilk hedefimiz Akdenizdi.

22 GÜN 22 GECE SÜREN

TARİHİN BÜYÜK

MEYDAN MUHAREBESİ

5 — ■ —

TDV ISAM

Kütüphanesi Arşivi

No ZE. 704



ANKARA'DA DUA — 26.8.1921
günü Ankara'da Namazgâh denen tepede onbinlerce Ankaralı tanrının ordumuza yardım etmesi için dua ederlerken, Sakarya'da Duatepe önlerinde kanlı muharebeler cereyan ediyordu.

MUSTAFA Kemal, Sakarya'da savunma ve savaşma direktifini vehleten ve irticalen söylememiştir. Onun daima yazıp notlarla doldurduğu cep defterlerinden, bir kırmızı kaplısına, bu düşüncesini, zafere ermek için takibedilecek bir direktif olarak yazdığını yakınlarına göstermiş ve anlatmıştır.

Bu direktifi, harb içinde günlük emirleriyle ordusuna şöyle tebliğ etmişti :

«Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sathı, bütün vatanıdır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanı ile ıslanmadıkça, terk olunamaz. Bunun için küçük, büyük her birlik, bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik, ilk durabildiği noktada, tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yanındaki birliğin çekilme mecbur olduğunu gören birlikler, ona tâbi olmaz, bulunduğu mevzide nihayete kadar sebat ve mukavemete mecburdur.»

SAKARYAYI KAZANAN KARAR VE İMAN...

Sakarya'yı bu iman bekliyordu, sakarya kükreyişinin parolası olan bu sözlerde Başkumandanın ordusuna telkin ettiği savaş ateşinin şiddetini duyuyoruz :

«Hiç bir birlik, üst kumandanın emir almadıkça geri çekilemez. Kanadlarından çevrilse, her taraftan sarılsa dahi mevziini emirsiz bırakamaz; hilâfına hareket eden birlik kumandanı, üst kumandan tarafından derhal öldürülür...»

Ölüm kalım savaşının kanunu böyle idi ve zaman zaman tatbik de edildi.

ORDUMUZU KUŞATMA PLANI

Doğuya doğru yürüyen Yunan orduları, 21 ağustos 1921 günü yürüyüşlerine, tasarladıkları kuşatma planına göre istikamet verdiler; arkalarını güneye ve yüzlerini kuzeye doğru döndürmeğe başladılar. Bu her iki ordu



CEPHEYE GİDERKEN — Taarruzdan çok önce Mustafa Kemal Paşa cepheyi teftişe giderken yabancı elçileri ve askerî ataşeleri de yanına almıştı.

miş Fransız edibi Claude Farrer'i kabul ettiği gün de yine coşmuş, irad ettiği nutkunu şu sözlerle bitirmişti :

«— Milletimizin maruz kaldığı bunca elem ve ıstıraplar karşısında medeniyet âleminin hissiz ve hareketsiz kaldığını görmekle yürekleri kan ağlıyan insanlarız !»

Rahmetli Ercümen Ekrem'in belâğatle Fransız diline çevirdiği bu tarihî sözler de, diğerleri gibi, Avrupa'yı ve Amerika'yı uyarmamış, dört ay sonra, bütün Gediz ve Menderes boyunda nice büyük ve mamur köy ve kasabamız varsa yakılmış ve bu cinayetler de o âlemin kalbinde yine en ufak bir insanlık duygusu uyandırmamıştı. İntikamı, Türkün süngüsü almalıydı.

İngilizler ve müttefikleri, Anadolu'nun istilâ ordularına mezar olacağını artık görmeye başlamışlardı ve bu günler yaklaşıyordu. İngiliz haber alma servisleri, saflarını politika cereyanları saran ve esasen yüksek kumanda buhranı içinde bulunan Yunan ordularının, Türk ordusunun savleti karşısında dayanmayacağını öğrenmişlerdi. Müttefikler, Yunanlıları ve politikalarını, ne kadar az zararlı kurtaracaklarını veya Türklüğün sırtından en fazla ne koparacaklarını düşünüyorlar ve ortaya bir mütareke teklifi ile çıkıyorlardı. Böyle bir taktik'in, ordumuzun savaş şevkini ve intikam duygularını gevşetmek maksadını da taşıdığı şüphesizdi.

ŞEYTANCA BİR TEKLİF

Hariciye Vekâleti Vekili Mahmut Celâl Bey (Celâl Bayar) 22.3.1922 günü cephede bulunan Mustafa Kemal'i bu tekliften haberdar etti. Bu teklif, ne kadar şeytanca bir düşünüşle tertib olunmuş olsa dahi, hodbinlik ve hâlâ tahakküm duygusu her maddesinde sırtıyordu. 1) İki ordu arasında on kilometrelik bir boş saha bırakılacak, 2) İki ordu mütareke müddetince kuvvetlendirilmeyecek, 3) Birlikler buldukları mevzileri değiştirmeyecek, 4) Silâh, cephane, yiyecek ve giyecek bir yerden bir yere taşınmayacak, 5) Ordular ve askerî durumlar, İngilizlerle müttefiklerinin askerî kontrolüne tâbi olacak, bu komisyonların hakemliği peşinen kabul edilecek, 6) Üç aylık silâh çökmüden sonra, barış konuşmalarına geçinceye kadar, üç ayda bir mütareke yenilenecek, 7) Ve eğer bir taraf harekete geçmek isterse, müddet bitmeden on beş gün önce haber verecek... Bu teklifi yapan Lord Gurzon'un, insan yalnız zekâsından değil, aklından da şüphe edeceği geliyordu... Mustafa Kemal'in ordularını müttefik subayların kontrolüne koymayı kabul edebileceğini nasıl akıllarından geçirebiliyorlardı.

Yunanlılar, işlerine gelen bu teklifi

hemen kabul ettiler. Mustafa Kemal, karşısındakilerin iyi niyetlerine inanmakla beraber, diplomata bir cevap hazırlattı : 1) Mütarekeyi prensip bakımından kabul ediyoruz, 2) Ordumuzun ikmalinden ve hazırlanmasından geri kalamayız, 3) Hele ordumuzun içine yabancı kontrolü sokmayız, 4) Mütarekeyi derhal işgal altındaki topraklarımızın boşaltılması için ısteriz ve mütareke ile beraber boşaltma da başlamlalıdır.

Bu cevap, Ankara'dan Avrupa'ya gönderilmeden, 26.3.1922 de Paris'te toplanan Müttefik Dışişleri Bakanları Konferansının ikinci notasıyla de barış esasları bildiriliyordu :

1) Türkiye ve Yunanistan'daki azınlıkların korunmasına Milletler Cemiyeti de katılacak, doğuda yine Milletler Cemiyetinin iştirakiyle Ermeni yurdu kurulacak, 2) Boğazlardan geçiş serbest olacak ve asker bulundurulmayacak, 3) Trakya'da Tekirdağı bize bırakılacak, Kırklareli, Baboeski ve Edirne Yunanlılara... 4) Bir lütf eseriymiş gibi bize bırakılacak olan İzmirli Rumlar ve Yunan eline geçecek Edirne Türkleri bu şehirlerin idaresine âdilâne (!) bir surette katılacaklar. 5) İstanbul barıştan sonra boşaltılacak, 6) Ordu mevcudu tahdit edilecek, 7) Bize harb tazminatı yükletilecek, Osmanlı borçları ve Müttefik Devletler uyruklarının menfaatlerini koruyacak yeni usuller konacak, 8) Kaptülasyonlar kalacak, üzerlerinde tädiller yapılacak...

BARİŞ MASASINA OTURMA ŞARTLARI

Mustafa Kemal soğukkanlılıkla karşıladığı bu zalimâne teklifi 5.4.1922 de şöyle cevaplandırdı :

Mütareke mi : pekâlâ, kabul ! Esas şartı, derhal boşaltmaya başlama ve dört ayda Anadolu'dan çekilip gitme. Boşaltma bitinceye kadar barış konuşmaları hitam bulmazsa, mütarekeyi üç ay daha uzatma...

Mütarekeden on beş gün sonra, Eskişehir - Kütahya - Afyon çizgisi boşaltılacak, yâni Yunan ordusu müstahkem mevzilerden ayrılacak ve dört ay içinde İzmir'den ve işgal ettiği topraklarımızdan çıkacaktır; bu teklifimiz kabul edilirse barış masasına otururuz.

Fakat, katî darbeyi vurmadıkça, bu tekliflerin hiçbirini gerçekleştirmedi. Bilâkis Yunanlılar 7.5.1922 de bir açık şehir olan Samsun'u topa tutmuşlar, hâlâ İstanbul'u ele geçirmek sevdasında olan bu maceraperestler, İstanbul'u bir Yunan deniz üssü haline sokmak teşebbüsüne kalkmışlardı; Hükümet bu harekete 24.5.1922 günü şiddetle protesto etmişti. Kimbilir kimden ve ne gibi vaatler aldığı bilinmeyen Yunan Başvekili Gonas 27.5.1922 de enerjik harb tedbirleri alacağını ilân ediyordu.

(Devamı gelecek sayfta)

Dumlupınar'dan Cumhuriyete

MUSTAFA KEMAL TAARRUZA HAZIRLANIRKEN

Millî destanın "Dumlupınar" sahifelerini çevireceğiz. Bu destan, bir kişinin deha ve iradesi, bir avuç inananlar kadrosu ile halk fedakârlığının esiridir.

YAZAN : NÂŞİT HAKKI ULUĞ

FOTOĞRAFLAR : ESAT NEDİM TENGİZMAN

SAKARYA bittiği gün cephenin ve milletin mânevîyatı yükseldi; ama ordunun elinde ne harab olmamış silâh, ne de yakılacak cephane kalmıştı. Askerin giyeceği, donatımı değil, çarık ve postalı da yoktu. Millî tekâlif meyânında her evden istenen bir kat çamaşır, kıtalarla soğan kabuğu ile karavanada sarartılıp urba haline sokuluyordu; ordunun sırtını bu çaput örtüyordu. Sakarya sonrası, böyle bir yoksulluk mücadelesi günlerinin başlangıcı idi. Düşmanı vatandan kovmanın, bütün maddî ve mânevî âmillerin tamamlanmasıyla mümkün olabileceğini bilen, Mustafa Kemal'in millî ve askerî organizasyonu noksanlarla gece gündüz uğraşıyordu.

Hazırlıklar uzadıkça, Meclis sabırsızlanıyor, zaman zaman ona sert sualer tevcih ediliyordu :

— Askerî siyasetimiz nedir ?

Millet Meclisinde zaman zaman tekrarlanan bu suale şu cevap veriliyordu : «Tam istiklâl ve Millî Misak sınırlarına kavuşuncaya kadar savaşa devam edilecektir.» Ve bu savaşın neticesini alacağına da Mustafa Kemal kanî idi. O, böyle bir sorunun arkasında : «Millî gayeye behemehâl muharebeye devamla erişmek mümkün müdür, mümkün olmadığı ihtimali de düşünmeli! Daha şimdiden başka tedbirlere, siyasî çarelere başvurarak harbe son vermek münasip olmaz mı ?» gibi bir düşünüşün görüyordu. Onca, böyle bir düşünüşün, memleket içinde, saflar arasında yayılması zararlı olabilirdi. Mustafa Kemal, ne Vekiller Heyetinde, ne de Grup İdaresinde böyle bir sorunun tartışılmasına müsaade etti.

Mustafa Fevzi Paşa, o zaman İcra Vekilleri Heyetine dahil bir Vekillik

mahiyetinde olan Erkânharbiye-i Umumiye Reisliğini ve aynı zamandan İcra Vekilleri Heyeti Reisliğini ifa ediyordu. Erkânharbiye-i Umumiye Reisliğinin Fevzi Paşadan alınarak, Millî Müdafaa Vekilliği ile birleştirilmesini isteyenler diyorlardı ki :

— Başkumandan Ankara'da oturuyor. Erkânharbiye-i Umumiye Reisi de... Bunlar cepheden uzak kalıyorlar. Mustafa Kemal hem Başkumandan, hem Büyük Millet Meclisi Reisi... Ordunun işleri iyi gitmiyor. Meclis, bir harb encümeni kurarak ordunun durumunu incelemelidir.

Mustafa Kemal böyle düşünmüyor ve diyordu ki :

— Başkumandan ve Erkânharbiye Reisi vazifelerini en iyi bir surette Ankara'dan görebilir. İcabında, ne vakit ve nereye gideceğimi kendim takdir ederim. Lüzumsuz yere benim Ankara'dan uzaklaşmamı arzu etmekte mâna yoktur. Erkânharbiye-i Umumiye ve Millî Müdafaa Vekilliği Başkumandanın emrinde, onun kararına teşkil eder; birbirinden ayrı şeyler değildir. Fevzi Paşa Ankara'da bulunduğu, İcra Vekilleri Heyeti Reisliği vazifesini de görür... Ordu işlerini kontrol için Meclisin bir encümeni kurmasında bir beis görmem, fakat bu encümen ancak benim reisliğim altında olabilir!

Esasen 1921 de Mustafa Kemal'in başkanlığında, Isparta Mebusu Mersinli Cemal Paşa, İstanbul Mebusu Dr. Adnan Adıvar, Kars Mebusu Kâzım Özalp, Kozan Mebusu Mustafa Fevzi Paşalar, Saruhan Mebusu Reşat, Sivas Mebusu Hüseyin Rauf ve Trabzon Mebusu Hasan Saka Beylerden mürekkep geçici bir «Harb Encümeni» intihap edilmiş ve bu encümen, 1922 yılı içerisinde de vazifesine devam etmişti.

ORDUNUN TAARRUZ KABİLİYETİ VAR MI ?

Bir gün, Mecliste ordunun taarruz kabiliyeti olup olmadığı meselesi de ortaya atılmıştı : «Sakarya'dan beri aylar geçti, hâlâ ordu taarruz etmiyor, hiç olmazsa mahdud ve muayyen bir cephede taarruz etmelidir ki, taarruz kabiliyeti var mı, yok mu görelim!» yollu istekler ileri sürüldü.

Mustafa Kemal ise, hazırlığını tamamlamadan, umumi bir taarruz yerini kısmi bir taarruz yapmakta bir fayda görmüyor, bunu terviç etmiyordu. Büyük askere göre : «Bir ordunun taarruz kabiliyeti var mı, yok mu, diye boş yere kan akıtlamaz ve böyle bir arzu, sinanma konusu olamaz; onu ancak Başkumandan takdir edebilir!»

İRAK'TA İNGİLİZLERE SALDIRILIM !

Bir başka gün de daha acayip fikirler serdedilmişti :

«Bizim asıl düşmanımız Yunanlılar ve orduları değildir, onu yensek te dâva bitmez. İtilâf Devletlerini, hele İngilizleri fiilen yenmek gerekir. Yunan ordusuna karşı bir perde hattı bırakmak, asıl orduyu Irak sınırlarına yığıp İngilizlere saldırmak lazımdır. Davamızın, savaş yolu ile halli nazariyesi takibediliyorsa, yapılacak iş budur.»

Mustafa Kemal, mantıktan uzak bulunduğu bu nevi görüşlere iltifat etmiyerek 1922 takvim yılına — o zaman takvim yılı martta başlıyordu — giren, bütün bu düşünce ve tenkidlere cevap veriyordu :

«Geçen iki yılın tedrici, fakat emin semerelerini, önümüzdeki çalışma zamanı için bir ölçü olarak alırsak, sevinçli günlerden uzak bulunmadığımızı görürüz. Bu yıla her zamankinden daha sakin ve vekarla giriyoruz. Futurdan kurtulmuş olarak sonsuz bir azim ve imanla giriyoruz. Benim için hayatın ışığı, gelecek nesiller için kurtuluş ümidi olan mukaddes gayemize durmadan yürüyeceğiz ve behemehâl muvaffak olacağız!»

Gazi, nutkunu Mithat Cemal'in şu azameli misralarıyla bitirmişti :

Ölmez bu vatan farzu muhal ölse de hattâ

Çekmez kürenin sırtı bu tabutu cesimi...

Mustafa Kemal, üç gün sonra cepheye gidecekti, hareketinden önce Meclisin gizli oturumunda bazı izahlarda bulundu ve taarruz kararını verdiğini, fakat biraz daha sabredilmesi lâzım geldiğini şu sözleri ile anlattı :

«Ordumuzun kararı taarruzdur. Fakat bu taarruz tehir ediyoruz. Sebep, hazırlığımızı tamamen ikmale biraz daha zaman lâzımdır. Yarım hazırlıkla, yarım tedbirle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha çok fenadır. Bizim bu duruşumuzun, taarruz kararından vazgeçmiş bulunduğumuz veya buna muktedir olmakta ümit kestiğimiz suretinde anlaşılmasına ve mütalâa edilmesine mahal yoktur...»

GAZİ'NİN MART TEFTİŞİ

Mustafa Kemal'in 4.3.1922 de cepheye yaptığı teftiş seyahati, ordunun bütün ihtiyaçlarını, eğitim durumunu ve vasıtalarını görmek bakımından çok faydalı olmuştu. Bu teftiş esnasında Sakarya'dan beri yetişirilen büyük ordunun, Başkumandanı, yabancı askerî ataşeleri ve elçileri üzerinde yarattığı intiba pek yüksek idi. Şimdi, bu ordunun harb gücünü arttırmak, ateş kuvvetini tamamlamak lâzım geliyordu. Taarruza geçecek bir ordunun her erine bin kurşun verilmesi lâzımdı. Top, top cephanesi, makinelî tüfek ve mühimmatı elzemdi. Bu mermilerin konacağı çantalar, kütüklükler veya torbalarla muhtaç idik. Bazı erlerin, o günü mevcut fişeklerini «çevre»leriyle bellelerine bağladıkları görülmüştü. Yüz binden fazla muharip ere, yetecek silâh ve onun ihtiyatı da yoktu. İstanbul depolarından, İngiliz nöbetçilerinin muhafazasındaki silâhları Anadolu'ya taşımak için, İstanbul'daki vatansız teşekküller geceyi gündüze katıyorlardı; bunlar Karadeniz veya Karamürsel yoluyla Anadolu'ya sevkediliyor, Türk kadınları bunları sırtlarında taşıyorlardı. Bütün bunlar zaman istiyordu. Bu hizmetlerin ifası, ordunun giydirilip doyurulması paraya mütevakfitti. Millî Hükümetin maliyesi ihtiyacın tamamını karşılamayınca, Başkumandan, lüzum görülen altı yüz bin lirayı, Ankara'da Osmanlı Bankası kasalarının konmuş olan, Hind Müslümanlarının gönderdiği paradan tamamladı.

YUNAN ZULUM VE VAHŞETİ

Vatanın halâs günleri yaklaşırken, işgal altındaki topraklardan gelen haberler, tüyler ürpertecek haldeydi. Millet Meclisi 4.2.1922 de Yunan mezalimini protesto ediyor ve Mustafa Kemal facianın dehşetini bütün dünyanın gözü önüne seriyordu :

«Sakarya'daki büyük mağlubiyetten sonra kiral ve prensler tarafından verilen emirlerle Yunan ordusu tekrar vahşete başladı. Bugün bütün dünya yakın köylerimizi, tecavüze uğrayan kadın ve çocuklarımızı ziyaret edebilir. Yunan prensleri ile generalleri bilhassa ırza tecavüz ettirmekten zevk duyuyorlar. Halbuki bizim milletimizde olduğu gibi, bütün milletlerce de ırza riayet mukaddestir. Düşman, insanlığa muğayyir olan tahriplerini ve tecavüzlerini cihan önünde gizleyip inkâr etmesinin kabul olmadığına görünce, bunları galip ordumuzun takib hareketlerini güçleştirmek maksadıyla alınan askerlik tedbirleri olarak ilân etti, bu ilâna kimsenin inanmadığına şüphe yoktur.»

Ne yazık ki, medeniyet âlemi bu feryat karşısında yine hareketsizdi. Yüreklirimiz, her şeyden önce Anadolu faciasının hakikî mesulü olan medeniyet âline karşı tükenmez bir hayal kırıklığı ile doluyordu. 18.5.1922 günü, Mustafa Kemal İzmir'de tanın-



CEPHEYİ ZİYARET — Başkumandan M. Kemal'in yanında Sovyet B. Elçisi, Azerbaycan Elçisi, Sovyet ve Azerbaycan askerî ataşeleri ile cepheyi ziyareti.

DUMLUPINAR'DAN CUMHURİYET'E

Büyük Taarruz...

23 ağustosta Ankara'dan cepheye giden Mustafa Kemal'in, hareketini gizlemek için Çankaya Köşkünde siyasi ricalle çay ziyafeti vereceği yolunda «Hâkimiyeti Milliye» de çıkan haber, düşmanda her türlü şüphe uyandırmamak içindi. Anadolu'nun hariçle olan muvasala ve haberleşmesinin kesilmesini, düşmanın memlekette ihtilâl var, diye tetmes işimize yarayan büyük gâfletlerinden bir yenisi olmuştu.

24 - 25 ağustos akşamı, Mustafa Kemal Şuhud kasabasının bir köy evinin, ikinci kat sofasında, petrol ışığı altında, hafif bir akşam yemeği yerken, yaveri Muzaffer Kılıç, Dördüncü Kolordu Topçu Kumandanı Albay Zihni Toydemir'den edindiği bilgiyi arz ediyor... Cepheye yığıdığımız iki yüz topun ateş kesafeti üç dört saat sürecektir...

Gazi, arazi üzerindeki durumu gösteren haritayı istiyor; bilhassa yarmanın süklet merkezinin bulunduğu mntakalarda tahkimatı, kuşatmayı yapacak süvari kolordusunun aşacağı Ahrıdağı geçitlerini gözden geçiriyor. Sonra, Eskişehir ile Afyon arasındaki Döğer mevkiinde bulunan düşman ihtiyat kuvvetleri üzerinde önemle duruyor. Döğer ile Dumlupınar arasında yerlerine ölçtülüyor, elindeki kalem ile bir iki defa haritanın bu kısmına vurarak :

— Döğer, Döğer... Fakat döğemiyeceler... Bu kuvvetler hareket-siz kalmaya mahkumdur... diyor-du.

Başkumandan, yaptığı yarma ve tasavvur ettiği çevirme ve imha hareketi karşısında, düşman ihtiyat kuvvetlerinin alacağı durumu bir an bile gözden uzak bulundurmuyordu.

Başkumandan Mustafa Kemal, o gece, bir iki saatlik uykularından birini uyudu.

ŞUHUD'TAN KOCATEPE'YE

25 ağustos sabahı, karargâh Şuhud'tan, Kocatepe'nin güney batısındaki çadırı ordugâha geçerken,

Fevzi Paşa bir heyetle beraber, Birinci Ordu cephesinde taarruz kalkacak birlikleri ve topçuların mevzilerini teftiş ediyor, lüzum gördüğü değişiklikleri yapıyor ve gün batarken karargâha dönüyor-du. Artık ne yapılması mümkün ise yapılmış, her hazırlık bitirilmişti. Yarın sabah, gün doğarken başlayacak olan topçu ateşini müteakip iki ordumuz aynı anda taarruzla geçecekti; artık nusret Allahtandı. Teşkilâtımızda, ağır toplarımızda, süvari kuvvetlerimizde, ikmal vaziyetimizin düzeninde ve manevra kabileyetinde düşmana üstündük. Erlerimizin, subaylarımızın maneviyatı pek yüksek ve harb güçleri fevkalâde idi.

Gazi Mustafa Kemal, acaba şu anda, Anadolu'yu Garp Türklerine ebedi yurd yapan Selçuk Serdarı Alparslan'ın da 851 yıl önce, 26 ağustosta Malazgirt Meydan Muharebesini kazandığını düşünüyor mu idi... Belki de... Çünkü Mustafa Kemal, tarihi, bilhassa harb tarihini en iyi bilen askerlerden birisi idi.

KOCATEPE'DE

26 ağustos, gecenin saat üçü... Büyük karargâh Kocatepe'deki Birinci Ordu tarassut yerine doğru hayvanlarla yola çıkıyordu. Kafilenin başında Başkumandanla arkadaşlarının itminanlı bir haletle ilerledikleri görüldü ve maiyetlerindeki genç erkânın harblerinin kalblerindeki kudsi heyecanı, katı imana tahvil ediyordu. Hava karanlıktı, tepeye kadar yol da yoktu; bir iki er, ellerindeki fenerlerle yol gösteriyordu. Kocatepe, Türkün talihinin şahikası, sabahın hafif ve tatlı sisi, kendisine mahsus azameti ile karanlıklardan sıyrılırken, kafilde de tepeye çıkmış bulunuyordu. Kocatepe, taarruz sahasını ve düşman gerilerini tarassuta müsaitti, topçu ateşinden emin ve masundu, bir Başkumandan için harb sahnelerinde az tesadüf edilir bir yerdi; Birinci Ordu Kumandanı Nureddin Paşa, Başku-

mandanı orada bekliyordu. Saat dörde doğru ufuklar aydınlanırken, dürbünlerle düşman mevzileri taranıyordu.

26 AĞUSTOSUN FECRİNDE

26 ağustosun fecri, yeni mevzilerine bu gece giren topçumuzun on beş dakikalık tanzim atışı ile doğ-



YEDİ KOMUTAN — Yukarıda gördüğünüz fotoğraflar Büyük Taarruz'un değerli yedi komutanına aittir : (Soldan sağa) 1. Kolordu Komutanı İzzet-

misal olacak mahiyette idi; askerlik hayatında bu kadar mükemmel bir topçu ve bu kadar mükemmel idare edilen bir topçu ateşi nadiren gördüm...» diyor-du.

O zaman bataryasının başında düşman mevzilerine ateş yağdıran Korgeneral Asım Uçar, bataryasının yanından geçen yaralı erlerin topçuyu takdir seslerini hâlâ kulaklarında yaşıyor :

«— At topçu, at, yediklerin helâl olsun!»

İLK HABER

Gazi, taarruzun başladığı sıralarda, taarruzun ilk haberini şu kısa telgrafta, Meclis Reisliğine, vekille-

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.704

YAZAN :

NAŞİT HAKKI ULUĞ

FOTOĞRAFLAR :

ESAT NEDİM TENĞİZMAN

onlara ateş açmaya başlamıştı, ilk dakikalardan itibaren kahraman piyadenin Allah, Allah sesleri ile düşman siperlerine atıldığı görülmüyordu, yiğit erlerimiz, telöğüleri kesmeye lüzum görmeden aşiyor, düşmanı stüğüliyerek tepelere yükseliyordu.

AT TOPÇU AT, YEDİKLERİN HELÂL OLSUN

Topçunun sevk ve idaresi pek mükemmel olmuştu, Topçu Kumandanı Galip Paşa, emeğinin zafarını Afyon tepelerinin enginliklerinde doya doya seyrediyordu. Top ateşimizin tesiri o kadar ani ve tahrip edici olmuştu ki, gecenin düşman siperlerine yanan birliklerimiz, açılan gediklerden düşman istihkâmına kolaylıkla akabiliyorlardı.

Başkumandan da topçuları ile övünüyordu : «Topçularımızın o gün göstermiş olduğu maharet ve vukuf, bütün dünya topçuları için

re ve diğer cephelere, Kocatepe'den bildiriyordu :

«Sabahleyin dörtten itibaren tek-
mil cepheye taarruza başlanmıştır,
tevfikat Allaha'tandır.»

Bu suretle de bir haftadan beri
tatbik olunmakta olan muhabere
ve münakale yasağı kalkmış bulu-
nuyordu.

TAARRUZ GELİŞİYOR

Saat 9 olmuştu... Kemaleddin
Sami'nin cephesinde, Beşinci Kaf-
kas Tümeni, Küçükkaçak Tepesi-
ni, 11 nci Tümen bunun batısında-
ki ileri mevzileri, izzettin Çalı-
şların Kolordusunda 23 üncü Tü-
men Belentepeyi, 15 nci Tümen,
Tınaztepe'yi, 14 üncü Tümen Kılı-
çarslan gediğini almıştı; Afyon gü-
neyinde bulunan Yunan birlikleri,
Belentepe'nin doğu kuzeyinde Af-
yon'u koruyan 1310 rakımlı tepe, 57
nci Tümenimizin karşısındaki Çak-
ıl veya Çiğiltepe ile Altıncı Tüme-
nimizin karşısındaki Toklu sivrisin-

rum edilmemesini rica ile tekrar
hücum hattına sokuldu... O gece
kalçasından aldığı yaraya aldırış
etmeden, saatlerce telörgü kesti
ve düşmandan aldığı bir tüfek elin-
de olduğu halde Kurtkaya'ya çık-
tı ve tepenin alındığına dair ilk
işareti verirken, hain bir kurşun
isabeti ile bu yiğit asker yere se-
rildi :

— Çavuş, ben gidiyorum, Allaha-
ısmarladık, bölüğe selâm, intikam,
intikam...

Bu sözler Ağâh'ın son sözleri ol-
du. Ağâh'ı, düşmandan aldığı tüfe-
ğe sımsıkı sarılmış bir vaziyette
Kurtkaya'ya gömdüler. O, Cennete
gitmişti. Böyle kaç Ağâh ve Meh-
metçik vatanı ve namusu uğrunda
o gün kanlarını ve canlarını ver-
mişlerdi.

SÜVARİLERİMİZ DÜŞMANIN GERİLERİNE İNİYOR

O günün büyük bir hareketi de
daha batıda cereyan ediyordu; düş-

FAHRETTİN ALTAY'IN O GECEYE DAİR HÂTIRASI

Orgeneral Fahrettin Altay, o ge-
ceyi şöyle anlatmıştı :

«25 ağustos gecesi sabaha kar-
şı bir teğmeni keşif vazifesiyle
Ahırdağı ile Çiğiltepe arasından
geçen patikanın tarassutuna gön-
derdim. Subay geri döndüğü zaman
bütün endişelerimiz zail olmuştu.
Gerçekten Haydar Ağanın sözleri
doğru idi. Düşman geceleri patika-
yı tutmuyordu. Patika Ahırdağı-
nın sarp ormanlarından geçiyor ve
ancak tek sıra halinde ilerlememiz
mümkün olabiliyordu. Hemen bir-
liklerin hazırlanması için emir ver-
dim. Yörük mezarından geçerek
ovaya indik ve İzmir'e güden de-
miryolunu kestik, 26 ağustos ge-
cesi Tokuşlar'da Haydar Ağanın mi-
safırı idik...»

İKİNCİ ORDU CEPHESİNDE

Büyük taarruz, İkinci Ordu cep-



tin Çalışlar, II. Kolordu Komutanı Ali Hikmet, III. Kolordu Komutanı Şükrü Naili, IV. Kolordu Komutanı Kema-
lettin Sami, V. Kolordu Komutanı Fahrettin Altay, VI. Kolordu Komutanı Kâzım İnan ve deli Halit Paşa...

deki Yunan birlikleri dayanıyordu.

1310 rakımlı tepesi dövecek ağır
topları geçirecek yol yoktu. Kolor-
du, orayı dağ toprakları ile dövüyor,
fakat esaslı tahkimatı yrtamıyor-
du. Çiğiltepe önünde dovüşen 57
nci Tümen, batıdan çevirmeye me-
mur ettiği bir alayına biraz uzak ist-
ikamet vermiş, bu suretle bu ala-
yın tesirinden mahrum bir kuvvet-
le cepheden taarruza başlamıştı.
Bu durum, taarruz için lüzumlu üst-
tünlülüğü kaybettiriyor ve Yunanlı-
lara dayanmak imkânını veriyor-
du. Tümenin başında Kafkas Cep-
hesinde, Suriye muharebelerinde
temayüz etmiş, tecrübeli bir asker,
Kurmay Tuğbay Reşat Bey vardı,
kardeşi ve ailesi sonradan Çiğilte-
pe soyadını aldılar.

Taarruzun birinci günü, Yunanlı-
lar ileri sürdükları ihtiyat kuvvet-
leri ile, elimize geçen mevzileri ge-
riye almak için mukabil taarruzla-
ra kalkmışlardı. Tınaztepe ve Kılı-
çarslan gediğindeki mevzileri kismen
de ele geçirmişlerdi, geceleyin
harbe ara verilmemiş ve kahraman
birliklerimiz tekrar hücumu geç-
cek, ilk kazandığı yerleri tekrar ele
geçirmişti.

YÜZLERCE AGAHTAN BİRİ

26 ağustos, Yüzbaşı Ağâh, 36 nci
Alayın 6 nci Bölüğünün başında
idi. Büyük Kaçak'ın kuzeyinde,
Kurtkaya tepesine taarruz edecek-
ti. Ağâh bölüğünü sırtın gerisinde
hazırladı. İki takımını yamaçlardan
koşar adımla indirtti, kendisi tepin
üzerinde takımlarının istika-
metlerini gözetliyor, emirler veriyor-
du; o gün kanlı savaşlarla geçti...
Gece, Ağâh'ın bölüğü çok yorgun
olduğundan ihtiyata alınmıştı. Fak-
at alay hücumu devam ediyordu;
Ağâh, bölüğünün bu şereften mah-

manın gerilerine düşmek vazifesini
alan Süvari Kolordusu, geceleyin
Çiğiltepe ile Toklu sivrisi arasında
düşmanın geçilmez sanarak ihmal
ettiği Ahırdağı'nı belli ve dar geçit-
lerinden, ama büyük güçlüklerle
geçerek sabaha karşı Sincanlı ova-
sında Çayhisar'a iniyor ve Kırka -
Sinanpaşa hattına batıdan saldırı-
yordu.

Süvari Kolordusunun düşman
birliklerine yapacağı bu büyük akın
için daha önce haber alma ve ke-
şif hizmetleri yapılmıştı. Tahkimli
Yunan hatlarının arkasındaki ova-
nın ortasında bir köy vardı : Ta-
kuşlar... Gece zifiri karanlık...
Düşmanın büyük kuvvetlerinin bu-
lunduğu köyde, halk sıkı bir kontrol
altında... Bu sırada evlerin
gölgelerinden faydalanarak bir ka-
raltı ilerliyor. Köyün ileri gelenle-
rinden Haydar Ağanın kapısını ha-
fiçe vuruyor, kapı açılıp, karaltı
içeriye süzülüyor... Bu köylü kıya-
fetine girmiş, bir Türk subayı idi,
aralarında şu kısa konuşma geçi-
yor :

— Ağam, beni Fahrettin Paşa
gönderdi.

— Evet, bir emri mi var ?

— Paşa, Çiğiltepe ile Tınaztepe
arasındaki ormanın içinden geçen
patikayı düşmanın tutup tutmadı-
ğını soruyor.

— Sabahları bir süvari alayı gön-
deriyorlar, fakat geceleri bu kıta
ordugâha dönüyor...

Genç subay, istenileni öğrenmiş-
ti, hemen Süvari Kolordusuna dö-
nerek durumu anlattı. Kolordu Ku-
mandanı, derhal Cephe Kumandan-
lığına, orman içindeki patikadan
düşmanın gerilerine sarmak
teklifinde bulundu; Kolordu Ku-
mandanının bu teklifi Cephe Ku-
mandanlığına kabul olunmuştu...

hesinde de başlamıştı. Sağ kanada
Şükrü Naili Beyin kumandasındaki
Üçüncü Kolordumuz taarruz ede-
rek üç düşman tümenini tesbit et-
miş, Yarbay Salih Omurtak'ın ku-
mandasında 61 inci Tümen, fecirle
beraber Kazuğunun tepesini zaptet-
mişti, burada çetin savaşlar olmuş,
düşman kuvvet yığarak tepesi geri
almıştı.

General Kâzım İnan'ın kuman-
dasında Altıncı Kolordu, Afyon'un
kuzey doğusundaki Dede sivrisi ve
Kozluca mevzilerini zaptetmişti.
Mürettep Süvari Tümeni, Döğür ci-
varında demiryolunu kesmek için
ilerliyordu.

İkinci Ordu Kumandanı Yakup
Şevki Paşa, sabaha karşı Doğlat'
tan hareketle Şaphane dağına çık-
arak, muharebeyi oradan idare
etmişti. Kocaali Grubunun başında
Miralay Halit Bey bulunuyordu, o
da karşısındaki düşmanı tesbit et-
miye muvaffak olmuştu.

MENDERES BOYUNDA

Menderes boyunda, Üçüncü Sü-
vari Tümeni, Menderes nehrini geç-
miş, işgal altındaki topraklara dal-
mıştı.

Taarruzun ilk gününde, düşma-
nın ihtiyat kolordusu parçalanmış
ve muharebeye müessir olamayacak
hale konmuştu; biz de ihtiyatta bu-
lunan Albay Ali Hikmet Bey'in ku-
mandasındaki İkinci Kolordunun
tümenlerini artık rahatça ileriyeye
sürebildik.

Mustafa Kemal, Fevzi ve İsmet
Paşalarla beraber, ertesi günün ha-
reketlerine dair tedbirler almak
üzere Kocatepe'den ordugâha dö-
nerken, güneş batıyor ve fakat Mu-
rat dağlarına gömülen, 26 ağustos
güneşi, ordumuza gülümsüyordu.

(Devamı gelecek sayıda)



MEGALO IDEA — Beş gün, beş gece süren Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nde Yunanlılar 100.000 den fazla yalnız ölü bıraktılar. Anadolu'da yenilen bu ordu, Yunan devletinin o zamana kadar çıkardığı en kuvvetli ordu idi.

Türkçe bilmediğini söyleyen Yunanlı kurmay, bu emri duyunca benzi kül gibi oldu, çadırdan çıkmak için izin istedi.

KEMALEDİN SAMİ'NİN KARARGÂHINDA

Gazi, Yunan subayından bu haberi aldıktan sonra, otomobilinin hazırlanmasını emretti. Kemaleddin Sami'nin karargâhına gitmek istiyordu. Nureddin Paşa, yolun fevkalâde muhataralı olduğunu söyledi ise de, Gazi'yi alıkoymak imkân olmadı. Hep beraber, Kemaleddin Sami'nin bulunduğu tepeye geldiler. Kemaleddin Sami, dürbünle düşmanın, Dumlupınar civarındaki ovardan ricatini tarassut ediyordu. Gazi, sordu :

- İleride bir duman görüyorum, bu nedir ?
- Düşman ağırlıklarını yakıyor Paşa Hazretleri.
- Şu aşağıdaki köy neresi, duman nedir ?
- Düşman çekilirken yalnız ağırlıklarını değil, köyleri de ateşe veriyor. Yanan Çalköydür.
- Orada hangi kıtalarımız var ?
- Onbirinci Fırka...
- Telefonla görüşülebilir mi ?
- Hayır Paşa Hazretleri, henüz telefon kuramadık. Bir gün önce o civardaki tepelerde muharebe edilmiştir.
- Beyefendi, bu vaziyet karşısında kararımız nedir ?
- Bir fırka yürüyüş halindedir, o gelir gelmez düşmana taarruzu düşünüyoruz.
- Saatiniz kaç ? Bahsettiğiniz Koptagel Osman Beyin fırkası gelinceye kadar güneş çoktan batacaktır. Biz gruptan önce netice al-

mak zorundayız. Aksi takdirde düşmanın çoğu Murat dağları eteklerinden ve Kızıldaş vâdisini takiben çekilebilir.

Bu konuşmadan sonra Başkumandan Onbirinci Tümenin bulunduğu yere gitmek arzusunu gösterdi ve Onbirinci Tümenin topçu mevzileri ile ileri hatlarındaki piyadelerin arasına indi, bu esnada Nureddin Paşa Başkumandanı ikaz ediyordu :

- Paşam, ateş hattına iniyorsunuz.
- Zat-ı devletiniz kalınız...

DÜŞMAN ATEŞİ ALTINDA BAŞKUMANDAN KARARGÂHI

Mustafa Kemal, yanında Kemaleddin Sami olduğu halde Çalköy istikametinde yola çıktı, tepeye geldiği zaman düşmanla muharebe başlamıştı. Düşmanın müessir ateşi altında bulunan bir yere inerek yanında bulunan Tümen Kumandanı Derviş Beye :

- Burası Başkumandan Karargâhidir !
- Onbirinci Tümen birlikleri avcı hattı halinde, Başkumandanın üç, dört yüz metre ilerisinde hareket ediyor, tümenin topçuları da Gazinin bulunduğu mıntakanın arkasına isabet eden bir tepeden ateş açıyordu.

Gazi, Tümen Kumandanını çağırarak, topçunun da öne geçmesini ve piyadenin ileri harekete devam etmesini emretti.

Tümen Kumandanı Derviş Bey derhal atına atlayarak avcı hattına gitti, Gazi de karşısındaki düşmanın hareketini gözle görebilecek bir mesafeye yaklaştı.

(Devamı gelecek sayıda)



BİR GEÇİT TÖRENİ — Büyük Zafer'den iki sene sonra, 30 ağustos 1924 te, Dumlupınar'ın Karakaya Tepesi eteklerinde geçit yapan topçu ve piyadelerimiz.

KÂZIM KARABEKİR

Ölümünün 11. yıldönümü dolayısıyla büyük asker ve insan General Kâzım Karabekir'in biyografisini ve şimdiye kadar neşredilmemiş iki fotoğrafını sunuyoruz.



Şan ve şeref dolu bir hayatın sahibi olan Kâzım Karabekir Paşa, halk arasında ve çalışma masası başında görülüyor.



GENERAL Kâzım Karabekir, 1882 yılında İstanbul'da doğmuştu. Karaman'ın Kasaba köyünden Karabekir ailesine mensuptu; askeri mesleğine Kuleliden başlamış, 1905 te 23 yaşında Kurmay Yüzbaşı olarak orduya katılmıştı.

Kâzım Paşanın Millî Mücadeleden önceki hizmetleri de küçümsemeyecek bir önem taşımaktadır. 31 mart vakasında, Hareket Ordusunun 20. fırka Kurmay Başkanı olarak Beyoğlu ve Yıldız baskınında bulunmuş, 1310 da Arnavutluk isyanının Keçenek harekâtında çetelerle uğraşmış, Balkan harbinin Edirne müdafaasında, Birinci Cihan savaşında da Irak, İran, Kafkas cephelelerinde savaşmıştır.

Mütarekeden sonra, Müsir İzzet Paşanın teklifi ettiği Genel Kurmay başkanlığını reddederek, memleketin

tin kurtuluşunun Anadolu'da mücadeleye atılmakla mümkün olabileceğine inanmış, 15. Kolordu Kumandanı sıfatıyla Anadolu'ya geçmişti.

O sıralarda ordu müfettişi olarak Anadolu'ya geçen Mustafa Kemal Paşa, İstanbul hükümetinin kendisini tehlikeli görerek geriye çağırılmalarına muhalefetle istifa edip büyük inancı ile Türk milletinin hamiyet ve vatansaverliğine iltica edince, onun ve Rauf Orbay'ın mahfuz İstanbul'a sevk istenmişti.

Karabekir'in damadı Doçent Fevzi Fevzioglu'nun Rauf Beyden naklen anlattığına göre; Mustafa Kemal Rauf Orbay'la İstikbalin halle muhtaç binbir müşkülünü Amasya'da görüşürken odaya giren emir subayı, Karabekir Paşanın geldiğini ve kendileriyle görüşmek istediğini bildirdiği zaman Mustafa Kemal: «Buyursunlar!» diyor.

Kapı açılıyor, 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa içeriye giriyor. Sivil bulunan Mustafa Kemal'in karşısında selâm vaziyetinde durarak:

«Paşam,» diyor. «Bütün kolumdla yine emrinizde olduğumu bildirmeye geldim. Millî Mücadelemize yine birlikte devam edecek ve mutlaka muzaffer olacağız.»

Merhum Atatürk, işte böylece en kuvvetli silah arkadaşını, kendisine en fazla güvenebileceği büyük askeri karşısında bulmuştu.

23 nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açıldığı zaman Millî Mücadele artık bir İstiklâl harbi şekline almıştı.

O sırada, menfaatleri icabı, Sovyetler Birliği dost görünüyordu. Fakat arada bir Ermenistan vardı.

Ermeniler, Yunanlıların saldırısından faydalanıp Şark'taki Türkiye topraklarından mümkün olduğu kadar fazla yer elde etmek fikriyle taarruz ediyorlardı.

Her taraftan düşmanla sınırlı bir memleketin, mücadeleden muzaffer çıkabilmesi için sırtını emniyetle dayayabileceği bir sınır, bir cephe bulması lâzımdı.

Kâzım Karabekir Paşa, İstiklâl savaşında memleketin, sırtını dayacağı sağlam sınırı ve cepheyi elde etmek gayesiyle Şark Orduları kumandanı olarak taruzları durdurdu ve seri hamlelerle mukabil taarruzlara girerek 29 Eylül 1920 de Sarıkamış, 20 ekimde Kars'ı kurtardı. 7 Kasım'da Gümürü'ye girdi. 2-3 Aralık gecesi Gümürü andlaşmasını imzaladı. 1921 Şubatında da Gürcistan'a taarruzla 23 Şubat'ta Ardahan'ı ve sonra Artvin'ı aldı.

İstiklâl harbinin ilk zaferleri, memleketin manevi kudretini yükselten bu 29 Eylül - 7 Kasım 1920 de kazanılan Şark cephesi zaferleridir.

Karabekir, Şark zaferlerinden sonra Büyük Millet Meclisince rütbesi Ferik'lige (Tümgeneral) yükseltilmiş, 1. Ordu müfettişliğine tayin edilmiş, Büyük Millet Meclisine Edirne Milletvekili olarak girip siyasi hayata atılmıştır.

Kâzım Karabekir Paşa 1927'den 1938 e kadar münzevi bir hayat yaşadı. Bu tarihten sonra tekrar Millet Meclisine girdi. 1946 da Meclis Başkanı oldu ve bu vazifede iken vefat etti.

1948 yılı Ocak ayının 26 sında hayata gözlerini yuman büyük insan Kâzım Karabekir'i Türk milleti daime şükran ve rahmetle anacaktır.

Dumlupınar'dan Cumhuriyet'e

YAZAN : NAŞİT HAKKI ULUG — FOTOĞRAFLAR : E. NEDİM TENİZMAN

Reşat Beyin şu cevabını okudular :
— Yarım saat zarfında size o mevzileri almak için söz verdiğim halde, sözümü yapamamış olduğumdan dolayı yaşayamam.

O esnada Reşat Beyin maiyetinde bulunan genç bir subayımızın, iki muhavere arasında, Birinci Ordu Kumandanının da, Tümen Kumandanıyla bir telefon konuşması yaparak, diğer tümenlerin vazifelerini yaptığı halde Çiğiltepe'nin alınmayışının, ordunun umumi vaziyetine müessir olduğunu söylediğini nakletmesi, bu harb ve darb görmüş kahraman askeri, çok müteessir etmiş ve kendine kıydırmıştı. Reşat Bey, son nefesini tamamlarken, Türk süngüleri Çiğiltepe'de parlıyordu. Bu kayıp, hem Başkumandanı, hem de orduyu çok üzmüştü. Böyle bir hareketi kabule sayan bulmayan Mustafa Kemal, bunu subay ve kumandanlarımızın kendilerine verilen ödevleri yaparken gösterdikleri vazife ve namus duygusunun bir ifadesi olarak gelecek nesillere Büyük Millet Meclisinden aktetmişti.

YUNAN CEPHESİNİ YARMIŞTIK

O gün öğleden sonra düşman kuvvetleri perişan bir surette Afyon ve Sincanlı ovasına dökülmüş, cephe 1310 rakımlı tepe civarında yarılarak büyük bir gedik açılmıştı. Akşamın 17.30 unda Sekizinci Piyade Tümeni, Albay Benli Kâzım Beyin — rahmetli General Kâzım Sevüktekin — kumandasında bu gedikten Afyon'a girmişti. Birinci Kolordu bazı tümenleri ile düşmanın ikinci mevzilerine girerek kuzeye doğru ilerlemişti.

İkinci Ordu, Kazuçurana tepesini tekrar almış, ilerlemeğe başlamıştı; diğer tümenler de karşılarındaki düşman kuvvetlerini perişan ederek ilerliyorlardı.

Gün batarken, düşmanın mukavemeti kırılmış ve cephe yırtılmıştı. Yunanlılar bir yıldan beri tahkim ettikleri mevzilerden çıkarılmış, sahra muharebesine mecbur edilmişti. Mustafa Kemal, ertesi gün Afyon'a girmiş, karargâhını şehrin göbeğindeki Belediye Dairesinde kurmuştu. Şehrin muhtelif kısımlarından yükselen alevler, mahallelere yayılırken dahi, düşman zulmünden kurtulan halk, kurtarıcılarını sevinç gözyaşları ile karşıyor, onları bağrına basıyordu.

28 ve 29 ağustos günleri ordumuz devamlı taarruzlarıyla düşmanı iki gruba parçalamış ve asıl kuvveti teşkil eden kuzey grupunu batıdan kuşatmıştı.

29 ağustos 30 ağustosa bağlayan gece, Afyon Belediyesinin bir odasında sabaha karşı Cephe Harekât Şubesi Müdürü Tevfik — Tevfik Bıyıklıoğlu — Bey, birliklerden gelen raporlara göre harita üzerinde tesbit ettiği durumu Başkumandana arz ediyordu. Mustafa Kemal, haritaya bir göz attıktan sonra yatağından fırladı :

— Bana, Fevzi ve İsmet Paşaları çağırınız, dedi.

DÜŞMAN ÇEMBER İÇİNDE

Türkün kurtuluş günü gelmişti; düşmanın asıl kuvvetleri kuşatılmış durumda idi. Verilecek karar

ve emirlerin yazılı olarak ordulara tebliği için vakit yoktu. Fevzi Paşa, derhal Altıntaş civarındaki İkinci Ordu ile daha batısındaki Süvari Kolordusunun başına gidecekti, Başkumandanlık Garp Cephesi Karargâhı Afyon'da kalarak umumi vaziyeti takibedecek ve düşmanı güneyden kovalayan Birinci Ordu Karargâhına da bizzat Mustafa Kemal gidecekti. Fevzi Paşa yanında Harekât Şubesi Müdürü Şemseddin Beyle birlikte kuzeye doğru yol alırken, Mustafa Kemal Balmahmut'taki Birinci Ordu Karargâhına gidiyordu.

Fevzi Paşa, Beşkarış Köyünde İkinci Ordu Kumandanını buluyor ve emirlerini veriyor, bunun biraz ilerisinde Kürtköy'ünde Süvari Kolordusu Kumandanına mülâki olarak meydan muharebesinin emirlerini veriyor, oradan Başkumandanına mülâki olmak üzere Birinci Ordu Karargâhına hareket ediyordu.

Geceden, bu husustaki emri alan Birinci Ordu Karargâhı hummalı bir faaliyet içinde idi, kuvvetlerimizin bir kısmı Hamurköy ve Çalköy civarında birleşmiş olan düşmanı mahvedecek, Dumlupınar mevzisini ele geçirecek, diğer bir kısmı da İzmir istikametinde çekilen düşmanı kovalıyarak yok edecekti. Bu emir yayılmış, bütün kumandanlar son darbeyi vurmak için kitalarını gayrete geçirmişti.

YUNAN KUMANDANLARI ÇEMBERİN İÇİNDE

Başkumandan ordu karargâhından, Dördüncü Kolordu Kumandanıyla telefonla konuşuyordu. Bu sırada esir Yunan subaylarını getirmişlerdi. Aralarında bir de kurmay subay vardı, onu yanına istetti, bir çay ikram etti ve bazı sualler sordu. Tercüman vasıtasıyla sorulan



REŞAT BEY — Yüksek vazife ve namus duygusu ile 27.8.1922 günü kendine kıyan Tümen Komutanı Reşat Bey.

suallere, subay, iki gün önce esir edildiğinden son durumu bilmediğini söyledi. Bunun üzerine Mustafa Kemal haritayı açarak, bulunan raporlara göre, durumu gösterdi. Yunan subayı, ordusunun ağını içine düştüğünü görünce, ihtiyar olmaksızın parmağını haritanın üzerinde gezdirdi ve :

— Bu duruma göre, iki kolordu kumandanımızla dört tümen kumandanımızın bu çemberin içinde olduğunu zannederim, diyordu.

Gazi, bu cevabı alınca, Kemaleddin Sami Beyi telefonla buldurarak, bu kumandanların behemehal esir edilmesini emretti. İlk önce,



İKİ SENE SONRA — Gazi ve Kemaleddin Sami Paşa 30 ağustos 1924 te, iki sene önce Tümen Komutanı kahraman Reşat Bey'in son nefesini verdiği Karakaya'da.

27 ağustos günü güneş, ordularımız taarruzlarına devam ederken doğuyordu. Birinci Ordu öğleye kadar Çiğiltepe'den maada, bütün müstahkem hattı zaptetmişti. Bütün tümenler verilen hedeflere vardıkları halde, 57 nci Tümen, faik kuvvetler karşısında kalarak bu tepeyi zapta uğraşuyordu...

Başkumandan telefonla sordu :
— Niçin hedefinize varamadınız ?

— Yarım saat sonra bu hedeflere vasil olacağız.

Yarım saatte bu hedefler ele geçirilememişti, Başkumandan tekrar sordurduğu zaman, telefonla

Mustafa Kemal Ağlıyor



ATATÜRK VE LÂTİFE HANIM — Atatürk zekâsını, bilgisini ve terbiyesini beğenerek hayatını birleştirdiği Lâfife Hanımla yurt içi gezilerinden birinde.

yirmi otuz doğru Madam Brod'un Çekirge yolu üzerindeki geniş bahçeli oteline gelmişlerdi. Davet sahipleri misafirleri bahçe kapısından karşıladılar. Otelin oldukça büyük olan salonu dolmuştu. Dumlupınar Meydan Muharebesi'nin muzaffer Başkumandanında, daha harb yıllarının yorgunluğunu üzerinden atmadan, çizmelerinin tozunu bile silmeden, Akdeniz sahillere giden yollarda güneşin yaktığı güzel yüzündeki alev izleri kaybolmadan, girdiği bu yeni ve hayırlı hamlelerin onda yarattığı zindelik ve neşe göze çarpıyordu. Yemek salonunda kurulumuş geniş sofrayı işaret ederek davet sahipleri ile davetlilere: «Yerlerimizi alalım. Daha derli toplu olur, konuşuruz», dedi.

Kendisine ayrılan yeri gösterdiler. Sağına davet sahiplerinden Laika (Manyas) hanımefendi ve soluna yine davet sahiplerinden bir diğer hanımefendi rica ettiler. Sofra açılmış, sohbet başlamıştı. Masada yer almayanlar ayakta ve etrafta bu zengin ve renkli gecenin tılsımlı havasına katılıyorlardı.

İtina ile hazırlanmış sofrada nâdide sayılacak her çeşit çerez, Marmara balıkları, mevsim çiçekleri yer almıştı. Sofrayı kaplıyan örtü ve üzerini süsleyen takımlar anlayışlı gözlerin takdirini davet edecek dercede idi. Millî kahramana al renkli ayaklı kristal bardaklar konmuştu. Su ve içki sürahileri de aynı renkte idi. Sohbet konuları herkesin merakını tahrik edecek kadar heyecan yaratacak idi. Zaman zaman Ga-

zi cephe hâtıraları anlatıyor. Az kuvvet, az malzeme ile, arkadan geniş yardım gören bir düşmanın, nasıl yok edildiğini, millî azmin ve fedakârlığın böyle bir mucizeyi nasıl yarattığını kısa fakat özül cümlelerle anlatıyor, herkes derin bir ilgi ve merakla o berrak ve madeni sesi dinliyordu... Saatlerin nasıl geçtiğini farkeden yoktu. Bir aralık Laika (Manyas) hanımefendi dudaklarında beliren sıcak bir tebessümle: «Paşa Hazretleri» dedi «Bu seyahatiniz münasebetiyle ortada dolayan bir rivayet etrafında bizleri tenvir etmenizi rica edeceğim. Bu defa İzmir'e gidince evleneceğinizi söylüyorlar...»

Gazi bu sorudan çok hoşlandı. Gülmeğe başladı: «Evet, öyledir. Evlenme tarihini bu seyahate göre ayarladık.»

İnce ve düzgün parmakları arasına aldığı kadehten bir yudum içen Mustafa Kemal, herkes bekliyordu ki aynı konu etrafında biraz daha açılınsın, tafsilât versin, susmuştu...

Az sonra yine onun anımsı sesi duyuldu: «Evelce evlenmenin aleyhinde idim!»

Davete katılanlardan Kurmay Binbaşı Cevdet Kerim (İncedayı): «Affınızı dilerim Paşam. Evlenmenin aleyhinde olduğunuzu buyurdunuz. Şimdi sizi lehine çeviren âmîl nedir? Lütfeder misiniz?»

Gazi Paşa gülümseyerek şöyle cevap verdi: «Muzipler, birbirinizi anlaşıp tertipler yapıyorsunuz beni konuşurmak için. Sizin Fevzi Paşanız bu soruya cevap vermezdi.»

Az süren bir tereddüt. Mustafa Kemal, üzerinde toplanan meraklı gözleri canlı bakışları ile şöyle bir taryarak devam ediyordu: «Neden aleyhinde olduğumu anlatayım.»

Bu sırada dışarda bir gürültü, «Yangın var» sesleri duyuldu. Raufi beyle refikası aziz misafirden özur diliyerek ve müsaade alarak masadan fırladılar. Çocukları da otelede olduğu için çok telaşlanmışlardı... Mustafa Kemal devam ediyordu: «Neden evlenme aleyhinde olduğumu da şu anda fillen bu hareket tevşik etmektedir. Evli olmak millet ve memleket lehine icabında büyük fedakârlıkları göze almayı kayıtlar, zincirler. İnsanın, yerine göre enerjisini kırar. Görüyorsunuz, bir yangın haberi bir ana ve babayı nasıl heyecanlandırdı. Çünkü çocukları var. Yavrularını korumak isterler, haklarıdır... Ben mücadele adamıyım. Hiçbir kayıt altına girmemek isterdim... Şimdi ise evlenme lehine neden döndüğümü de Lâfife hanıma söyleyeceğim. O da cevap veremezse o zaman fena olur.»

Millî kahraman kendisine eş seçtiği Türk kızının adını ortaya koymuştu. Salonda yine hâkim olan sessizliği bir hanımefendinin sesi deşti: «Lâfife hanımefendi güzel mi Paşam?»

Gazi Mustafa Kemal bu suale üç kelimelik bir cevap verdi. (Bu cevap ilerde tarihe mal olacaktır). Gazi devamla: «Hanımefendi çok güzel olsa ben zaten almam. Ben kışkaç bir adamım. Zekâsını, bilgisini, terbiyesini beğendim.»

Yangın söndürülmüş, Raufiler yerlerine dönmüşlerdi... Laika hanımefendi Başkomutanın tatlı sohbetlerine yeni bir çeşni katmak için sordu: «Paşam, hiç sevdiniz mi?»

Gazinin kaşları birden çatıldı. Tabiatın en mânâlı pastel renklerini içinde kaynatan gözleri şimşek gibi çakmağa başladı. Müstehzi bir gülüşle: «Sevme ki... Vakit bulduk mu ki? Bir ömür çeşitli mücadelelerle geçti. Dağ, dere, tepe, vâdi ve çarıda, karargâhlarda ömür süren bir askerim sevmeğe vakti kalır mı?»

Mustafa Kemal etrafa göz gezdirdi. Bir itiraz yoktu. Bir şüphe, bir tereddüt yoktu. Cevabın tabii karşılandığı hissi kendisinde uyanınca isyan eder gibi sert bir sesle konu-

masına devam etti: «Hanımefendi, hanımefendi... Biz de insanız, bizim de çarpan bir kalbimiz, bizim de bir his tarafımız var. Askeriz diye mi şüphenez?»

Sesindeki tonu yumuşatarak: «Haydi çocuklar, ayağa kalkınız. Piyano bilen piyano başına. Millî havalar çalınız, türküler söyleyiniz, oynayınız!...»

Başkumandan emrediyordu. Masadakiler emri yerine getirdiler. Salon müzik ve neşeye boğulmuştu. Ortada millî nağmelere ayak uyduranlar çoğalmıştı.

Yemek salonunda, sofrada başında tek kalmış Gazi Mustafa Kemal beyaz keten mendilli ile bir taraftan gözlerinden taşan yaşları siliyor, bir taraftan da ortada dönenleri el çirparak teşvik ediyordu... Nefsine yediremediği bir şüpheden teessür duyan eşsiz asker göz yaşlarını etraftan gizlemek istiyordu sanki...

Ölümsüz Atatürk'ü, bu duygulu insanı, belki nadir de olsa, ağlar-ken görenler olmuştur. Nefekim, 9 Eylül 1922 de zafer haberini alınca Nif'te sevinc gözyaşları döktüğüne şahit olan bahtiyarlar vardır.

Oğlu yüzünden çok kahr çekmiş anasının ölümünü biraz evvel bahsi geçen seyahat sırasında öğrenince, özel vagonunda döktüğü keder gözyaşlarını paylaşılan gözler vardır.

27 Ocak 1922 de İzmir'e varınca Karşıyaka'daki anasının mezarı başında metin bir teessür, titrek ve mahzun bir sesle ağlamamak için metanet gösterdiğini, buna rağmen millete Mustafa Kemalî hediye eden Türk kadınına hitap ederken gözlerinin taşıyan yaşlara dolduğunu gören izmirliiler vardır.

Maarif Vekili Mustafa Necati'nin zamansız ölümüne büyük üzüntü duyduğunu, 1 Ocak 1929 da Çankaya Köşkünde göz yaşlarını gizliyemediğini anlatırlar vardır.

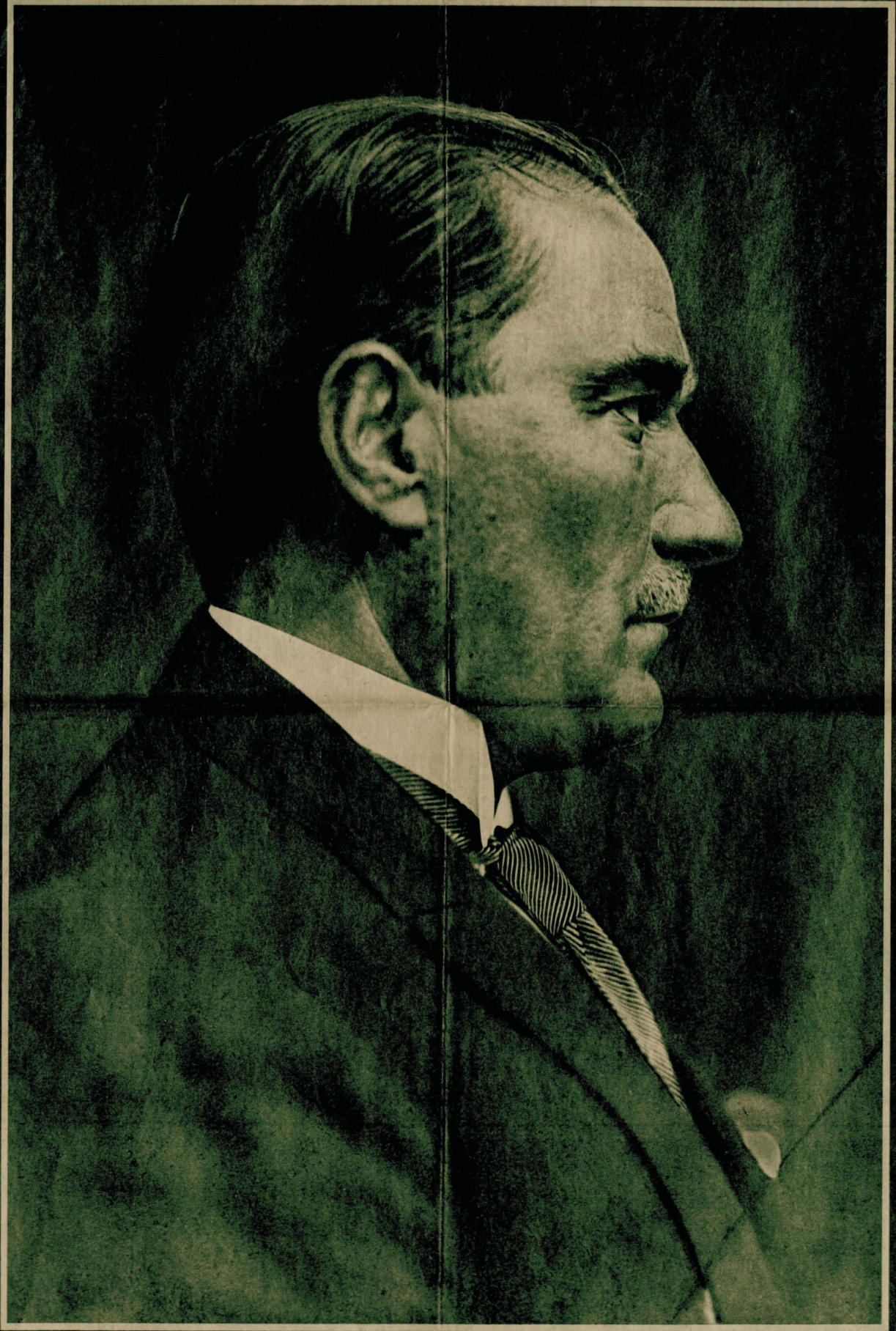
Ankara'ya gelişinden tam 13 yıl sonra bu mesut günün mâna ve değerini tazelenmek için yapılan töreni Yenışehir'de Zafer Meydanında bir evden seyreden Atatürk'ün duyduğu eşsiz heyecanı ve tarihe geçen bu büyük günü nemli gözlerle nasıl tekrar yaşadığını görenler vardır...

Ve nihayet 1927 de toplanan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ikinci büyük kongresinde söylediği nutkun sonunda Türk gençliğine seslenirken, onlara Türk istiklâli ve Türk Cumhuriyetini emanet ederken gözlerini dolduran yaş tanelerinin mânâlı ifadesine ve bu ulvi sahneye derin bir husu içinde şahit olan millet temsilcileri, delegeler ve dinleyiciler vardır...

Esasta, göz yaşlarını zaaf âlâmeti sayan Atatürk de ağladı. Nadiren fakat yerinde ve ne güzel ağladı!...



BURSA YOLUNDA — Atatürk Bursaya giderken uğradığı İzmitte H. Edib'e görülüyor. Adıvar'ın arkasındaki, bu yazının muharriri Mecdi Sayman'dır.



Hayat

ATATÜRK

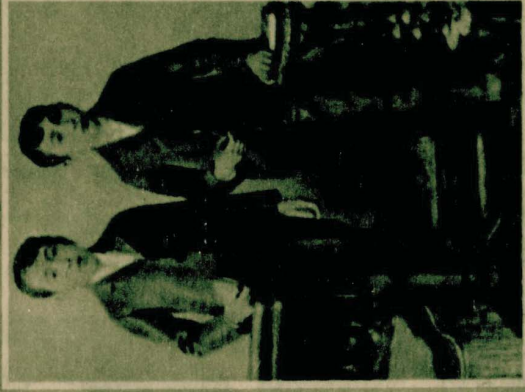
PRENS SABAHATTİN VE KUWVAYI MİLLİYE

Sayın Orgeneral Fahrettin Altay'ın hâzıralarında Prens Sabahattin Beyin Kuwvayı Milliye ile işbirliği yapmak arzusuna dair, Mustafa Kemal'in, kendisine gönderdiği 12.1.1908 tarihli gizli telgrafı dikte şayandır. Genç Türk'lerin Avrupa'daki hürriyet mücadelelerinde faal rol oynaduktan sonra, şairinü İttihat ve Terakki ile mücadele içinde geçiren Sabahattin Beyin, Milli Mücadele'nin başlarında, bu dövaya katılma arzusu işhar etmesi, fakat ihtilal ve kurtuluş mücadelesinin gelişen seyri'nin buna imkan vermemiş olması şu bir talih neticesidir.

Prens Sabahattin, Sultan Hamid'in kız kardeşinin oğludur; babası Damat Mahmut Paşa, iki oğlunu olarak Avrupa'ya kaçmış, orada sultanla mücadele etmişti. Prens Sabahattin, 1906 dan itibaren Paris'te «Terakki» adlı bir gazete çıkararak, inandığı fikirleri yaymaya uğraşmıştı. O, İhmi İktisat (Sosyal Bilgi) yi siyasi ve ideolojik faaliyetleri met Rıza Bey tarafından toplanmış olanların, Osmanlı imparatorluğuna için tanımayan Mithat Paşa Kanununu Esasine giden devrede, yani 1834 - 1876 yılları arasında çıkarılmış olan kanunların ve bu arada Sultan Hamid'in hazırlattığı Kanunu Es-

si'nin uygulanmasını istemelerine karşılık, bir inkılabın fikrini ileri sürmüş, yeni düşünceleri ile işbirlikten beri gerçek bir inkılabçı ve hatırı bir devre için istiklal mücadelesi.

Prens Sabahattin'in başlıca fikir arkadaşları, Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'da Hilafetçiler meclisinde sempati gösterilen rahmetli Kambur Fazıl, Doktor Nihat Reşat (Demokrat Parti'nin ilk hükümetinde Nihat Reşat Belger), muharir Ahmet Bedevi (Kuran) ve kâfi-ldi Satvet Lâtkü (Tezan) idi. Genç Türk hareketinin Avrupa'daki 1907 kongresine baştan seçilenlerden biri olan Prens, memleketin dışarı el değeri saafın ve fenalıkların tek ve acil sebebinin yalnız Sultan Hamit ve onun istibdat idaresi olduğunu kani idi. O, milletin içinde belendiği savaftın sebebinin millî terbiye-«tepebbü» şahsının yekün» nda aranması dırkısın idi. Memleketin ekonominin unsuru olan çiftçi, tüccar ve sanayicilerin, bilgi ve sermaye sahibi olmadıklarından yükselmeye diklerini ve memleketi yükseltme dikleri kanastında idi; çiftçi, işar ve itizam sisteminin taşıyıcı altın- da idi, ticaret en aşağı seviyede idi



Soldaki fotoğraf, Prens Sabahattin ve kardeşi Lâtkü'nün talebelik senelerinde Paris'te gösteriyor. Sağdaki ise Prens Sabahattin'in gençlik resmidir.

ve buhar devrinin modern siyaseti getirdiği sanayi hareketi, daha Osmanlı topraklarına girmediği bitirile... Sabahattin Bey, onun için Türkler'de tepebbü şahsi fikrini ayandırmayı, sosyal bilgiyi yaymayı, memleket halkını teşkil eden kavimlerin birbiriyle anlaşmasını ve idarede ademi merkeziyetin kaldırılışını kurtuluş yolu olarak gösteriyordu; tabiiyî Kanunu Esasî'nin kabulünü istiyordu.

1908 de Kanunu Esasî isade edilince, Türkiye'ye dönüp fikirlerini yay-

mayı kalktıktan vakit Sabahattin ve arkadaşları İttihat ve Terakki'nin mümanası ile karıştırdılar; İttihat'te ilk çalışmalarına başladılar, bu memlekette İttihat ve Terakki'den başka bir cemiyet yapılmaz, demerek ösletiler; böylelikle İttihat ve Terakki ile bağdaşamadılar.

Balkan Harbi arifesinde İttihat ve Terakki düşüncesine, bir hamle yapılmırsa da muvaffak olamadılar ve bir parti kuramadılar. Fakat fikre karşı baraj kurmak mümkün değil-

22 gün 22 gece süren tarihin büyük meydan muharebesi

SAKARYA

Sakarya'da vatan uğruna canlarını verenlerin ve dövüşenlerin azız hâtıralarına sundu. Çumuz «Sakarya» serisinin ilk yazısını geçen sayımızda vermiştik. Bu, istilâcık ve müstem. lekeçiliğe karşı dünya çapında bir kükreyiş olan meydan muharebesinin ikinci yazısıdır.

YAZAN: Nâşit Hakkı Uluğ
FOTOĞRAFLAR: E. N. Tengizman



TARASSUT TEPEKİNDE — Soldaki resimde, Soldan itibaren Cephe Erkânı Harb Reisi Asım Gündüz, Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa, Başvayer Salih Bozok, Kolordu Kumandanı Kâzım Özalp görülmektedir. Sağdaki fotoğrafta ise Başkumandan ve maiyetini tarassut tepesinde göstermektedir. (12/9/1921)

YUNANLILARIN dördüncü büyük taarruzları Ankara'da ciddi bir hava estirmeye başlamıştı. İki İnönü zaferine rağmen, mütteliklerin sonsuz kaynaklarından donatılan düşman ordusunun bu yeni hamlesi karşısında henüz memleketin bütün maddî ve manevî kuvvet ve imkânlarını bir araya toplayamamış olduğumuzu bilen mebuslar arasında, ordumuzun savaş kuvvetine karşı tam bir itimat düymyanlar vardı, bunlar samimi ve hamiyetli insanlardı, fakat idrâk veya zamirleri onları Mustafa Kemal ile bir noktaya kadar yürütmüş, ondan sonra azmışlardı. Niçin cepheye gitmiyor, niçin kumandayı kendisi eline almıyor. Politikayı politikacılara, idareyi idarecilere bırakmalı... Millet onu büyük bir asker diye başına geçirdi, Çanakkale'de yaptığı gibi Yunanı topraklarımızdan sürüp atsın... Ondan ötesine kırışmam...

ENVER'İ ARIYANLAR...

Mustafa Kemal, millî mücadeleye başlarırken hamiyetle bu mücadelenin İttihat ve İtilâf boşuşmalarının üstünde, ulvî bir gaye uğrunda milleti toplamaya gayret etmiş ve bunda da muvaffak olmuştu. İttihatçıların pek çoğu, millî mücadele saflarında yer almışlardı. Zamanla millî mücadele teşkilâtı içinde o günkü siyasi hayatta en geniş kalabalığı kendi eski politika arkadaşlarının teşkil ettiği görülen partizan duyguların esiri insanlar :

— Kendi beceremeyeceğini biliyor, onun için cepheye gitmekten çekiniyor, ah Enver olsaydı, görürdünüz şimdi...

diye Mecliste, Ankara kahve ve sokaklarında dahi söylenmekten çekinmiyorlardı.

HALK ARASINDA

Yunan savletinin muvaffak oluşunu münhasıran sevk ve idare noksanlığına atfetmek isteyen bu politika muhterislerinin yarattıkları hava, Ankara mahallelerine kadar yayılıyordu. Düşmanın Haymana ovasına kadar geldiğini duyan halk arasında, yalnız Mustafa Kemal'e değil, Meclise de hamurdanlar meydana çıkıyordu. İzmir'de uslu uslu oturan Yunanlı kâhklar kışkırtılar, burnumuzun dibine kadar getirdiler, şimdi de Ankara'yı boşaltıyorlar, yarın Yunanla bizi başbaşa bırakacaklar... Eğer başlarında Müftü Rifat Berekçi, Rasim Seratar, Kütükçüoğlu Ali Beyler ve arkadaşları gibi, kendi bayraklarının altında yaşamıyacakları bir hayatı istihkar etmeyi bilen Ankara'nın halk asilleri olmasa, Ankara'nın içinin manevî cephesi çoktan sarsılmış olacaktı. Onlar, Kuvayı Milliye'nin başından beri, ne Ethem'in soygunculuk ve şekavetine, ne de durmadan yüklenen ve fedakârlık isteyen teklîfe karşı çıt bile çıkartmıyorlar, dövüşmek için ne istenirse veriyorlar, haklı olarak da düşman çizmesi altında çiğnenmemek te istiyorlardı.

Kuvayı Milliye'nin başından beri iç isyanlara, cephenin her yanına kahramanca koşan tümen kumandanı Nâzım Beyin, Nasuh Çal harbinde alınandan vurularak şehit düşüşü Ankara'da ordu-nun genç idarecileri muhitinde hissolunur derecede bir teessür yaratmıştı.

MUSTAFA KEMAL'İN BİR BENZETİŞİ

Bu hava içinde, ne azminden, ne cesareti ve imanından zerresini kaybeden altın saçlı kırk bir yaşındaki Türk serdârı, Erkânı Harbiye Umumiye Dairesi olarak işgal olunan eski Ziraat Mektebinin bir geniş odasında, geceleri karşısına, İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Millî Müdafaa Vekili olan Fevzi Paşayı alarak, harekâtın idaresiyle, karşılaşılan güçlüklerin halli ile uğraşıyor, Fevzi Paşa odasına çekildikten sonra, yakınlıklarını yanına çağırıyor, onlarla sabahlara kadar oturuyor, cepheden gelen raporlara göre durumu mütalâa ediyor, neşesinden bir şey eksilmeyen sohbetlerini kesmiyor... O cephe ile meşğuldür. Yunan ordusunun gerçek kuvvet ve kabiliyetini ölçüyor, kendi vatanının imkânlarını bilerek tedbirlerini alıyordu.

Bir gece dostlarına şöyle hitabetti :
« Sız poker bilir misiniz ? Harbî tipki poker oyununa benzer. İnsan elinde en kuvvetli kâğıdım var zannederken, karşı tarafın elinde dört ası ve floş ruvayyal'ı olabileceğini düşünmez. Bazen blöf yapayım derken, bir mukabil rölans önünde ne yapacağını şaşırır. İşte ben düşmanlarımızı böyle bir vaziyette görüyorum.»

Mustafa Kemal karşısındaki hamlenin ciddiyetini hiç bir suretle küçümse-miyordu, ordusunun pek büyük kısmını Sakarya gerisine çekmek ile, kumandan olarak ilk başarısını elde ettiğine şüphe etmiyordu.

SAKARYADA TUTUNAMAZSAK...

Azım ve kararı engin idi, kaderini

yalnız Sakarya boyunda savunmaya bağlamıyordu.

Erkânı Harbiye Umumiye'nin Talim ve Terbiye Şubesi Müdürü Kurmay I. Hakkı Tümerdem ile, Batı Cephesi İstihkâm Müfettişine yaptırdığı Sakarya gerisinde asil savunma hattının gerisinde üç hafta asil savunma mevzii keş-fettirmişti.

Bu mevzilerden birincisi Ayaş'ın güneyindeki Abdüsselâm dağından başlayıp Mali Köyünün doğusundan geçiyor, Haymana'yı batısında bırakarak Kurak Çöl'den Tuzlu Gölün kuzey kenarlarına bağlanıyordu.

Bunun gerisinde, Sinan köyünün doğusundan göneye doğruya inip Elmadığı ile Tekeadağı arasından geçerek Paşadağının doğusundan Kızılıрмаğa uzanıyordu.

Üçüncü asil savunma hattı da Ankara'yı ve Balâ'yı terk ederek, kuzeyde Kalecik civarından Kızılıрмаğa bağlanıyor ve güneyde Bolkar dağlarına dayanıyordu.

Farzî mahâl, Sakarya'da dayanamazsak, kademeye kademeye bu savunma hatlarına çekilebilir, düşmanı buralarda mahvedebiliriz.

ANKARA BOŞALTILYOR

Ankara boşaltılmaya başlanmıştı, bir yandan hükümet dairelerinin, müesseselerin, Ankara'ya yerleşmiş memur ailelerinin, yerli halktan istiyenlerin Anadolu'nun daha doğusuna naklolanması kararlaşmıştı. Devlet daireleri umumiyetle Kayseri'ye göç ediyordu. Kayseri'de Büyük Millet Meclisi için toplantı salonu bile hazırlanmış ve ri-yaset kürsüsü inşa edilmişti. Elinde üç

beş lirası olan veya evini, dükkânını satarak paraya çevirenler doğu vilâyetlerine gidebilmek çarelerini aramakta idiler.

Yunus Nadi, Yeni Gün'ünü Kayseri'de neşre hazırlanmıştı. Vekâletler bombuştu, vekillerin birer tahta masasıyla hasır iskemlesinden başka bir şeyleri kalmamıştı. Vekillerin ya müşavirleri veya bir müdürleri yanlarında idi, herkes çocuk çocuğunu göndermek için, Yahşihan'a kadar odunla işleyen dar hatlı şimendiferin mahdut imkânlarından faydalanmak üzere sıraya girmişti. Bunda yer bulamıyanlar, ailesinin ırz ve namusunu korumak için bir kağıt tutmıya uğraşıyordu. Çünkü beklenen düşman ırz ve namus düşmanı idi.

ümidin de kaybolduğunda musir idiler.

Fevzi Paşanın, düşman ilerlemesine karşı halkın endişesine mahal olmadığını, düşmanın Anadolu içerilerine doğru uzanmak istiyen kollarının mezarlarına yaklaştığını, bu yeni seferin düşmanın ölüm yolculuğu olduğunu söylemesi de efkârı teskinde kâfi gelmiyordu.

EŞKİŞEHİR - KÜTAHYA MUHAREBELERİNDE

Gerçekten Eskişehir - Kütahya muharebelerinin acı safhaları olmuştu, Mustafa Kemal bunları bilmiyor değildi. Mecliste hezimetin mesulünü arayanların, devam etmekte olan bir mücadelenin içinde, bozgunculuk yaratmalarına meydan verilmemesi bir li-

buradaki kuvvetlerini hemen alarak Eskişehir önüne getirirler ve Eskişehir'e taarruz ederlerse o zaman ne yaparız? Kurmay subay — Yunanlılar bunu yapmazlar, yaparlarsa biz kuşatılmaktan kurtuluruz.

Talim ve Terbiye Şubesi Müdürü, Erkânî Harbiye Umumiye Reisliğinin ve Garp Cephesi Kumandanlığının kuşatılmaya karşı büyük bir hareket yapmadıklarını ve Nasuh Çal havalisinde ve güneyindeki kıtalarımızın çok kan akıtarak mukavemette bulduklarını ve ordumuzu kuşatılmaktan kurtarmak için 18 ve 20 Temmuz günleri, önceden keşfedilmemiş ve seçilmemiş ve birliklerimize gösterilmemiş olan araziye çaktığımızı, savunma cephele-

ri her vakit geç kalmış ve gelen yarıdım kıtaları da ceste ceste muharebeye girerek birbirleriyle ve cephe ile emniyetli irtibat sağlayamamış olduklarını söylüyor ve harbi şöyle anlatıyordu :

«Nihayet temmuzun onaltıncı günü, Garp Cephesi Kumandanlığı, soldan sarılmış olan ordusunu kurtarmak için bütün birliklerini Eskişehir - Seyitgazi hattının gerisine çekmek emrini vermiştir. En büyük zarar ise bu çekiliş esnasında baş göstermiştir. Bu çekilişte bazı grup kumandanları dikkatli davranmamış, kıtalarına muhtasar emirler göndermekle yetinerek onların başlarında bulunmamış, bir an önce kendi karargâhlarının kurulacağı yerlere gitmişler, kıtaları kendi hallerine



KARTALDAĞ HUCUMUNDA ERKÂNİHARBİLER — Erkânîharpbirer grup halinde Kartaldağı hücumunu hâkim bir yerden takibedyorlar. Fotoğrafın en solunda ayakta tek başına durmakta olan Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşadır. Dürbünle bakmakta olan kadın da Halide Edip Hanım'dır.

TAŞ TAŞ ÜSTÜNDE KALMIYACAKTI

Orduya ve devlete ait dosyaların Kayseri'ye taşınması tamam olmuştu. Son olarak Millî Müdafaa Vekâletinin bazı daireleri de Kayseri'ye doğru yola çıkmıştı. Ankara boşalmış gibiydi. Eğer, Ankara'nın gerisine çekilmek lâzım gelirse, vazifeliler Ankara'yı yıkıp yıkacak, gelecek düşmana barınmayacağı bir halde terkedecek, taş taş üstünde bırakılmıyacaktı; Millî Müdafaa Vekâletinin Sevkiyat ve Nakliyat Dairesi memurları bu vazifeyi ifa için en geriye bırakılmışlardı.

ORDU AYAKTADIR, YENİLMEYİŞTİR

Mustafa Kemal cephe gerisindeki bu tedbirlerini alırken, Meclisin heyecanını teskin etmek vazifesi ile de karşı karşıya kalıyordu. Eskişehir bırakıldıktan beri Meclisin huzursuzluğu artmıştı. Bir çok mebuslar, bir daha belimizi kaldıramıyacağımız bir askerî hezimete uğradığımız yesine düşüyorlardı. Onların bu telâşlarına karşı Mustafa Kemal'in erkek sesi yine yükseliyordu :

«— Ordu ayakta, yenilmemiştir, düşmanı bir ay kadar oyalyabilelim, sonra behemehal mahvederiz. Dün Sakarya'nın ortasında, bugün Sakarya'nın gerisinde savaşa aynı azim ve imanla devam edeceğiz, fakat nerede olursa olsun, günü gelecek, düşmanı vatanın harim-i ismetinde boğacağız!...»

Mustafa Kemal'in bu azim ve iman dolu sözleri Meclis içinde tam aksini bulmadığı günler oluyordu. Harb sanâtından anılmıyanlar, ordunun çekilişini bir hizmet olarak kabul ederek son

derin, bir serdarın asli vazifelerinden di.

Eskişehir - Kütahya muharebelerinin cereyan ettiği cephe, ileri geri ve zikzakları ile birlikte 150 kilometreden uzundu. Ordu muhobere vasıta ve tesislerinden mahrumdu. Böyle bir durumda harbi bir elden idarenin ne kadar güçlük doğuracağı belli idi. Bir ke re düşman taarruzu başlayınca cephenin bu uzunluğu dolayısıyla yapılacak kıta kaydırmaları da bir işe yararmıyacaktı. Garp Cephe yığınının cenup-ta yapılması ve ordunun muharebe idare yerinin de sola alınması lâzımdı, bu da yapılamamıştı. Kuzeyde iki Yunan tümeni karşısında beş tümenimiz bulunuyor, cephenin diğer kısmında ise Yunanlılar dokuz tümenle ordumuza yükleniyordu. Bu suretle «on bir» tümeni Yunanlılar seyyar bir halde kullanabiliyorlardı, onun için bu durumdan faydalanabilir ve ordumuzu kısıkcın içine düşürebilirlerdi.

Erkânî Harbiye Umumiye'nin Talim ve Terbiye Şubesi Müdürü olan kurmay subayı, Nasuh Çal ile Afyon arasında boş bıraktığımız hareket alanından ilerlemekte olan altı Yunan tümeninin Seyitgazi istikametinde bütün ordumuzun yanını kuşatacağını, demiryolunu kesebileceğini, Eskişehir'in bile bizim için artık savunma değeri kalmadığını, düşmanın kuşatmasını durdurmak için Eskişehir'den, İnönü mevzilerindeki birinci ve Kütahya'daki üçüncü gruptan gereken tümenlerin Seyitgazi - Nasuh Çal havalisine hemen yitıştırilmesini Fevzi Paşaya arz ve teklif etmiş ve aralarında şu konuşma geçmiştir :

Fevzi Paşa — Biz tümenlerimizi dediğiniz yerlere toplayınca Yunanlılar

kurmağa çalıştığımızı, daha sonra da lüzumsuz bir karşı taarruz yaptığımızı, Yunanlıları durduramadığımızı anlatır.

ORDU SOLDAN SARILINCA

Yine harbin en şiddetli safhalarında ehemmiyetli vazifeler ifa etmiş olan bir kurmay subayımız, düşmanın üstün kuvvetlerinin taarruzuna uğrayan dördüncü ve on ikinci gruplarımız her fırsat ve münasebette birbirlerine yardımcı çalışmışlar ve kuvvetli müdafaa ve karşı taarruzlar yapmışlarsa da bazı intizamsızlıklar olmuş, gerek cephenin ve gerekse bunların birbirine yardımla-

bırakmışlardır. Üçüncü Grup Kumandanı Miralay Arif, kendi grubunun çekilişini bizzat kontrol etmemesi yüzünden bu grubun kıtaları ile, bu grubun çekilme yollarından faydalanan dördüncü grubun birlikleri arasında hemen hemen Balkan Harbini andıran panikler olmuştu. Bazı yerlerde kumandan-sız, kıtaları dağılmış döküntüler karmakarışık çekiliyor, bazan da birbirlerini çiğniyorlardı. Dört beş tümenin döküntülerinin yürüdüğü bu mahşerî kalabalıktan bazan bir tek alay ve tümen kumandanına raslanmıyordu.»

(Devamı gelecek sayıdadır.)



GOÇ — Sakarya muharebesinin devam ettiği sıralarda Ankara boşaltılmağa başlanmış, elinde üç beş lirası olanlar doğunun yolunu tutmuşlardı. Yukarıda Ankara'dan göçenler istasyonda Yahşihan dekoviline binerken görülüyorlar.

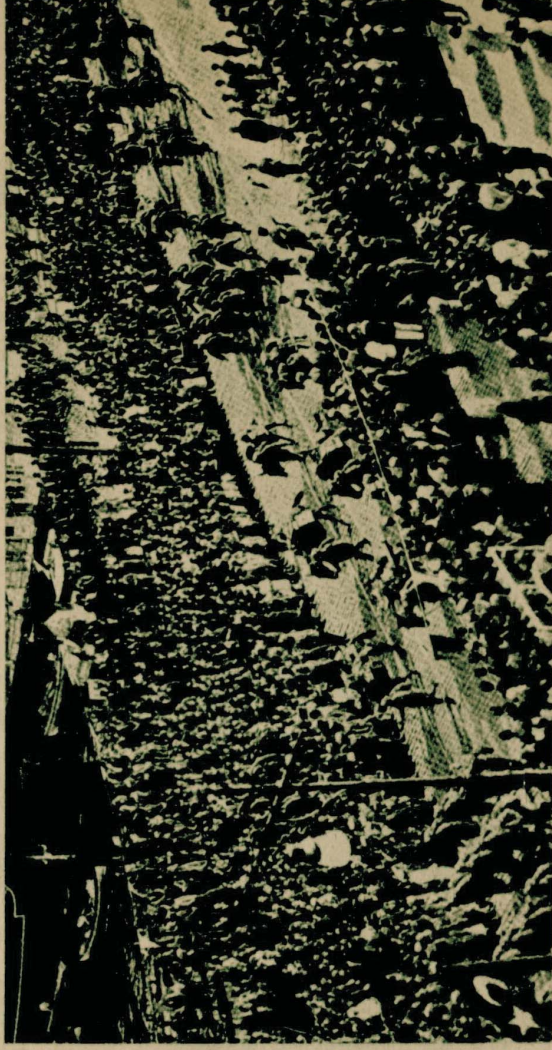
İstanbul 34 sene evvel 6 ekimde kurtulmuştu

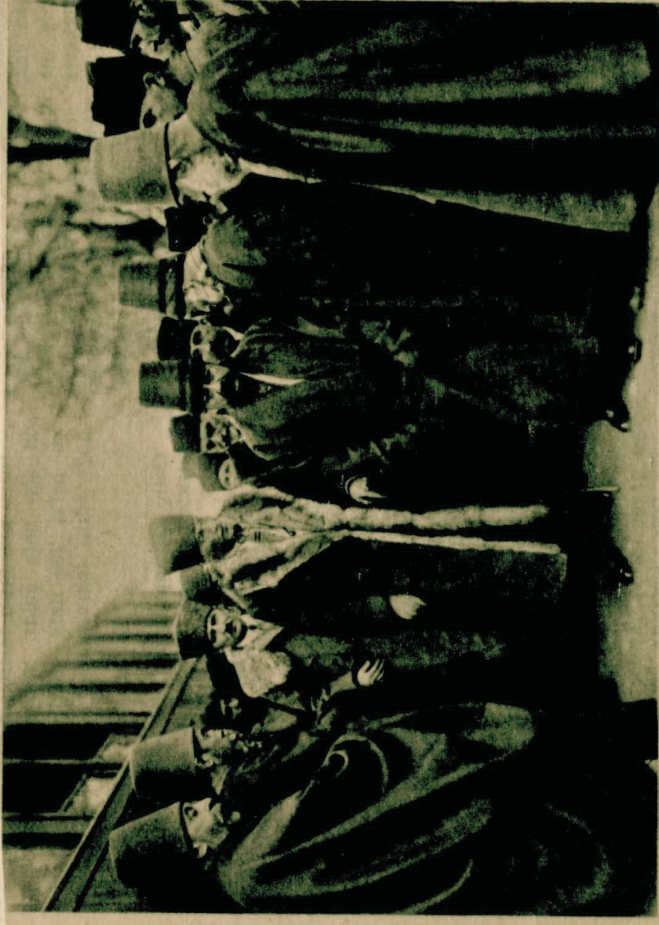
L OZAN Muahedesi imzalandıktan sonra, Türkiye, barışın en büyük neşesini 6 ekim 1923'te İstanbul'a Türk ordusunun girdiği gün duydu. Bütün İstanbul halkı, çılgın bir sevinç çağırısını gibi sokaklardan akıyordu. Kahraman millet nasıl sevinmesin ki, 16 mart 1920'den beri devam eden bir felâketin son perdesi de artık kapanmıştı.

7 ekimde imzalanmış olan tahliye protokolu bu tahliyenin bütün şekillerini tafsilâtı ile ihtiva etmekte idi. Buna göre, son işgal taburları gemilerine girmeden evvel kısa bir tören yapıldı: Dolmabağçe Sarayı önünde Türk ve işgal taburları birbirlerini bayraklarla selâmladılar. Asker ve mühimmat dolu vapurlar öğleden sonra limanımızdan ayrıldı. General Harrington, Arabic gemisine en son girenlerden biri oldu. Törene böylece sona erdi.

6 ekimde ordumuz İstanbul'a girerken bütün evler bayraklarla donanmıştı. Halkın bayram sevinci İstanbul ufuklarını çınlatıyor, toplanmaların, gösterilerin ve alkışların sonu gelmiyordu. Kahraman askerlerimiz çılgınca alkışlıyordu. Bütün gün, muhtelif teşekkül ve cemiyetler sokaklardan geçtiler. Kafiler geçerken birçok kadınların yüzlerinden peçelerini atmış oldukları görülmüştü. Bu, yeni başlayacak olan inkılapçı Türkiye'nin ilk büyük ve ilgi çeken bir sembolü sayılabilir. Bunu, Avrupa gazetelerinin İstanbul muhabeirleri de yazılarında belirtmişlerdi.

Sağdaki fotoğrafta İstanbul'a giren kahraman ordumuzun Karaköy Köprüsünden vakur ve azimli adımlarla geçişi görülmektedir.





1919 kışında ordu terhis edilmiş, silâh ve cephaneler Konya'da medrese ve camilere yerleştirilmişti. Resim, Mustafa Kemal'i bir Konya seyahatinde aralarında Mevlânî'ler de bulunan karşılayıcıları arasında göstermektedir.

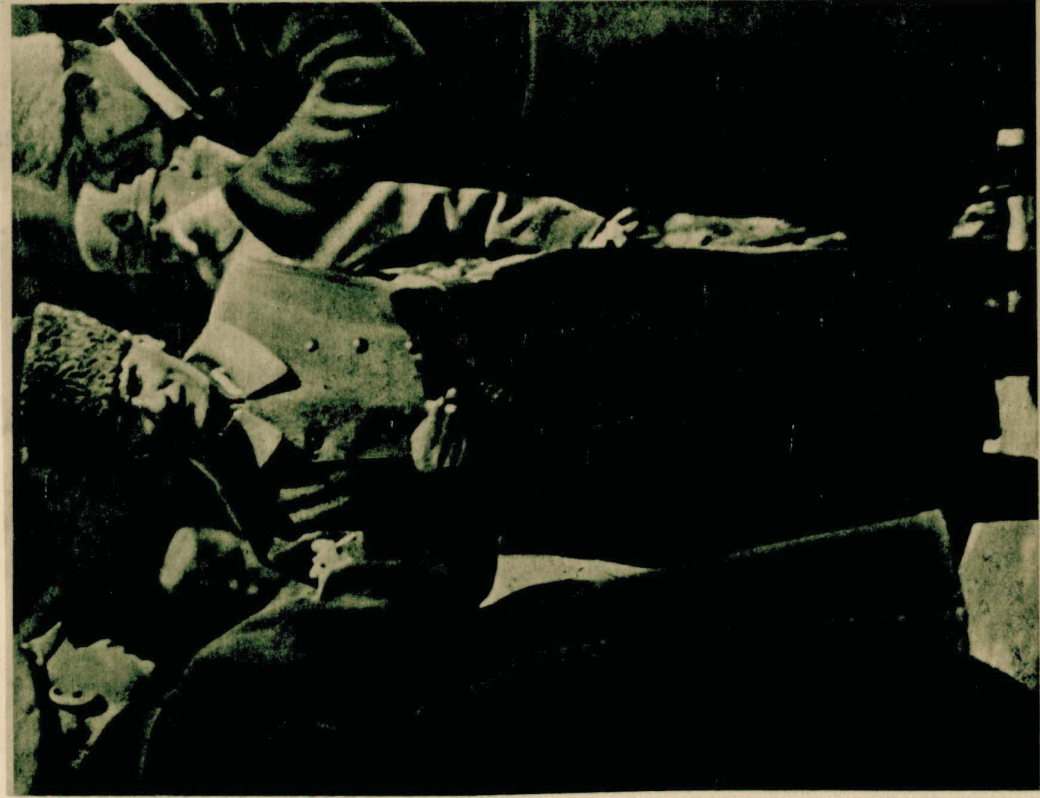
TDV İSAM

Kütüphanesi Arşivi

No 25704



Tarihî bina ve tarihî gün.. Birinci Büyük Millet Meclisinde
Millî günlerden ibri.



Gazi, teftiſten sonra Rus ve Azer-
baycan sefirleri ile sigara ſperken.

TDV ISAM
Kütüphanesi Arſivi
No ZL.704

hak etmeleri plânına karşı yapılacak işler hakkında bilgi vererek yeni baştan muharebeye hazırlanmalarını söyledim ve tûmenlerime de bu durumla ilgili olarak gereken malûmatı verdim.

PRENS SABAHATTİN KUVVAYI MİLLİYE İLE İŞBİRLİĞİ İSTİYOR

Bugün Mustafa Kemal'den şu şifreyi aldım:

«Dersaadet'te Prens Sabahattin Beyle görüşülmüştür; müşarünleyleh mebus olmak arzusunda. Padişahın Meclisi Mebusanını arzu etmediğini, hattâ geçenlerde huzura kabul bulunduğu zaman «Namuslu adam bu meclise girmez» dediğini söylemiştir. Prensın sözleri ve umumi ahvali, bir nezaret kabulünden ziyade bir kabine teşkiline mütemayil görünmektedir. Müşarünleyleh Kuvvayı Milliye'nin fevkalâde lehtarıdır. İzmir hareketini pek meşru telâkki etmektedir. Kuvvayı Milliye rüesa-siyle Dersaadet'te teşriki mesaiye âmâdedir. 12.1.1920

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal»

KONYA'NIN AYDIN HANIMLARININ VATANSSEVER BİR HAREKETİ

Konya'nın aydın kadınları Şerafettin camiinde toplanarak şehitlerin ruhuna mevlit okuttular ve memleketin kurtarılması için itilâf hükümetlerine hitaben hazırlamış oldukları bir beyannameyi yayınladılar.

Konya'nın eski muteber ailelerinden Tahir Paşa'nın kızı Şerife, Kara Hafız Mustafa Efendinin eşi Aliye ve Binbaşı Rüşdü Beyin eşi Zehra hanımlardan mürekkep bir heyet kolordu dairesine gelerek beyannamenin bir suretini verdiler; o zamanlar kadınlarımız kapalı ve siyasi ve idari işlere karışmaz olduklarından bu hal ilerisi için ümit verici bir yenilik idi.

(Devamı gelecek sayıda)

di; yaydıkları fikirlerden, İttihat ve Terakki politikasına esas olan Türkçülük hareketinin amaçları arasında yer tutanlar bulundu; Türk'lerin teşebbüs ve kazanç sahibi olmalarını teşvik eden fikirler, İttihat ve Terakki iktidarının program ve idaresinde yer almakta idi.

İttihat ve Terakki iktidarı 1913 yılında kendisine karşı hazırlanan hükümet darbesinde, 31 marttaki gibi Prens Sabahattin ve arkadaşlarını ilgili saymak istedi ise de, böyle kanlı bir teşebbüse iştiraklerine dair kâfi delil elde edemeyince, onlara sürgün veya memleket dışına kaçmak yolu açıldı.

Şimdi İttihat ve Terakki ortadan kalktıktan sonra, vaktiyle onun karşısında ayrı ayrı görüşlerle cephe alan iki ihtilâlcî, Mustafa Kemal ve Prens Sabahattin, Milli Kurtuluş davasında birleşme teşebbüsünde idiler; Mustafa Kemal'in Konya'da 12 nci Kolordu Kumandanı Albay Fahrettin Bey'e gönderdiği 12.1.1920 tarihli şifrede bu işbirliği arzusu açıklanıyor; Sabahattin Bey, Kuvvayı Milliye ile işbirliği yaparak siyaset sahnesinde ilk plânda yer almak istiyordu, fakat iş isten geçmişti: Türk ihtilâl ve kurtuluşunun yazıya dökülmemiş, açıktan ilân edilmemiş olmakla beraber, şaşmaz prensipleri, saltanat hanedanına uzaktan yakından mensup bir kimsenin, bu dâvâ içinde rol almasına imkân vermiyordu ve nâkam fikir adamı, Milli Mücadele'nin zaferini gördükten bir hayli yıl sonra hayata gözlerini kapadı. — N. Uluğ

TDV İSAM

Kütüphanesi Arşivi

No 7E.701

SAKARYA

YAZAN: NAŞİT HAKKI ULUG — FOTOĞRAFLAR: ESAT NEDİM TENĞİZMAN



İçin de tehlikeli bir durum yaratabilir, yenilecek olanın kurtuluş ümit ve imkânı kalmıyabilirdi.

Başkumandan, düşmanın plânını önceden sezmişti. 24 ağustos günü Yunan kuvvetlerinin mevzilerimize temasıyla tarihin bu en büyük meydan muharebelerinden birisi başlamış oluyordu. 25, 26, 27 ağustosun gece ve gündüzünde Yunanlılar durmadan saldırıyorlardı. Bu saldırılar, karşı taarruzlar ve

en yakın bir mesafede yeniden kurulu-yordu. Yunanlılar bu savaşta, karşı-larında, bütün Yunan tarihinde rasla-mamış oldukları bir savunmaya çat-mışlardı; grup ve tümen kumandanla-rı bile, Mustafa Kemal Çanakkale'de, Arıburnu'nda, Anafartalar'da nasıl ta-burlarının, alaylarının başında ve ön safında düşmana atılmış ve onları za-fere sevk etmiş ise, tıpkı öyle hareket ediyorlardı. Sakarya bir subay harbi karakterini almıştı; Mehmetçik kendisi ile dizdize dövüşen kumandanı ile birlikte yılmadan göğsünü vatanına si-per etmişti. Kumandanlar, subaylar ve erler kendilerinin iki misli sayıda, topu ve cephanesi bol düşmana pervasız karşı korkunç yaralanıyorlar, yaralarını elleriyle sarıyorlar, yine savundukları toprağı bırakmamaya uğraşıyorlardı. 22 gün ve 22 gece bu kanlı savaş böyle sürüp gitti. Düşman hatlarımızı ancak 20 kilometre itebilmişti; muharebenin başlangıcındaki birinci hat ile bittiği gündü birinci hat arasındaki mesafe, sağ kanadımızda yedi buçuk, merke-zde on beş ve sol kanadımızda yirmi kilometre kadardı. Düşman, son güne kadar ordumuzun ne bir kanadını kuşatabildi, ne de bir kolunu bükebildi, öyle günler oldu ki, muvasala hattımız âdeta düşmana açık bir durumda idi. Ordunun her birliği fedakârlığı en

memleketin içinde ve dışında nesrulu-nan «resmî tebliğ»lerde zaman zaman görülen vuzuhsuzluktan mümkün oldu-ğu kadar âri ve mümkün olduğu kadar vaziyeti açık gösteren izahları ve en taze bilgiyi veriyordu.

Gün ve saat olurdu ki, bu raporlar ferahlatıcı bir hava estirmezdi. Fakat, ordu çetin bir harbe devam ediyor ve harb sanatının icabına göre kullanılı-yordu; Mecliste bunun hilâfını kimse iddia ya artık yeltenemiyordu.

Sakarya'nın ağır yaralıları, Ankara-ya taşınıyor, her gün bir kaç tren do-lusu yaralı kahraman, hasta arabaları ile istasyondan şehrin içinde ve dışın-daki hastahanelere naklolanıyordu. Hastahaneler tıklım tıklım dolmuştu. Kızılay ve ordu sıhiyeleri, yeni yeni koşullar hazırlıyor, pek mahdud bir hekim kadrosu her gün yüzlerce yara-lının bakım ve ameliyatı için çırpını-yordu. Parmaklarını insanlık ve vatani için kaybeden Operatör M. Kemal, bu zümrenin başında sayılabilir.

Meydan muharebesi uzadıkça, iki muharib cephenin hamle ve müdafaa kuvvetlerinin de zayıflamakta olduğuna şüphe yoktur; son ravunt bekleniy-or-du. Ellerinde bizden fazla uçakları o-lan Yunanlılar, 50 kilometre uzakta olan cephenin gerisinden Ankara istas-yonunu ve Tophanesini bombalamak

den Allah!... Ey din düşmanı Ebu Le-heb'i ve emsalini mahveden Allah!... Senin emrine dayanarak kıyam ettik; kıyamımız Hak'tır. Yardımcı ol bizle-re!...

Bir elinde silâh bir elinde Kuran haykıran Esat Hoca'nın bu duası millîti coşturmuştu, Hoca sesini yükseltmiş, duasını tamamlıyordu:

— Rehberimiz Mustafa Kemal, se-nin yardımın ve inayetinle bulmıyaca-ğız, zevâl!...

Namazgâhi dolduran cemaat büyük bir vecd içinde ordusunu muzaffer kil-mak için Allahına dua ediyordu.

Bu vâiz ve dua bittikten sonra, halk arasından sıyrılan, Bolu Mebusu Tu-nalı Hilmi, kürsüye adımını atınca, kür-sünün yanbaşında duran Ankara Meb-usu Hacı Mustafa Efendi, sivil bir kim-senin bu dua toplantısına karışmasına müdahale etti:

— Hilmi Bey, burası konferans kür-süsü değil, in aşığıya!...

Esat Hoca bir karışığığa meydan vermemek için araya girdi, yavaşça sordu:

— Hilmi Bey, ne yapacaksınız, kürsü-den?

— Şiir okuyacağım, şiir...

— Tekbir bilir misin?...

— Elbette, Müslüman evlâdığım, bil-mez olur muyum.

— Öyle ise, şiir okurken beyitlerin arasında tekbir getir...

Tunali merhum, kendisine hâs ateş-li, delişmen tavri ile ve gür sesi ile başladı:

— Yunaaaan, Yunaaaan! Utaaaan! di-ye biten beyitlerin arasında tekbire de başlayınca, birlerce kişi tekbir avaze-sine katıldı. Allah sesleri, göklere yük-selirken Tunali Hilmi devam ediyordu:



BİR AVUÇ KAHRAMAN — O günlerde Sakarya'da en müthiş ve kanlı savaşlar devam ediyordu. Yukarıdaki fotoğraf 57 nci tümenin kahramanlarından bir grupu Karadağ taarruzundan önce gösteriyor.



DİĞER BİR GRU — Büyük Millet Meclisi Muhafız Taburu subayları Beyceğiz köyünde. Ortada Tb. Kumandanı Yzb. İsmail Hakkı Bey (Tümgeneral İ. H. Tekçe), soldaki sivil. Hâkimiyeti Millîye Gazetesi İmtiyaz sahibi Recep Zühüti Bey.



YARALILAR — Cepheden Ankara hastanele-rine getirilen yaralıları o günlerde bir hayli artmıştı. Tedavileri bittikten sonra tabur-cu edilenler tekrar cepheye dönüyorlardı.

savunma savaşları ile karşılık görüyor, her çarpışmada Yunanlılar biraz top-rak kazanıyor, fakat Anadolu'ya saldı-ralıdan beri görüp alışmadıkları ka-yıplarla karşılaşılıyorlardı. Kısa bir za-manda İnler Katrançı'da on beş bine yakın Yunan yaralısı toplanmıştı.

Başkumandan, elindeki kuvvetleri arka arkasına kaydırmalarla ordusunu kuşatma için ileri hareketlerini doğuya doğru yayan düşman kuvvetlerine bu imkânı vermiyor, savaşı bir cephe sa-vaşı şekline sokuyordu.

TIPKI ÇANAKKALEDEKİ GİBİ...

Meydan muharebesi yüz kilometre-lik bir cephe üzerinde devam ediy-or-du. Ordumuzun sol cenanahı Ankara'nın 50 kilometre güneyine yaklaşmıştı. Savunma hatlarımız kısm kısm kırılı-yordu, fakat kırılan her kısım, hemen

yükseğini göstererek, sayıca üstün düş-man kuvvetlerini yıpratıp yıpratıp onun saldırış ve ilerleme kuvvetini kırdı ve ona yüz çevirtti.

CEPHE GERİSİ: ANKARA VE MECLİS...

Geceleri, sabahlara kadar derinden darine gelen tap seslerinden gözlerine kolay kolay uyku girmiyen Ankara'daki mebuslar ve politika alâkâlıları sabah-leyin ilk iş olarak Meclise koşuyorlar-dı. Başkumandanlıktan Meclise, günde iki, üç harb raporu gelmiye başlamıştı. Meclisteki kurmay mebuslardan biri olan Hüseyin Bey (Hüseyin Gerede) yük-sekçe bir yere çıkar, mebuslara bu ra-porları okur, okumakla da kalmaz, ra-porlara göre vaziyeti tahlil eder, söru-lan sualleri cevaplandırır. Mebuslar büyük bir alâka ile hareketi takibe-di-yorlardı. Bu raporlar, zaruretini icabıyle

İçin hava hücumları yapmakta idiler.

ANKARA'DA BÜYÜK DUA...

Güçleri yetip de Ankara'dan ayrıla-bilenlerin her gün artması, yoksul halk-ki ne yapacağını bilmez bir hale koy-muştu. 26 ağustos 1921 günü Ankara gerçekten azametli bir gün yaşamıştı. Bugünkü Hava Kuvvetleri Kumandan-lığının bulunduğu sirta, o zaman Na-mazgâh veya Musalla adı verilirdi.

Kadın, erkek, hacı, hoca Ankara'nın büyük bir kalabalığı toplanmıştı; Tan-rıdan ordusuna nusret dileyebekti. Topcularımızın üzerine bayrağımızı di-kerek hazırladıkları kürsüye çıkan Ay-din Mebusu Hoca Esat Efendi, hâlâ hâ-tıralarda olan bir vaiza başladı:

— Ey ölüden diri, diriden ölü halk eden Allah!... Ey Kâbeî Muazzamayı yutmaya gelen Edrihi askerini mahve-

Elimde maşerim,
Ben Yunanı ezdim.
Yunan, Yunan, Yunan
Utun, utun, utun!

AYNI GÜN SAKARYA'DA DUATEPE'DE...

O esnada Sakarya ufuklarına bakan bu tepede ruhlar coşmuştu, Hilmi Tu-nalı'ya, in aşığı diyen, Hacı Mustafa Efendi de kendisini tutamamış, cema-atle beraber ağlıyordu.

Ankara'dan Sakarya'ya uzayan ova-nın gökleri kıpkızıldı. Ufukta tarihin en çetin savaşlarından birinin alevleri yük-seliyor ve ordumuz «Duatepe» önünde en kanlı savaşlardan birini yapıyordu. Namazgâhta, Ankara'ların duası yük-selirken, Sakarya'nın Duatepe'sinde, Türk kahramanları rütbelerinin en büyü-ğü olan şehitlik mertebesine eriyordu.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 22.704

SAKARYA

6 YAZAN : N A Ş İ T H A K K I U L U Ğ

«YUNAN ordularının talihi artık tersine dönme başlamıştı; Yunanlılar, Anadolu savaşını milli bir şeref meselesi sayıyorlardı. Bir çok sınıflar silâh altına alındı. 12.6.1921 de İzmir'e gelen Kral Konstantin, bizzat ordularının başına geçti. İzmir Rumları kendisini bir hükümdardan ziyade, haçlı seferlerine katılan bir adam gibi karşıladılar... Elen Kırallı, İzmir rihetine ayak basar basmaz, beyaz elbiseli, mavi kuşaklı kırk kadar güzel kız kendisini karşıladı. Ellerinde çiçek sepetleri ile, Şarkın büyüleyici kokularını taşıyan buhurdanlar vardı. İstanbul Rumlarının Türklere karşı elde ettikleri zaferlerde söylediklerine benzer, dini ilâhiler okuyorlardı.

İris Veinoglon adlı bir kız, Mükümdara yaklaşarak şu edebî konuşmayı yaptı :

— Ben, Elenizmin Anadolu'da ruhumun. Uzun yıllar ıstırap çeken, ümid besleyen ve hülya içinde yaşayan Homer'in altın keleşek memleketinin çocuklarının ruhu... Ayaklarınıza döktüğümüz şu güller, esir olarak yaşayan ve ölümlük dudaklarından Konstantin Paléolog ismi döktülen kardeşlerimizin kanı ile boyanmıştır.

Kral Konstantin'in gelmesiyle şehir üç gün bayram havasında idi. Kütahya, Eskişehir ve Afyon'daki ilerle-

tiş duyulunca, İzmir, neşe içinde çalınmış, Kral balkona çıkınca, halk avaz avaz :

— İleri, Bizansa!... diye haykırmıştır.

Okuduğunuz şu haber, o tarihlerde Avrupa'nın, hattâ dünyanın en büyük resimli dergilerinden biri olan Paris'in Illustrasyon'unun 30.7.1921 tarihli sayısındanadır.

BIZANSIN TORUNLARI (!)

Derginin bu sayısı, bu haberlerle beraber büyücek bir resmi de sayfasına yamamıştı. Bugün yıkılmış olan İzmir kışlasının balkonunda çıkarılmış olan bu resimde, kışlanın nizamiye kapısının üstündeki balkon ve etrafının girlandları ile süslü ve orta yerde taç takılı bir resmin altında K. İB. inisiyallerinin konmuş olduğu görülüyordu. Balkonda Kiral, solunda Başkumandan Papulas, Genel Vali Esteryades ve Yunan Kurmay Başkanı Dusmanis duruyordu.

«K. İB. nin Yunan harfleri ile özel bir anlamı vardı; bu on ikinci Konstantin mânâsına geliyordu.

İmparator on birinci Konstantin, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u alırken, Bizans askerleri arasında ölü olarak bulunmuştu. Yunanlıların inandığı bir hurafeye göre, Bizans İmparatoru Konstantin Paléolog'un torunu ölmemiş-

tir, Ayasofya Camisinde yeniden taç giyeceği günü beklemektedir. İşte bu adam da İzmir'de bulunan Kral Konstantin'dir — yani Danimarkalı Prensin oğlu Konstantin — Konstantin, İstanbul'u Türklerin elinden olacak, Boğaz- içinde bin senelik İmparatorluğu ihya edecektir ve bu işin ilk safhası olarak, Kiral, İzmir'den ayrılarak, cepheye gitmek üzere Kütahya'ya hareket edecektir.»

Bu tafsilât da, yine Illustrasyon sayfasında yer alıyordu. Artık, medeni âlemin en büyük basını dahi Anadolu'nun içine ehilalib — Haçlı — ordularının saldırdığını itirafından utanmıyordu. Hem, Anadolu'da içtikleri kanlara doymamış olan sürülere, yeni hedef olarak, «Bizans» denerek «İstanbul» gösteriliyordu.

Konstantin zaten, modern zamanlarda yeniden bir devlet kurma mücadelesine girdiği gündün beri, bu Yunan milleti, sınırsız bir hülyanın esiriydi. Papazları, aydınları, kendisini sever gören yabancılar, bu kabiliyetli ve fakat hayale tapan kavme durmadan ihanet edip durdular; onu, hakkının, kabiliyetinin ve istikbalinin tahommlü edemeyeceği maceralara sürüklediler. Yunan milleti içinde türeyen partiler, zaman zaman kanlı darbelerle idareyi ellerine geçince yeni bir sergüzeşte atılmayı şiar edindiler. İstihlâ emelleri peşinde koşan Venizelos'u istihlâf eden Ahali Partisi de genç Yunan nesillerini Sakarya uçurumuna sürükledi. Şimdi kendisine, hanedanına şan ve şöhret arıyan Kral Konstantin Yunan sülûlerini Anadolu içerilerine soldirtarak, zaferin tacını Başkumandan sıfatıyla kendi başına, kendi eliyle geçirmek istiyordu.

Üç yıldan beri İsviçre'de sürgün olan bu Kiralı, oyuna müracaat edilen Yunan halkı 5.000 muhalife karşı 896.000 oy sahibi Yunanların kararıyla (5.12.1920) Atina'ya çağırılmıştı; Yunanistan yeni seçime Ahali Partisini iş başına getirmişti. Ne Ahali Partisi ve ne de Kral Yunan milletine sadakatla yar olurlar ve galiplerin aleti olan yeni reberler, şahsi ihtirasların da esiri olarak megallo idea'nın uyandırdığı şeh-

vet nöbetleri içinde masum Türk yuvalarına saldırdılar, onları mukadderlerinden kurtarmak muhaldi.

İSTANBULU ELE GEÇİRMEK SEVDASI

Yeni iktidar, Konstantin tarafı dıye üç yıldan beri işgihanede yatan General Papulas'ı işgal ordularının başına gönderdi, Papulas İzmir'e varınca, geçmişini unuttu, irtikâb edilen fenalıkları affetti ve eski idareye sadık subayların büyük bir kısmını birliklerinde ve karargâhında alıyordu. Yüksek kumandanların ancak bir kısmını, o da, zor ile yerlerinden sökebildi. Anadolu'daki cinayetlerin mesulü olan bu kumandanlar İstanbul'a kapağı attılar. Kadıköyünde, Adalarla Rum zenginlerinin ve kilisenin misafiri olarak villâlara yerleşen bu zamane politikacıları, mütteliklerin gözleri önünde «gizli bir askerî ve siyasi teşkilât» kurmaya çalışıyorlar ve kanlı bir darbe ile İstanbul'u ellerine geçirmek için bir emrivâki hülyası içinde muhterlerini yaşıyorlar ve onları sızdırıyorlardı. Biz, bütün bunlardan günü gününe haber alıyorduk, İstanbul'daki Millî Mücadele Teşkilâtımız bu gizli hareket karşı kayıtsız değildi, eldeki imkânlarla silâhlı mukavemet mukarardı. Fakat ele ne kadar silâh ve cephane geçirilebilirse, katî zaferin kazanılacağı Anadolu'ya, Sakarya'ya iletmek lüzümü, İstanbul'daki Millî Teşkilâtı zayıf bir durumda bulunduruyordu.

Kadıköy ve Ada vapurlarında bu cephe kaçağı generallerle rosladığımız zaman, bu uniformalı katillerin üzerlerine atılmak, onları parçalamak arzusunun duyardık. Ne çare ki, bunlar kendi meşru hükümetlerinin kaçağı olduğu halde, Müttelik Başkumandanlığının himayesi altında idiler, bellerinde iri çaplı beylik tabancaları sarkarak, vapurların üst ve orta katlarında birer perde ile bölünmüş ve üzerlerine İngilizce : «Yalnız Müttelik subaylara mahsustur» ibaresi yazılı levhalar asılı olan kanapelere yayılıyorlar, halktan ayrı ve emin seyahat ederlerdi. Bursa'daki kolordunun başından, General Trikopis tarafından, kapısındaki nöbetçi neferleri çektilerle zorla ayırıldılar, General Yuvano, sonradan Başvekil olan müruf çeteci General Kondilis Kadıköy ve Ada vapurlarının gedikli «müşterileri ve yeni maceranın faal şefleri idiler.

HÜKÜMET KIRALIN ASKERLİĞİNE GÜVENMİYORDU

Kral Konstantin, Atina'dan ayrılarak, Başkumandanlığı üzerine alma kararı vermişti. Yeğeni Prens Andreas hâtıratında diyor ki : «Kral İzmir'e hareket etti, ben yanında idim. Erkânı-harbiyenin temsilcileri General Dusmanis ve Stragisgos da Krala refakat ediyorlardı. Limnos zirhlisinin güvertesinde, Başvekil Gonaris ve Harbiye Nazırı Teotokis bir taraf, bu generaller öbür taraf olmuş, Kralın Başkumandanlığı üstüne alınması meselesini münakaşa ediyorlardı. General Dusmanis, Kralın kumandayı eline almasında ısrar ediyor, nazırlar ise bunu kabul etmiyorlardı.

Bu mesele bir hayli değişik ve acı konuların müzakeresine yol açtı ve nihayet 1922 felâketinden sonra yapılan iddialara rağmen, Kralın, bilcümle sevk ve idareden uzakta tutulmasına karar verildi.»

ORTADA FOL YOK, YUMURTA YOKKEN...

Sakarya'ya başlangıç olan Yunan saldırısı işte böyle hazırlanmıştı. Ta-



XII. KONSTANTİN AİLESİ — İstanbul'u fethedilmiş sırasında ölen Bizans İmparatoru XI. Konstantin Paléolog'un, rumların hurafesine göre, ölmemiş torunu XII. Konstantin'in ailesi. Bu aileyi Danimarka Kralı IX. Kristian'ın oğlu Yorgi (1863-1913) kurmuştur. Yorgi, Rus Prensesi Olga ile evlenmiş, Kral Konstantin bu izdivaçtan doğmuştur. Bizanslı imparatorla hiçbir ilgisi yoktur. Soldaki fotoğrafta görülenler : (Sağdan itibaren) Kral Konstantin, anası eski kraliçe Olga, ilk kral Yorgi'nin kardeşi Prens Yorgi. Ayaktakiler (sağdan itibaren) şimdiki Kent Düşesi Marina'nın babası Prens Nikoia, Prens Christon, Prenses Marika, yazarlarımız adı geçen İI. Kolordu Kumandanı Prens Andreas. Bu, şimdiki İngiltere Kraliçesinin kayınpederi, Prens Filip'in babasıdır. Sağdaki fotoğrafta Kral Konstantin görülüyor

arruz plânlarını hazırlıyorlar, henüz tam mânâsıyla kurulamamış bir ordunun karşısında kazanacakları şan ve şerefi paylaşmak için daha şimdiden birbirini kıskanıyor, birbirinin gözünü oyuyorlardı. Bununla beraber, İkinci İnönü mağlubiyetinden sonra, fazla fedakârlık ihtiyar edilmeksizin Anadolu'da harbin bitirilemeyeceğini Yunan hükümeti anlamış ve daha fazla ihtiyar sınıflarını silâh altına almıştı. Yine ne yozuk ki, biz henüz seferberliğimizi yapma imkânını bulamamış ve inisiyatif ele alamamış idik. Düşmanın, Kutahya - Nasuh Çal ilerleyişinden sonra ordumuzun Sakarya gerisine çekilmedeki başarısını, Yunan kumandanları arasında objektif görüşle görenler, bu ileri hareketin istikbali için ciddi endişeler duymaya başlamışlardı.

Kolordu Kumandanı Prens Andreas ordumuzun muntazam çekilişinden kuşkulandı :

«Türk ordusu, tam bir intizamla doğruya doğru çekilmiye devam ediyor, bu hareketi urdu ve yancıları ile koruyor ve böylece çekilişi durdurmak

toplanan Başvekil Gonaris, Harbiye Nazırı Teotokis tartıştılar ve Ankara yürüyüşüne devamı kararlaştırdılar.

ORDULARINI NASIL KANDIRDILAR ?

Bu karar, yine Yunan milletine bir ihanet kararıydı, Yunan evlâtları, ordu başkumandanının başaracağını aklının kesmediği bir sefere, adı belli edilmiyen «bir büyük devlet» in öğüdüne uyarak sürülüyordu.

Prens Andreas, izhar ettiği endişelerine karşı, Harbiye Nazırı Teotokis'in orduyu nasıl yola getirdiğini şöyle anlatıyor :

Harbiye Nazırı Teotokis :

«— Türkiye'yi mutavataa zorlamak için Ankara'ya girmeye mecburuz. Seferimizi en uzak hududa kadar sürmemizi bir büyük devlet — gayri resmî olarak — tavsiye eyledi ve işler yolunda gittiği takdirde, Yunanistan'a bir istikraz ve her türlü harb malzemesi sağlamayı ve Yunanistan tarafından fetholunan memleketleri ilhak hakkının tanınacağını vadetti.»

Bu sözler, Prens tatmin etmemiştir,

kalblerinin acılarını paylaşırken, genç Yunan nesillerinin, yakın tarihin bu ibretlerle dolu derslerini daima gözönünde bulundurmalarını samimiyetle temenni edelim.

Anadolu topraklarından ebediyen kovulduktan sonra, Atina'ya hâkim olan ihtilâlciler, bu Prens Andreas'ı, «Düşman önünde mevkiinden savuşmak ve verilen emirleri dinlememek» suçu ile kurşuna dizmeye karar vermişlerdi. İngiliz Kıralı Beşinci George ve Hariciye Nazırı Lord Gurzon, ihtilâlcilerin mahkemesinden Prens ve ailesini kurtararak bir İngiliz harb gemisi ile Yunanistan'dan uzaklaştırdılar. Prens, bugün İngiltere Kıraliçesinin eşi olan Prens Filip'in babasıdır. Hâtıralarını «Felâkete Doğru» adlı bir eserle neşretmiş, kendisini, Kıralı temize çıkarmaya uğraşmıştı. Fakat eserinin sonunda Yunan milletini gelecekte yeni maceralara teşvik ve tahrikten geri kalmıyordu.

Mahut Prens, eserini şu sözlerle bitiriyordu :

«Küçük Asya'daki bu son fedakârlık boşuna mıdır? Hayır! Çünkü Yunan

askeri tarafından ekilmiş olan tohum günün birinde ve çiçekli bir ağaç halinde açılacaktır. Bizim muzaffer ölümlerimiz, kendi ecdatları olan Büyük İskender'in, Herakliyyus'un Tiseforos Fokas'ın yanında yattıkça, Adalar Denizinin dalgaları onların seslerini Yunan kıyılarına taşısın, Biz de burada onun emrine sadık olarak yatıyoruz!»

Yunan milleti, yeni nesillerini, Garb Türklerinin bin yıldan beri vatani olan Anadolu topraklarında, sergüzeşt seferlerinde kaybettiği evlâtlarının ektiği tohumun, günün birinde çiçekli bir ağaç halinde açılmaya başladığına inanarak terbiye etmelidir. Taç düşkünlerinden bir Prens, Türk realitesini gördükten sonra dahi, bu öğüt ile Yunan istikbalini zehirlememeli idi. Anadolu tarih boyunca büyük seferlere bağrını açmış, büyük ıstıraplara katlanmış bir toprak, evet İskender de, Herakliyyus da bu topraklardan gelip geçmiştir; fakat bu toprakları bin yıldan beri kahraman bir millet ebedî vatan olarak seçmiş, onu korumuş ve daima koruyacaktır.

(Devamı gelecek sayıda)



ESTİRLER — Sakarya'da estir edilen Yunan subayları Sarıklıya estir kampında.

için çalışan tümenleri hırpalıyordu, yani Yunan tümenlerini...»

«Hareket serbestliğini muhafaza eden Türklerin bu işten faydalanacağı pek tabii idi, nitekim bu da oldu. Çünkü, Türk ordusunun büyük kısmının ansızın yaptığı bir mukabil taarruzu ile karşılaştık; eğer bu taarruz muvaffak olmamış ise, bu muvaffakiyetsizlik Yunan Başkumandanlığının basiret ve kabiliyetinin eseri değildir. Bu taarruzun püskürtülmesini, Suvari Tugayı Kumandanlığının kendi inisiyatifini ile yaptığı harekete ve 12nci Yunan Tümeninin bu kritik anda savaşa müdahalesine borçluymuz. Eğer düşman, kolordumuzun arasına sokulmuş muvaffak olsaydı, bu hareketler de fayda vermez, Yunan ordusunu pek ciddi bir mağlubiyetten kurtaramazdı...» diyordu.

ANKARA'YI ALMAK DA YETMİYOR...

Sakarya'ya yönelen Yunan ordusunun hedefi, «yalnız, tahliye edildiğini öğrendikleri Ankara'yı almak değil», «bu seferin en uzak sınıra kadar sürülmesi» idi. Başkumandanın erkânı-harbiyesi bu sınırları en yakın olarak «Kızılırmak» kenarında tasavvur ediyordu.

Yine Yunan Başkumandanı Papulas, ordusunun bir Ankara seferi yapmasına taraftar değildi, fakat kurmayındaki «Büyük Yunanistanlılar» in elinde oyuncak oluyordu; onlar Ankara'yı zaptedip, Türk kuvvetlerini dağıtacaklarına ve istedikleri barış şartlarını bize kabul ettireceklerine kani idiler.

Bu fikirleri Kıralın başkanlığında

o halde bu devlet yardımlarını derhal yapmalıydı; vaziyet sarahat kesbetmeliydi, o zaman bu büyük devletin hakiki niyeti öğrenilmiş olacaktı. Nazır : «Biz büyük devletin sözüne itimsizlik gösteremeyiz» diye sözü kapatmayı daha uygun buldu.

BİR BÜYÜK DEVLETİN ÖĞÜDÜ !

Başvekil Gonaris de Papulas'ı şu sözlerle kandırıyor :

«— Bir büyük devlet, bana şu teklifte bulundu; Ankara'ya kadar yürüyünüz, Türk askerî kuvvetlerini tamamiyle dağıtınız. Ordunuzun eline geçecek bütün toprakları Yunanistan'a vermek için size yardım edeceğim. Ayrıca Doğuda kurduğum büyük Ermenistan sayesinde artık sizi rahatsız edebilecek bir Türkiye mevcut olmayacaktır.»

Ve böylelikle, Papulas, Ankara seferinin «askeri bir gezintiden» başka bir şey olmayacağını söyleyerek Yunan evlâtlarını ateşe sürüyor; hülyalara tapınlar, yine Yunan gençliğine ihanet ediyorlardı.

Yunan milleti, geçmişte olduğu gibi, ileride de kendi kaderi üzerinde yapılan bu spekülasyonlara, isteğiyle olsun veya isteği olmaksızın iştirak ettikçe, genç kanları maceralar uğrunda akıtılan talihine hâkim olamayacaktır.

ANADOLU'DA AÇILACAK ÇİÇEKLI AĞAÇLAR...

Yüz binlerce Türkün canına mal olan bir mücahedenin yıldönümünde, Anadolu topraklarına yüz binlerce evlâdını gömen Yunanlı annelerin yarı

SAKARYA

8

YAZAN : N A Ş İ T H A K K I U L U Ğ
FOTOĞRAFLAR : E. NEDİM TENGİZMAN

EÜRKÜN milli destanı, 19 Eylül 1921 günü, 41 yaşındaki Başkumandanın dili ile Büyük Millet Meclisine sunuluyordu :

«— Türkiye Büyük Millet Meclisi ordusunun Sakarya'da kazanmış olduğu meydan muharebesi, pek büyük bir meydan muharebesidir; harb tarihinde misli belki olmıyan bir meydan muharebesidir. Büyük meydan muharebelerinden biri olan Mükden Meydan Muharebesi — 1905 te Uzak Doğudaki Rus - Japon Harbinin son safhası — dahi 22 gün devam etmemiştir. Binaenaleyh ordumuzun harb tarihine bir nümune bahşeden bu zaferi ihraz etmiş olması itibarıyla sizi tebrik ederim.» «Grup, kolordu, tümen, alay kumandanlarının her biri, diğeri ile yarışarcasına fedakârlık, kahramanlık ve dirayet göstermişlerdir. Subaylarımızın kahramanlıkları hakkında söyleyecek söz bulamam. Yalnız ifadede isabet edebilmek için diyebilirim ki, bu muharebe subay muharebesi olmuştur. Binaenaleyh, subay arkadaşlarımızın en ufak rütbelisinden en büyük rütbelisine kadar kıymet ve fedakârlıklarını bütün kalb ve vicdanıyla ve takdirlerle yâdedirim. Elerimizi medhüsenadan çok yüksek görürüm. Zaten bu milletin evladı başka türlü tasavvur edilemez. Bu milletin evladının fedakârlıkları, kahramanlıkları için bir ölçü bulunamaz. Elerimiz hakkında yeni bir şey ilâve etmek isterim : Kahraman Türk neferi Anadolu muharebelerinin mânasını anlamış, yeni bir ülkü ile savaşmıştır.»

Muharebe safları arasında bizzat savaşa temas ederek, onu idare ederek yarattığı milli destanı, Mustafa Kemal, bu kadar tevazu ile anlatmıştı; o güne kadar her türlü rütbeden mahrum olan Başkumandanına, Büyük Millet Meclisi Gazilik ve Mareşallik rütbesi

vererek milli şükranını ödemek istedi. (19.9.1921).

MÜŞİR GAZİ MUSTAFA KEMAL'İN ORDUSUNA ŞÜKRAN MESAJI

Mareşal ve Gazi Mustafa Kemal, kendisini bu şerefe erdiren ordusuna — Mehmetçiğe — 21.9.1921 günü şu şükran mesajını yollamıştı :

«Dünyanın hiçbir ordusunda, yüreği seninkinden daha temiz, daha sağlam bir eskere rastgelmemiştir. Kanaatinle, imanıyla, itaatıyla hiçbir korkunun yıldırmadığı demir gibi pâk kalbin ile, düşmanı nihayet alteden büyük gayretin için minnet ve şükranımı söylemeyi en aziz bir borç bilirim.»

MEMLEKET COŞMUŞTU

Memleket, zaferin sevinci ile coşmuştu, Ankara ona bir zafer alayı hazırlıyamadığına üzgündü. İstanbul işgal ordularının tehdidine rağmen, ayağa kalkmıştı. Yüksek tahsil gençliği, Gaziye, Orduya milli şükranı yükseltmek için toplantılar yapıyordu.

Asıl coşan, halk içinde adı sanı bilinmiyen ozanlar, o zamanın deymi ile sazandeler idi. Dolgun hisli, coşkun gönüllü bir ozanla meçhul bir bestekârın yarattığı basit bir türkü, Sakarya Marşı adıyla, İstanbul'dan hemen Anadolu'ya yayılmıştı. Boğaz'da, Haliç'te, mavnalarda, pazar kayıklarında bağlama ile, bahçelerde ince saz fasıllarında yer alan bu türkü, Karadeniz yollarına kadar yayılmış, pilâkçılar hemen pilâklarını dökmüşlerdi.

Sakarya Meydan Muharebesinin, Yunan ordusunun Eskişehir önlerine doğru ricatı ile bitişi, ilk bakışta, muharebeden katî bir netice alamadığımız zannını yaratabilirdi. Bu zan bir bakıma doğru gibi görünebilirdi; bu büyük meydan muharebesi, Anadolu'



SAKARYADAN ÖNCE ESKİŞEHİR'DE BİR KOKTEYL PARTİDE — Mustafa Kemal Eskişehirde yabancı müşahitler ve ordu ileri gelenleri ile görüşüyor.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.701

yu düşman çizmesi altından kurtaramamıştı, düşman denize dökülemediği. Fakat ortada bir gerçek vardı; 22 gün ve 22 gece Sakarya, iki tarafın da gücünü ve imkânlarını tüketmişti. Ordumuz bu savunma savaşında hakkıyla çarpışmış ve yorulmuş, morali en yüksek noktasına çıkmasına rağmen, düşmanı çevirme ve kovalama için büyük bir hareket yapacak halde de değildi.

Yunanlılar Tuzlu Çölden kendilerini kurtarmak yolunu tuttukları anda, Meydan Muharebesi neticelenmiş, zaferimizin güneşi Sakarya göklerinde yükselmişti. İkinci Kolordu Kumandanı Prens Anderas ve maiyeti kumandanları ve kurmayları bu durumu açıkça görmüşlerdi ve günlerden beri devam eden kanlı çarpışmalarla Ankara yolu açılmayınca, harbin talihi belli olmuştu; gerisini Tuzlu Çöle dayayan, Haymana doğularına yayılan kolordusu her gün mahvolmak tehlikesiyle karşı karşıya idi. Prens, bu durumun acele düzeltilmesini, Başkumandanın isteyip duruyordu; kendi kolordusu ile ortadaki Birinci Kolordu arasında bulunan sekiz kilometrelik, bir açıklıktan, eğer Türkler taarruza geçerse, kumandasındaki kuvvetlerin susuz, otsuz ve kupkuru çöle perişan olacağını, hele Türklerin Polatlı üzerinden bütün Yunan ordusunun soluna taarruz ederlerse, tekmill Yunan ordusunu ezceklerini bildiriyor, kolordusunun Beylikköprü'ye alınmasını Başkumandanın istemiş bulunuyordu.

MEVZİLERİNİZDE KALINIZ!

Başkumandan bu teklife ehemmiyet vermeyince 9.9.1921 günü, maiyetindeki kumandanlarla bir harb meclisi kuran Prens, kolordusunu rahmetli Halit Paşanın kuvvetleri karşısından, Güzelce kale havalisinden çekip, kuzey, Yunan ordusunun sol kanadının gerisine aktarmayı kararlaştırdı ve bu kararını Populas'a bildirdi. Böyle bir karar karşısında küpüre binen Yunan Başkumandanı şu emri verdi:

Tel: 19556 - 6265

İkinci Kolordu Kumandanlığına

«Mevziinizi terketmek plânı hayretimi mucib oldu. Kolordunun mevziinde kalmasını emrediyorum. Muhakeme edecek ve karar verecek salâhiyetli kimse, ordunun Başkumandanı sıfatıyla yalnız benim. Kıtalarının nakli hususundaki emirlerinizi derhal iptal ediniz!...» 9.9.1921

Bu buhran, Yunan ordusunun, Meydan Muharebesini kaybettiğinin tam tezahürü idi. Başkumandanın emri üzerine, Prens Anderas birliklerine verdiği talimatı baltal etmekle beraber, kolordusunun başında kalıyacağını bildirdi.

Populas ısrar etti:

«Mühim sebepler değiştirilmez müsaade etmediği gibi, benim de böyle bir niyetim yoktur.»

Prens, çekilmek hususunda ayak diretti ama, Başkumandan emrini teyid etti:

«Sizin mevkiinizde kalmaklığınızı ben arzu ediyorum; vaziyet de talep ediyor...»

Ve ertesi gün...

10.9.1921 bir kısım kuvvetlerimizin iki Yunan kolordusunun arasındaki açıklığa karşı taarruz faaliyetleri görününce, Populas şaşırıp kaldı, bir gün önce yerinden kılmadığını menettiği İkinci Kolordunun, geri çekilmesine rıza gösterdi...

Ve ertesi gün...

11.9.1921 Başkumandan Populas,

bütün cephede, bilhassa düşmanın sol kanadına karşı yapılan taarruzlarımızın taziyik ve tehdidi karşısında, Ankara üzerine ileri hareketini tatile karar ve bu yoldaki emirlerini kolordularına bildirdi. Düşman Başkumandanı, ilk hamlede bozguna uğratarak Sakarya gerisine çekilme mecbur ettiği Türk kuvvetleri karşısında ricate başlamıştı; Sakarya'da Yunan askerinin sayısı, Türk askerinin üç misli idi. Biz, yirmi bin şehit ve yaralı vermiştik, fakat Yunanlılar bunun iki mislini kaybetmiş ve Eskişehir - Afyon demiryolunun hemen doğusundaki taarruz çıkış mevzilerine dönmüşlerdi.

Fakat, Sakarya'da alınan askeri netice, yine o kadar büyüktü ki, bu netice, katı zaferi hazırlıyabilirdi. Türk ordusunun karşısına, Yunanistan çıkarılabileceği ordunun en büyüğünü sürmüş ve bu ordu ağır zayıyata uğramıştı. Türk ordusu ise seferberliğine, kendisini takviyeye devam ediyordu. Artık karşı karşıya bulunan kuvvetler arasında muvazene hasıl olabilmisti. Fakat Türkün talihi, Anadolu topraklarındaki son düşman taarruzunu yok etmek için bir yıl daha sabretmeyi emrediyordu.

SIYASİ SAHADA ZAFERLER

Fakat, milli devletin reisi Mustafa Kemal, Sakarya zaferinin siyasi sahada meyvalarını olgunlaştırarak birer birer derledi.

Harb halinde bulunduğumuz Fransa devleti ile, Adana'dan Cizre'ye kadar uzun bir sınır boyunda silâh elde karşı karşıya idik. Adanamız, Gaziantep ve havalisi Fransızların işgali altında idi. Urfa'da, Maraş'ta, Anteb'de, Pozantı'da yedikleri darbelerle savaşmaktan usanmış Fransızlar, Sakarya zaferinden önce bizim ile anlaşmaya temayül göstermişlerdi. Büyük Millet Meclisi Hükümeti Hariciye Vekili Bekir Sami Beyle temasta bulunan Fransa Hariciye Nazırı Briand, Paris'te görüşmüşler, fakat istilâci bir zihniyetten kendisini kurtaramayan Paris ricalı, bizim kabul edemeyeceğimiz şartları, Hariciye Vekilimize dikte etmeye uğraşmışlardı. Mustafa Kemal, Bekir Sami Beyin Briand ile vasil oldukları anlaşmayı red ile beraber, ne Fransızlar, ne de biz, birbirimizle savaşmanın devamına istekli değildik. İki tarafın aradığı temas arzusu üzerine, Fransa sabık nazırlarından Franklin Boullion'i, yanında evvelce Osmanlı jandarmasının da hizmet etmiş Kumandan Saru'yu Ankara'ya yolladı. 9 Haziran 1921 de Ankara'ya gelen Fransız delegesi ile 13.6.1921 de müzakerelere başlanmış idi. 22 Haziran 1921 de Eskişehir'de devam eden temaslar karşılıklı anlayış havası içinde cereyan ederken, Yunan saldırısı bu görüşmelerin bir neticesine bağlanmasına imkân vermemişti. Sakarya zaferinin hemen haftasında 24.9.1921 de Franklin Boullion ile müzakerelere tekrar başlanarak, zaferin 37 inci günü, 20.10.1921 de Ankara Uzlaşması Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey ile Fransız murahhası arasında Ankara'da imzalandı. Bu anlaşma, Fransa ile harb haline son veriyor, Adana, Gaziantep ve havalisinin boşaltılmasını, Sancak (Hatay) in özel bir idareye kavuşmasını sağlıyordu; bu, Hatay'ın kurtuluşunun ilk adımı idi. Fransa, Ankara Büyük Millet Meclisi Hükümetini tanımış oluyor ve bu suretle de, bir nevi «münferit sulh» yapılmış bulunuyordu. Güneyde Millî Misak çizgisine yaklaşmış oluyor ve güney cephesini tasfiye ederek, kuvvetlerimizi batıya çekebiliyorduk. Fransızlar, bi-

ze birçok silâh, malzeme ve vasıta veriyordu.

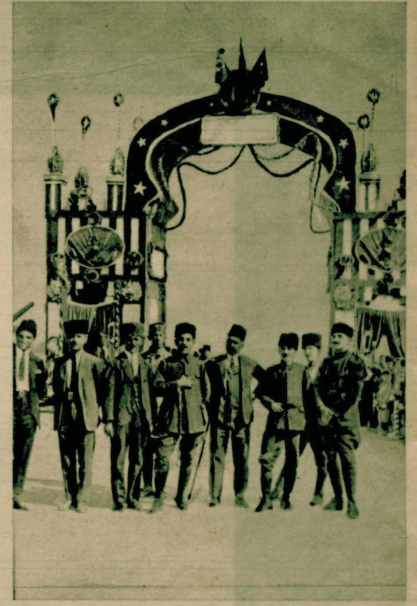
Franklin Boullion, 28.10.1921 de Paris'e varıyor ve ertesi gün Fransa Hükümeti, o zamanki adıyla «Ankara İtilâfnamesini» meriyet mevkiine koyuyordu.

DOĞUDA MİLLÎ MİSAK SINIRI

Batı ile siyasi münasebetlerin bu kuruluşunun yanında, doğuda da Sakarya'nın siyasi neticelerinden faydalanmayı Mustafa Kemal ihmal etmemişti. Sovyet Rusya ile 16.3.1921 de Moskova'da imzalanan muahede ile mühim esaslar tesbit edilmişti. Fakat Kafkas-yadaki sınırlarımız katıyet kesbetmemişti. Bundan dolayı doğu cephesinde kuvvetlerimizi tutuyor, bunlardan batıda faydalanamıyorduk.

Sakarya zaferinden sonra, Sovyet Rusya, Güney Kafkasya Cumhuriyetleri Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile aramızda Kars Muahedesini imzalandı (13.10.1921). Bununla Moskova Muahedesiyile kabul edilen esaslar, Ermenistan ve Gürcistan hükümetleri tarafından da kabul edildi ve Türkiye ile Ermenistan ve Gürcistan arasındaki hudut tesbit edildi ve böylece Millî Misakın doğu sınırına ait hükümler gerçekleşmiş oldu.

Bunu takiben 1.12.1921 tarihinde, meşhur Troçki'nin halefi olan Fronze Yoldaş Ankara'ya gelerek, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adına bizimle bir Dostluk Muahedesini imzaladı.



ZAFER TAKI — Sakarya Zaferi'nden sonra Ankara İmalâtı Harbiye Fabrikası tarafından Ankara'da, istasyonda Mecidi'e giden yol üstünde yapılan zafer takı görülmüyor. Halk o zamanlar bu fabrikaya Topخانه derdi.



MOSKOVA MUAHEDESİ — Moskova Andlaşmasını imza için Rusya'ya giden İktisat Vekili Yusuf Kemal ve Maarif Vekili Doktor Rıza Nur Beylerle Ali Fuat Cebesoy'un başkanılığındaki elçilik mensupları, Moskova'nın büyük operasındaki şeref locasında o zamanki Sovyet Hariciye komiseri Çiçerin ile. Heyet 11.12.1920 de yola çıkmış. Andlaşma 16.3.1921 de imza edilmiştir.

ZİYA GÖKALP

Türkiye'de sosyoloji ilminin okullarda tedrisine ve Türkçülük cereyanının doğumuna sebep olan Ziya Gökalp bir müderris, bir mütefekkir, bir müellif ve bir şair olarak sayısız eser bırakmış, bu arada Avrupaı mecmu. acılığın memleketimizde kuruculuğu sıfatını da kazanmıştır.

Kendi amadilinden başka a. rapça, farşça ve fransızcaya bihakkın vakıf olan bu büyük mütefekkir, İttihat ve Terakkiye intisap ederek bir partili olarak

çalışmışca da asıl verimli olduğu sahayı asla terketmemiştir.

Mütareke esnasında sürüldüğü Malta'dan dönüşünde Diyarbakır'daki evini bir Sosyoloji müzesi haline getiren Gökalp Maarif Vekâleti telif ve tercüme dairesi Reisliği ve B. M. M. 2. devresinde Diyarbakır Milletvekilliği yapmıştır. 25 ekim 1924 te ölmüştür. Sultan Mahmut Türbesine defnedilmiştir. 16 - 17 nci şahifelerimizde büyük mütefekkirin bir tablosunu sunuyoruz.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No: 25.70

ZE. 704



Konya'nın ileri gelen şahsiyetlerinin rahmetli Kara Hafızade Mustafa Beyin eşi Aliye Hanım (Ulusan), İzmir'e yapılan tecavüz karşısında sesini duyan Konyalı aydın kadınlardandı.



Konya'nın ileri gelen şahsiyetlerinin rahmetli Kara Hafızade Mustafa Bey, Bu zat II. devrede Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilmişti.

Mecmuamızda tefrika edilen E. Org. Fahrettin Altay'ın «Milli Mücadele Hâtıralarım» yazı serisiyle ilgili olarak aldığımız iki yazıyı aynen neşrediyoruz:

22 Mayıs 1959 tarihli sayı 21 Hayat mecmuasında neşir edilen (Milli Mücadele Hâtıralarım) isimle Sayın Kumandanım Orgeneral Fahrettin Altay'ın kıymetli kalemleriyle İzmire ilk girişimizden bahsetmek lütfunda bulunmuşlar. Yalnız burada İzmire ilk giren benim kıtam ve benim askerlerimdi. Rahmetli Şerafettin'in yanında tek bir askeri yoktu, benimle girmiş bulunuyordu. Muhterem kumandanımın yazdıkları gibi her ikimiz de ayrı ayrı şanlı mukaddes bayrağımızı ellerimizle çekmek şerefine nail olduk. Bizzat vakanın içinde olduğum için mecmuanızın ilk çıkacak sayısında aynen tashihiyi saygularım la rica ederim.

Eski Süvari Yüzbaşı ve
E. Hava Orgeneral
Z. Doğan

Merhum General Ali İhsan Sâbis'in oğlu Prof. Y. Mühendis Turgan Sâbis'ten aldığımız diğer tavzih mektubu da aynen şöyledir:

«Mecmuamızın 20 nci sayısında General Fahrettin Altay'ın hâtıralarında rahmetli babam General Ali İhsan Sâbis hakkında: «General Ali İhsan Sâbis divanî harp huzurunda muhakeme edilerek emekliye sevk edildi.» denilmektedir. Bunda sayın General zuhule düşmüşlerdir. General Ali İhsan Sâbis, filvaki zaferden sonra İzmire teşkil olunan bir divanî harbe sevk olunmuş da bu divanî harp, Garp Cephesi Kumandanı tarafından kendisine isnat olunan hususlardan hiç birini vârit görmiyerek hepsinden berâetine karar vermiş, yalnız mafevkine karşı lâzım gelen hürmeti göstermediğine hükmederek «tevhîh» cezası vermiştir. General Ali İhsan Sâbis daha sonra, Garp Cephesi Kumandanı tarafından kendisi hakkında «Ordu kumandanlığı yapamaz» tarzında verilen bir sicil üzerine, Milli Müdafaa Vekilli tarafından doğrudan doğruya emekliye sevk edilmiştir.»

ZE. 704



Büyük Millet Meclisi'nin birinci devre Konya mebuslarından üçü: Musa Kâzım, Kâzım Hüsnü ve Hacı Bekir.

ZE.704



İCRA HEYETİNİN BEŞ ÜYESİ — 27 aralık 1919 günü Mustafa Kemal ile birlikte üç otomobillik bir kafiye halinde ve Kayseri - Kırşehir yolu ile Ankara'ya gelen Sivas Kongresi Heyeti Temsilîyesi İcra Heyetinin beş kıymetli üyesi (Soldan itibaren) Doktor Binbaşı Refik Bey (Başvekil Refik Saydam), Kocaali Mebusu İbrahim Süreyya Bey (Süreyya Yiğit), Eski Bahriye Nâzırı Rauf Bey (Rauf Orbay), Erkanharb Binbaşı Hüseyin Bey (Büyükelçi Hüseyin Gerede), Bitlis Valisi Mazhar Müfit Bey.



TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.704

Solda, İzmir in işgalini protesto için itilâf devletlerine beyanname veren Konya'nın aydın kadınlarından Cevdet Paşa kazı Şerife Emine Maylor hanım, sağda da Prens Sabahattin, istibdat ile mücadele ettiği yıllarda görülmüyor.

ZE.704



*Konya'da Mdafaayı Hukuk teŖki-
ltının dzeltilmesini isteyenlerden
Avukat Refik Bey (Refik Koraltan)*

Istanbuldaki örfi idare mahkemesi tarafından idama mahkûm edilenlerden



Bekir Sami



Hamdullah Suphi



Mustafa Fehmi Efendi



Dr. Rıza Nur



Yusuf Kemal

TDV ISAM

Kütüphanesi Arşivi

No ZE 704

TDV/ISAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.704

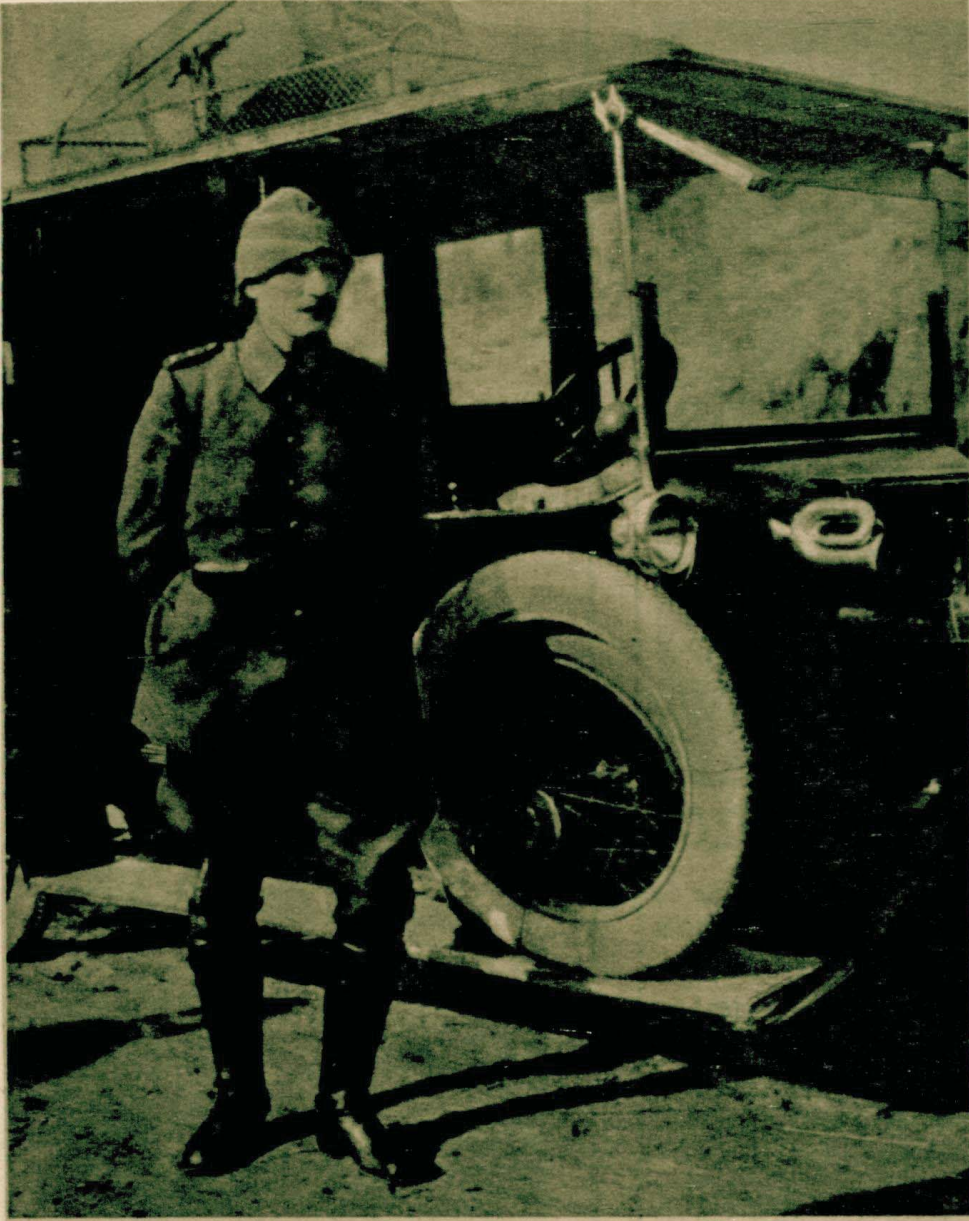
30. Ocak 1943

"Adana Komünistleri"



Geçen İkincikanun ayının otuzuncu günü
Adana'ya gelen İngiltere Başvekili Mister
Cörgil, 31 inci günü Reiscumhurumuz Milli
Şefimiz İsmet İnönü ile vedalaşırken

Not. Arkada, (Siyah Şapkalı)
Mareşal Fevzi Çakmak...



GELECEK SAYIMIZDAN İTİBAREN Tefrikamızın Anafartalar Muharebeleri'ne ait kısmına başlıyoruz. Bu vesileyle Atatürk'ün «Anafartalar Hâtıraları»ndan bazı pasajları tefrikamıza muvazi olarak neşredeceğimizi okuyucularımıza müjdeleriz. Yukarıda büyük kurtarıcının Çanakkale cephesinde çekilmiş ve bugüne kadar çıkmamış olan bir fotoğrafı görülmektedir.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.704

21

انور پاشا حیاته ده می، دکلی؟

عزیزه منه سا ابره و زاری باسه قوم اندامه و کینک کور جوک قرده شی ایضا احاطت در رکبی: «پاشانک هیاته ده اولوب اولاد ایغنی به ده بیلیم بورم» دیور و پاشانک بین الملل بر افسانه هائی اولده حیاتی آکلایور...

محل مقصوده واره مشدر . بودفه روسیه - لهستان محاربه سنده روسلرک آلمان حدودینه قدر کله کلری کولره تصدیف ایدر . ۱۹۲۰ مایس تاریخندن ۱۹۲۱ نیساننه قدر چکن مدت ظرفنده روسلرک وعد ایتمکلی یارده کلری بکله مشدر . نهایت روسلرک کندیسنی آوند کلری ، شرق نورکلرینک قوتلنمی ایچون دکل بالمکس ضعیفتمه کلری ایچون لرنده کی بوتون وساططه چالیش کلری کوره رک حمایه سز ویا لکن باشنه شرق نورکلری اصل آزن قوته ، یعنی روسلره قرشی چالیشمق اوزره تورکستانه کچمکه قرار ورمشدره یوقرا ده (موسقوا) به دویمش اوراده روسلره آکلاشمق ایچون سوک تشبانه بولومشدر .

روسلرله سوک آکلاشمق تصویری

— روسلر ، پاشانک یوقرا زدن معلوماتدار دکلری ایدی ؟

— پاشانک روسلرله وضعیتی ظاهرأ دوستانه ایدی . فی الحقیقه بدایتنه مناسباتی ائی ایدی . فقط روسلر آومتق سیاستنی تمقیب ایتمکلی آندن اعتبارأ روسلرله اولان دوستلی ظواهر دن عبارت قالدی . روسلر ، پاشانک روسیه داخندنه کال سر بسنی ایله سیاحتنه مساعدنه اعتملر دردی . زیرا انور پاشانک تورکستان حقه ده کی قرار لری بیلیمه بولردی .

آناطولی قورنار مق نشینی

او صر ده آناطولیده یونان استیلاسی اعظمی درجه نی بولق اوزره ایدی . آنا وطنک معروض قالدی تهلکه بر مدت ایچون انور پاشانی اصل غایب سنن آیرمشدی . آناطولی وقایعی یاقیندن تمقیب اتمک ، ماذالله بر قلاکت آنده آنا وطنک امدادینه قشمنک دوشونجه سیله پاشا باطومه کلشدی بالاخره مسقاریه ده کی یونان هر جمتنی متعاقب انور پاشانی تورکستان حرکاته باشلامق دن منع ایدمه ک اوزره ده بر حائل قالمشدی . مان تورکستانه حرکتله آرقداشلر نیمه نهایت یق قراکتق کورولن معلوم محادله به باشلادی .

تورکستان حرکاتی ناصیل باشلادی ؟

— انور پاشا ، تورکستانه کی حرکاتی اداره اتمک ایچون خار جیدن معاونت کورسیور می ایدی ؟
— انور پاشا ، مع التأسف تورکستان حرکاتنده هیچ بر طرف دن بر یار دیم کورمه مشدر . آنده کی درمه چاته بر آووج عسکرله بدایتنه مهمه بر قیتر ائده اتمش و روسلری اوج ولایتن قونمش ایسه ده مهم دشمن قوتلری قارشیمسده سلاح مزلق وجیمخانه سز لکدن دولایی رجتمه مجبور اولمشدر .

انور پاشا اولدیمی ؟

— انور پاشانک صورت شهادتی حقه ده بر طاقم شایه لر دوران اتمشدر . بوشایه لر نه درجه به قدر مقارن حقیقتدر ؟

— روسلرک ویردکاری . معلوماته نظرأ ۴ آغستوس سنه ۱۹۲۲ کوننی (بالچوان) جوارنده اولان مصادقه ده انور پاشا شهید دوشمشدر . وقته شهادتی رأی الهمین کورن هنوز کیمسه بوراره کله مشدر .

روسلرک آنده بولوندینی روایت اولونای

مترکه ستلری اناسنده آمانیاده اختیار اقامت ایدن انور پاشانک حرشی ناجیه سلطان ایله برادری محرد کامل بیک شهر منزه عودت ایتمکلی وقوری چشمه ده کی ریلرینه ایتمکلی خبر ورمشدر . مترکه بک عقبه استانبول دن فرار ایتمکدن صوکره حیاتی نهایت اولومی بین الملل برداستان اولان انور پاشا حقه ده اک صریح و درست معلوماتی برادریندن اوکره نیله حکمزی نظر دتمه آله رق دون کامل بکله کوروشدرک .

انور پاشا ایله الکسولک ملاقات

— انور پاشا ایله نه زماه قدر برابر بکن ؟
— انور پاشا ۱۹۲۱ سنسی نیسانده قیصه بر مدت ایچون (موسقوا) دن (برلین) کلشدی . سوک دفعه اوراده کوروشمش ایدک . اوتاریخدن صوکره کندیس سیله بالکن محاربه ده بولودیم . کوندر دیک الک سوک مکتوب ۲۹ تموز ۱۹۲۲ تاریخلی در . بوندن صوکره مکتوب کله مشدر .

استانبول دن کتدکن صوکره

— انور پاشا ، استانبول دن آیرلدق دن صوکره اولا زده کتمشدی ؟

— انور پاشا ، مترکه بک عقده ایستنبولی ترک ایتمیکی زمان بر آلمان طورید و سیله اولا قرمه کتمشدر ، مقصدی قانقاسیایه کجرب شرق تورک و مسلمانلرینک اتحادی ایچون چالیشمق ایدی . بوقکرشی وقع تطبیقه قویق امایله طانتان قریم دن قانقاسیایه کچمک ایتمدی . عقیم قیلان برچوق تشبیلر ده بولونی . بر قاج دکز تهلکه سی کچیردکن صوکره خسته اولدی . برای تدای بزیله کلدی .

شرق مسلمانلرینک تسلیحی تصویری

اعاده عاقبتی متعاقب اتمک فرصته روسلرله تماس ایدره ک شرق تورک و مسلمانلرینک انکتره به قارشى تسلیحی لزومنی روسلره آکلامق ایتمدی . روسلر بویوک مقیاسده یار دیملر وعد ایدره ک پاشانی ، ایشه باشلاهی ایچون (موسقوا) به دعوت ایتمبلر . (موسقوا) به کچمک ایچون طیاره ایله بادی نی متعدد تشبیلر موفقیتلر لکه نتیجه لندی ؛ ایکی سفرنده طیاره دشمن اراضینسه سقوط ایدره ک پاشا اسیر دوشدی .

انور پاشا اسیر

ایک سقوط لهستان جوارنده وقوه بولدی . پاشا اورالده بولمقده اولان ائتلاف قوتلری طرفندن اسیر ایدلی . ایکنجیسی ایشه ائتلاف قوتلرینک سابقه سی آتنده بولونان ایتوانیا اراضینسده وقوه کلدی . پاشا برنجینسده ائی آی ، ایکنجینسده آئی آی حیسده قالمشدر . انور پاشا آئی آیلق محیوسیتی اناسنده حیاتی رسم یاغله قزاقمشدر . بالاخره بویوک بر آرتصادف اوله رق هر ایکسندن ده قورنلقه موفق اولمشدر .

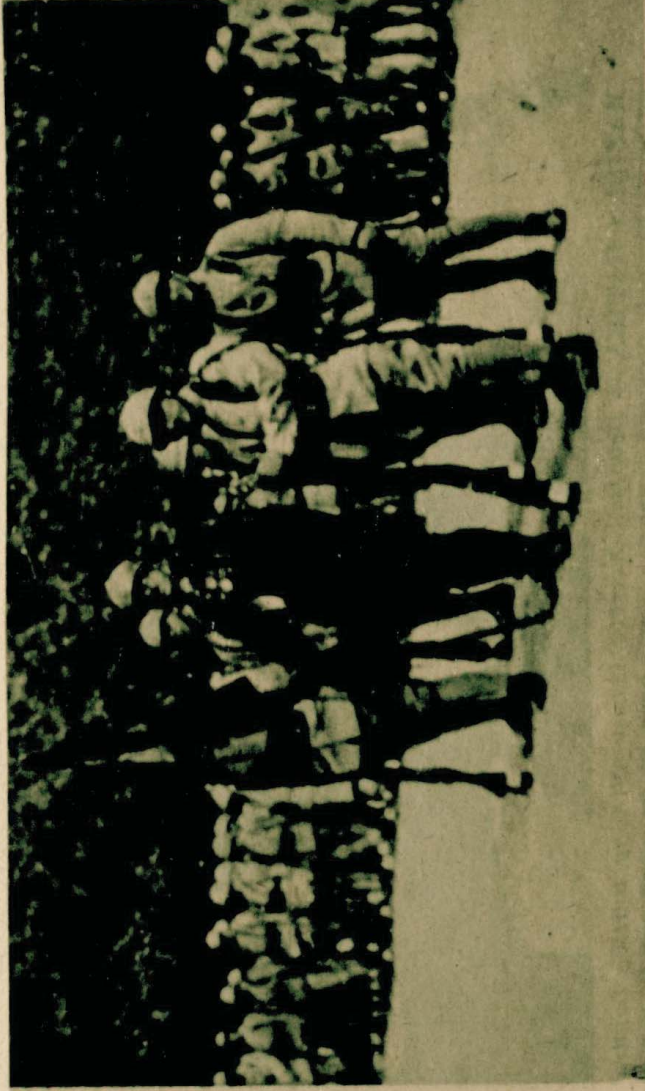
اسارت دن قور تولدق دن صوکره

سوک دفعه اسارت دن برلینه عودتنده زوجه سی وجو جوقلری برلینه هنوز کلشدردی . عالمی یاننده آز بر زمان قالدق دن صوکره تکرار (موسقوا) به حرکت ایتمدی و بو سفر بر مانع ظهور ایتهدن

706.32



KARAKAYA'NIN ÖNÜNDE — Zaferin ikinci yildönümünde civar köylerden gelenler, Kütahya halkının Dumlupınar Zaferi'nin kazanıldığı Karakaya'nın önüne diktikleri zafer takımın üzerindeki yazıyı okurken görülmektedir.

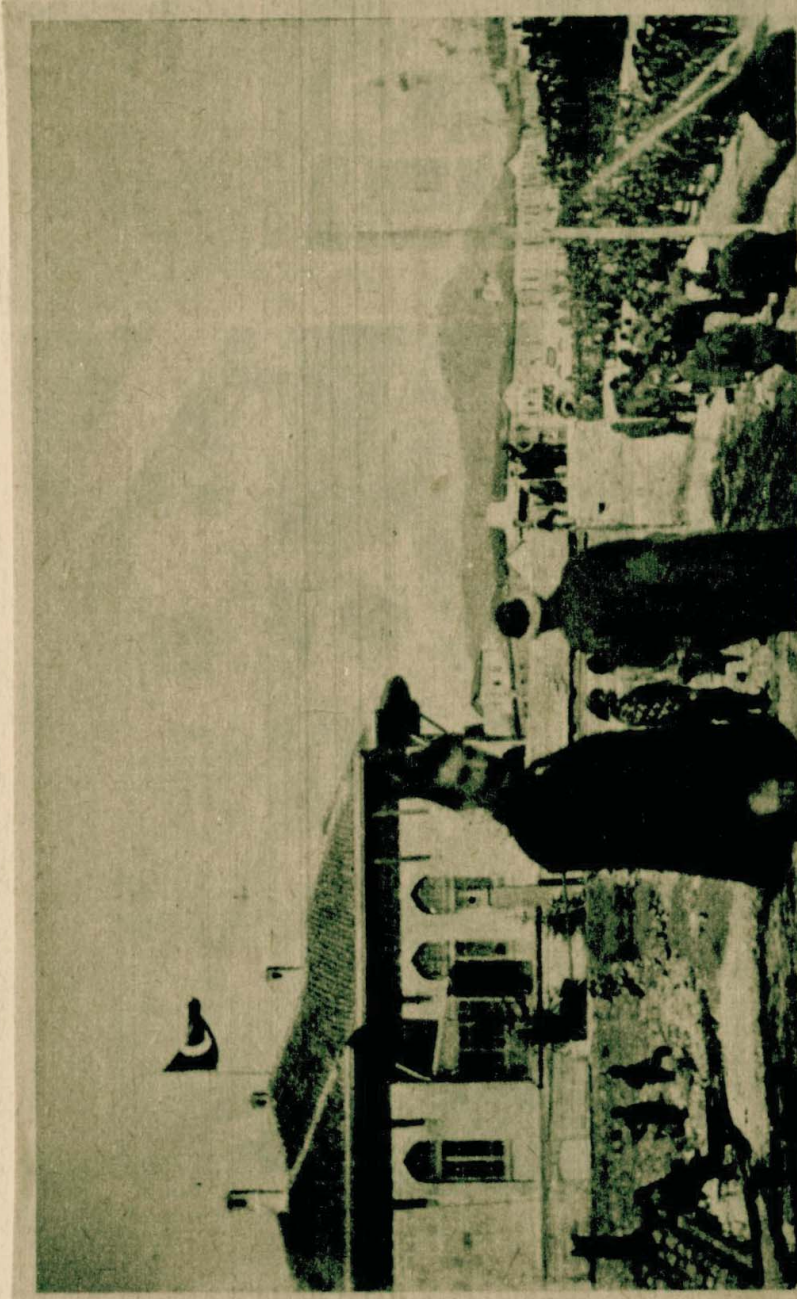


SANCAGA SELAM — Müttefik Kuvvetleri için artık yapacak tek şey, yukarıda görülen Fransız taburu gibi büyük Türk sancağını selâmlamaktır.

TDV ISAM

Kütüphane Arşivi

No ZE 701



O günlerin Ankarası'nda Millet Meclisi önünden Giresun milletleri geçerken.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.704

ZE 704



Cumhuriyetin ilânından kısa bir müddet sonra çekilen yukarıdaki tarihi fotoğraf, yanında Lâhife Hanım olduğu halde Atatürk'ü ilk cumhuriyet neslinin bazı sevimli mümessilleri ile birarada gösteriyor. O günden bu yana birbirini takiben Cumhuriyet nesilleri büyük liderin izinde emin adımlarla yürümektedir.

«Ailerden bazıları (İtilâf Devletle-
si mümessillerinden müsaade alarak) ko-
calarını, baba ve ağabeylerini aramak ü-
zere, hapsedildiğimiz vapura kadar gele-
bilmişlerdi.

Bunların anlatıkları feci tecavüzler,
şuanınların üzerlerinde gördüğümüz ya-
ra, bere ve tazyik izleri asıl o vakit, İz-
mir işgalinin mucip olduğu korkunç fe-
laketleri bütün dehşet ve vahşetle ve
bir cehennem ateşiyle içtizi yaktı ka-
vurdu, yüzlerimizi kızarttı. Hepimize ö-
lümlerin en acısını arattı. Türk aileleri
ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüş,
saçlarını yolmaktan başları kusmen çıplak
kalmıştı. Artık bize intihar gerekti. Fa-
kat ne çare ki Hazreti Muhammedin dini
bizi bundan menediyordu.

Bu aileler arasında genç bir gelin ha-
şam, yüzbaşı rütbesindeki kocasını rihüm
boyundaki şehitler arasında görmüş,
haykura haykura mübarek cesedinin üye-
rine kapanmıştı.»

«İşte o vakit, İzmir'in kurtarılması
volunda canımızı fedaya ahdüpeyman et-
tik.»

«Bu mezalim şehirin dışında da bü-
tün vahşetle işlenmişti. Civar köyler,
bağ ve bahçelerde tesadüf olunan Türk-
ler, kadın, çoluk çocuk ayırdedilmeksizin
lalarda kalmış, tefessüh etmişti.»

★

Yunanlıların bu vahşetlerine karşılık
Türkler, mazide bakınız, nasıl davranmış-
lardır:

Girit isyanı sıralarında, Yunanistan-
da bulunmuş olan (Henry D'deville) is-
mindeki Fransız diplomatın 21 Ocak
1867 tarihli hatıratında şunlar vardır:

«— Gönüllülerin bu dönüşünde tan-
tana yoktu. Esirlerini, silâhlarıyla bera-
ber getirip serbest bırakan Türklerin ul-
vi hareketi veya saflığı, Yunanlılar için
ağır bir hakaretti.

Yunanlıların, hususî veya siyasi bü-
tün hayatlarına şöhrat hursî ve gururlan-
ma tamamıyla hâkim olduğundan, bu ders
onlara ağır gelmişti.

Aynı diplomat, 10 Şubat 1867 günü-
ne ait hatıratında şunları yazıyordu:

«— Bu sabah da iki Türk Firkateyni
Girit'te esir düşmeği, savaşağa tercih
etmiş Yunanlı gönüllüleri getirip Pire
rihtımına döktü. Türkler, bunların silâh-
larını Pire Belediyesine teslim ettiler. İ-
yi kalbli Türkler.

Ve... 30 Mayıs 1867'de diplomatın hâ-
tiratında şunlar var:

«— Bugün yeniden 800 Yunanlı Gi-
rit'e, silâhlarıyla gittiler. Ya bu zavallı
Türkler çok saf, veya iddia edildiği gibi,
korkunç değil ki, bu gönüllü seferleri
devam ediyor»

Şimdi siz, sevgili okuyucular, Girit
seferinde Türklerin asilâne hareketleri-
le, İzmir çıkarmasındaki Yunanlıların
vahşetlerini insaf ile mukayese ediniz:
Türkler mi «barbar» dur, Yunanlılar mı?

Tarih Coğrafya Dünyası ciltleri

Tarih, Coğrafya Dünyasının ilk
sayısı 15 Nisan 1959 yılında neşre-
dilmiş, 12 sayısı iki cild içinde top-

ŞÜKRÜ KAYA MİLLÎ

MÜCADELE YILLARINDA



Yukarıda, geçenlerde hayata gözlerini kapayan eski vekillerden Şükrü Kaya'nın Milli Mücadele yıllarında alınmış enteresan bir fotoğrafını neşrediyoruz. Merhum Şükrü Kaya da eski bir Galatasaraylı idi.

ZE. 704

AZ GİTTİK UZ GİTTİK

Bir Albaya mektup

(2)

Sayın Albayım,

O günlerde en acı olanı gazetelerin tutumuydu. Amerikan Başkanının özel demecinin şu sözü, Cumhuriyet gazetesine başlık olmuştu : "Amerika'nın sınırları Türkiye'den geçer !" Bu sözden övünç duyuyorlardı. O günkü ulusal duygularımın altın - da "Nereye gidiyoruz?" adlı bir broşür yazdım. Bu, Türkiye'de Amerikan emperyalizmine karşı ilk yazılı tepkiydi. Broşürü basılmak üzere basımevime verdiğim günün akşamı, idarehane - ye gelen biri, benimle özel konuşmak istediğini söyledi Söyledi - ği kısaca şuydu : "Sıkıyönetim Komutanlığı... şubesinde çalışı - yorum. Sizin herhangi bir nedenle tutuklanmanız için Ankara' - dan bir yazı geldi. Dikkatli olunuz !"

Bu haberini veren bir daha görmedim. Kim olduğunu da bil - mem.

Kapaksız, onaltı sayfalık broşür basılırken, polisler gelip hepsini basım makinesinden aldılar. Broşürün yalnız bir yüzü basılabilmişti.

Polisler, beni de alıp Emniyet Müdürlüğüne getirdiler. Em - niyet Müdürü Demir Ahmet'ti. Odasında çok iyi giyimli yedi - sekiz kişi vardı. Bunlardan en sık olanı,

-Bu broşürü hangi amaçla yazdın? Yazdıklarımı seninle burda tartışalım... dedi.

Ben, iki polisin arasındaydım. Kıç cepleri tabancalı adam - larla, Emniyet Müdürlüğü'nün kalın duvarları arasında, tartışa - caktık.

-Tartışabilmemiz için eşit koşullarda olmamız gerekir... dedim.

-Niçin yazdın?

-Cumhuriyet gazetesinde, Amerika'nın sınırları Türkiye - den geçer, diye büyük bir haber başlığı vardı. Bu, millî duygu - larımı incitti onun için yazdım...

Elindeki kahve fincanını masaya bırakıp,

-Tabii Türkiye'den geçer... yani Rus köpeği mi olalım? di - ye bağırırdı.

-Niçin köpek olalım? dedim, esas köpeklik etmemektir, ne Rus köpeği, ne Amerikan köpeği... Ama ille de köpek olmayı isteyenler varsa hangisi daha iyi beslerse, onun köpeği olsun - lar...

Hemen Askerî Cezaevine gönderildim.

Sorgumda bana söven askerî savcı yarbay, yirmi iki yıl ha - pisle cezalandırılmamı istiyordu. Askerî Mahkemenin yargıcı, şimdi avukatlık yapan, bir hâkim yüzbaşısıydı.

Ceza kanununa göre, broşür yayınlanmamış olduğundan, suç eylemi yoktu. Yayın eyleminin olması için, en az iki kişi - nin broşürü okumuş olması gerekirdi. Oysa okuyan yoktu. Bro - şürü dizen müretteple, basan makinist, okumuş sayıldılar.

Makinist,

-Ben her bastığım kitabı okusaydım âlim olurum... oku - madım! diyordu.

Mürettep,

-Ben mühendislik kitapları da dizerim... Ama okumam... diyordu.

-Nasıl olur da okumadan bir kitabı dizersin?

Bu iki kişinin bu tanıklıklarıyla on ay hapse ve dört ay sür - güne mahkûm edildim.

Sayın Albayım,

Bu anlattığım olaylar, bugün kimseye kıvanç vermez. Ama olayların içinde yaşarken, çok kişi bu olayların utanç verici ol - duğunu anlıyamıyordu. Bu gerçeği anlayabilmek için, aradan onbeş yirmi yılın geçmesi gerekti. Bugün de, yaşadığımız olay - ları doğru değerlendiremeyenler vardır. Zaman geçtikten sonra değerleri anlamak işe yaramaz.

İkinci nokta da şu : Çok iyi biliyorum ki, bugün artık açığa çıkan olaylar karşısında, o gün beni mahkûm edenler bile, o zamanki düşüncelerinden çok daha ileridedirler. İsmet Paşa nın bile ortamı soluna geldiği bu ortamda, onlar daha geride kalamazlar.

En büyük mutluluk, insanın geçen zaman içinde haklılığını anlamasıdır. Bugün çok mutluyum. O gün emperyalizme karşı açıkça direnebilen beş-on kişiydik. Bugün, beş-on bin genç em - peryalizme karşı koyuyorlar.

Sayın Albayım,

Size verilen görevi, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın komutanı Mustafa Kemal'in, o en büyük askerin yolunda yerine getirece - ğinize inanıyorum. Başarı dilekleriyle.



TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.704

Mustata Müftüoğlu

Kazım Karabekir Paşa'nın hatıratından korkanlar!

Kazım Karabekir Paşa'nın «İzmir Sütkasidi» dolayısıyla İstiklâl Mahkemesi huzuruna çıkarılıp beraat ettiğine, bilâhare sicillen emekliye sevkedilen Paşa'nın uzun yıllar geçim sıkıntısı çektiğine daha evvel temas etmiştik...

Karabekir Paşa'nın o yıllarda sıkıntısı yalnız geçim derdi olmamış, kayınpederinin yardımıyla satın alabildiği Erenköy'deki evinde âdeta cemiyetten tecrid edilmiş bir vaziyette günlerini geçiren Paşa, daimî polis tarassudu altında bulundurulmuş, sık sık gönderilen tehdid mektuplarıyla de devamlı iz'ac edilmiştir... Belirli belirsiz bir şekilde imzalanan ve güya Ermeniler tarafından gönderilen bu tehdid mektuplarında, Paşa'nın «Şark Fâtihliği»nden bahisle Doğu'daki icraatının intikamı alınacağından söz edilmiş ve «Ömrünün son günlerini yaşadığını iyi bili... Şarkta Fâtihlik taşıyarak yaptığın zulmün, işlediğin cinayetlerin hesabının sorulmayacağını zannetmel... Bunca mazlûmun alın ile lâayık olduğun cezaya çarptırılacağı gün yaklaşmaktadır... Ne yaparsan, nereye gitsen elimizden kurtulamayacaksın. Unutma, günlerin sayılıdır!...» sözleriyle Paşa devamlı tehdid edilmiştir!

Yukarıda kaydettiğimiz gibi, güya Ermeniler tarafından gönderilen bu mektupların mahiyetini Karabekir Paşa tarafından pek çabuk anlaşılması ve o yıllarda kendisini ziyaret cesaretini gösterebilen bir kaç vefakâr dostuna bu tehdid mektuplarını gösteren Paşa, o mektupların nerelerden geldiğine bakınız nasıl ışık tutmuştur.. Diyor ki, Kazım Karabekir Paşa:

«— Ne de olsa serde Harb-i Umumi'den kalmış istihbaratçılık var... Şu mektuplara dikkat ediniz. İşte, kaldırıp ışığa tuttuğumuz bu kâğıtlardaki (T.C.) filigranlarını görüyorsunuz değil mi?... Nereden geldikleri anlaşılıyor amma, neden gönderirler, onu anlamak güç!... Herhalde, kendilerine Ermeni süsü vererek bu işi yapan bizimkiler, beni korkutarak tamamen evime kapanmağa mecbur etmek istiyorlar. Yarabbi! Bu ne kâfâdır böyle?!... Bari kul landıkları kâğıda dikkat etseler!...»

Kazım Karabekir Paşa'yı bu mahiyet teki mektuplarla tehdid edenlerin kimler olduğunu aşağıda göreceğiz... Millî Mücadelenin ünlü kumandanı Karabekir Paşa, böyle bir taraftan polis tarassudu altında tutulur, diğer taraftan yukarıda görüldüğü gibi sık sık mektupla tehdid edilirken, günün birinde o devrin «Milliyet» gazetesinde «Ankaralının Defteri» adıyla bir seri yazı neşrine teşebbüs edilir. «Milliyet» gazetesini, Siirt Meb'usu Mahmud Bey'e aittir. Eski İttihatçılardan hem de İttihatçıların fedâiler grubundan olan bu Siirt meb'usu Mahmud Bey, «Ankaralının Defteri» başlıklı yazı serisini gazetesinde okuyucularına şu satırlarla takdim etmiştir: «Elimizde bir «Ankaralının Defteri» var. Bu defterde mîllî inkılâbın tâ ilk günlerinden itibaren hâdiseler günü gününe kaydedilmiş... Bunların içinde Gazi'nin ilk günlere aîd faaliyetlerine, Meclis'de ve haricte yürüttüğü politikanın hususiyetlerine, Birinci ve İkinci Büyük Millet Meclisi'nin içyüzüne, millet kürsüsünde ve koridorlardaki müsbet ve menfi konuşmalara, cephe hayatına, ilk günlerin türlü türlü zihniyet ve telâkkilerine, hâsılı Ankara'nın umumi ve hususi hayatına dair, bugüne kadar işitilmemiş pek me raklı intibalar var. İnkılâp tarihinin kararlılıklarında kalmış bir çok noktaları var. Bunları aydınlatacak ışığı, bu notlarda bulacaksınız...»

İşin, bir de şu ciheti var: «Ankaralının Defteri»ndeki bu intibaları okuduktan sonra, kafalarımızda yaşayan bazı putlar, hâfi

zamızı dolduran bazı kanaatler mutlaka yıkılacak, parçalanacaktır. Şimdiye kadar doğru bildiğimiz bir çok şeylerin yalan olduğunu öğreneceğiz. Kafalarımızı doldurmuş yalan yanlış şeyler yerine temiz hakikatlerin geçmesinden, nihayet inkılâp tarihimizle hakikatın zaferini görmek hazzı duymayacak vatandaş olur mu?...

Milliyet'in bu takdim yazısı gerçek tarihin öğrenilmesi yönünden elbette mühimdir. Elbette «hakikatın zaferini görmek hazzını duymayacak vatandaş yoktur... Bu bakımdan Milliyet'in bu yeni yazı serisi merakla beklenmeye başlandı.» «Kafalarda yaşayan bazı putların ve hâfızalarımızı dolduran bazı kanaatlerin» nasıl sıklıkla parçalanacağı herkesde derin bir ilgi uyandırmıştı. Nihayet 1933 yılının 24 Mart günü «Ankaralının Defteri» tefrikaya başlandı. «Millicî» imzasını taşıyan yazı serisi ilk günde, yıkıp parçalamak istediği putlardan birini açıkladı... Bu zat: Ali Fuad (Cebesoy) Paşa idi!... Millî Mücadelede Şark Cephesi Kumandanlığı yapan ve bu vazifede ismet (İnönü) Paşa ile halef - selef olan, bilâhare Moskova Elçiliğine tayin edilen Ali Fuad Paşa'nın icraatından istihbarat ile bahsedilmekte ve Çerkes Edhem olarak Ali Fuad Paşa'ya mal edilmekte idi!...

«Ankaralının Defteri»nin mahiyeti, bu ilk gündeki neşriyatıyla anlaşılması ve yıkılıp parçalanacak diğer putlar merakla beklenmeye başlanmıştı... Nihayet 27 Nisan günü yazıda Kazım Karabekir Paşa ele alınmış ve nice tarihî vesikaların bangır bangır haykırdığı hakikatler korkunç bir cüretle tahrif edilerek Şark Cephesi Kumandanı Karabekir Paşa'ya pek insafsız bir dille çatılmıştır!...

Siirt meb'usu Mahmud Bey'in «Milliyet» gazetesindeki bu neşriyatı, aşağıda göreceğiz gibi pek acı işlere yol açmış ve neticede Karabekir Paşa'nın başına İzmir Sütkasidi'nden sonra ikinci bir dert olmuştur... Olayı, sütunumuzun darlığı dolayısıyla bütün teferruatıyla nakledemeyecek, hulasaten kaydedeceğiz. Şöyle ki: «Milliyet» gazetesinde «Ankaralının Defteri» devam ederken, Kazım Karabekir Paşa, kendisiyle alakalı neşriyata devamlı cevap vermiş ve gazetenin tahrif ettiği olayları vesikalarla yalanlamıştır. Kazım Karabekir Paşa «Milliyet'in iddialarını altı mektupla çözümlü ve o yıllarda alâka ile takip olunan Karabekir Paşa'nın mektupları diğer bazı gazetelerde de yayımlanmıştır. Bu arada «Ankaralının Defteri» başlıklı yazı serisinde «Millicî» imzasını kullananın «Milliyet» gazetesini sahibi, Siirt meb'usu Mahmud Bey olduğu açıklanmış, «Milliyet'in yanı sıra «Hâkimiyet-i Milliyet» gazetesinde Karabekir Paşa aleyhindeki neşriyata katılmış ve bütün yazılanlar Anadolu Ajansı bültenlerinde dahi yer almıştır!...

Sütunlarının Karabekir Paşa'nın yazacaklarına açık olduğunu ilân eden «Milliyet», Paşa'nın altıncı mektubundan sonra yazdıklarını yayınlamamış ve «Milliyet'in bu tutumu, Karabekir Paşa'nın hatıratını neşre vesile olmuş, bu hatıratın neşri ise, o devirde pek çok kimseyi korkutmuş acı işlere yol açmıştır!...

Kazım Karabekir Paşa'nın hatıratına ve bu hatıratın neşrine kimlerin neden, niçin, nasıl mâni olduklarına yarın temas edeceğiz...

NOT: Hastalığım dolayısıyla bir müddet ara vermek mecburiyetinde kaldığım TARİHİN HÜKMÜ'ne bugün Allah'ın izniyle tekrar başlarken, şifa için buyuran Rabbime hamd eder; yakın alâkalarını esirgemeyen muhterem okuyucularına dünya ve âhîret selâmetliği dilerim.. M. M.

KAZIM KARABEKİR PAŞA'NIN HATIRATINDAN KORKANLAR!.. (2)

Shirt mebu'su Mahmud Bey'in sahibi bulunduğu «Milliyet» gazetesinin Kâzım Karabekir Paşa aleyhine yürüttüğü neşriyat, günün birinde pek ustaca bir oyunla bambaşka bir safhaya intikal ettirilmiş ve buram buram mugalâta kokan bir izahla, Karabekir Paşa'nın söyleyecek sözü kalmadığı «Milliyet» okuyucularına duyurulmuştur!... Bizzat gazete sahibinin imzasıyla yayınlanan bu yazıdan sonra Paşa'nın mektupları yayınlanmamış ve böylece susturulan Karabekir Paşa aleyhine «Milliyet» gazetesi söylemediğini bırakmamıştır!..

Gerçek elbette «Milliyet»in yazdığı gibi değildir!.. Millî Mücadelenin mühim sıması Kâzım Karabekir Paşa'nın yazıp söyleyeceği daha pek çok hakikatler vardır!.. Vardı ama, bu hakikatleri yayınlamak neşir organı o devirde yoktu!.. Böylesine bir devirde Paşa, «Milliyet»in koruncu bir cür'etle tahrif ettiği gerçekleri bir kitapla cevaplandırmaya karar verdi ve bu kitap 1933 yılının Mayıs ayında matbaaya verildi. Kitabı «Sinan Matbaası» basıyordu. Kısa bir zamanda dizilip basılan ve «Milliyet»in iddialarını vesikalarla çürüten bu eser, Mayıs ayı sonlarında tamamlanmış, fakat piyasaya çıkmadan matbadan alınıp imha edilmiştir!..

Kâzım Karabekir Paşa'nın kitabını böyle mer'i kanun hükümlerine rağmen, imha edenler kimlerdir?... İddiaya göre, bu usulsüz işten, İstanbul Valisinin, sarıcaşının, Emniyet Müdürünün haberleri yoktur!.. Matbaa sahibi Sinan Omur (bilâhare «Hüradım» gazetesini yayınlayan zat), kitabın tamamlandığı ve henüz piyasaya teki edilmediği gün, sokak ortasında iki şahıs tarafından yakalanmış ve hemen bir araba ile Harbiye'de Radyo Evi karşısında bir eve götürülmüştür!.. Sinan Bey'in ifadesine göre, kendisini böyle sokak ortasında yakalayıp alâcelele alıp götürülenler polis olmayıp CHP İstanbul teşkilâtı fedailerindedirler. Biri «izbandut gibi acı bir mahluk» olan bu iki fedainin Sinan Bey'i yakalayıp götürdükleri ev ise, o devrin meşhur adamı Ali Çetin-kaya'ya (Kel Ali'ye) aittir!.. Böyle «devlet içinde devlet» misâli bir güçle güce gündüz yolu çevrilen Sinan Bey'in götürüldüğü evde Kılıç Ali, Kâzım (Özalp), Cevded Kerim (İncedayı) ve Sinop mebu'su Recep Zühdi bir aradadırlar!.. Dinleyelim şimdi o evde Kılıç Ali ile Sinan Omur arasında geçen konuşmayı!.. Matbaa sahibi Sinan Bey diyor ki:

«Buyur ettikleri salona giver girmez, baktım Kılıç Ali Bey... Ha, demek beni görmek isteyen zat, bu imiş... Fakat ben bu zatı tanımam, yalnız gazetelerde gördüğüm resimlerinden bilirim. O ise, sanki kırk yıllık dostummuş gibi, gülümseyen bir çehre ile: «Hoş geldiniz» diye hararetle elimi sıktı. Şaşkın şaşkın yüzüne baka kalmışım... Rüya mı görüyorum, benim burada ne işim vardı?... O ise, hiç oralarda değildi. Pek nazik ve müteffit bir halde hatırımı soruyordu. Nihayet asıl maksadına gelerek, fakat yine pek yumuşak ve gönül oksayan bir tavırla:

«Sinan Bey, dedi, Kâzım Karabekir Paşa'nın bir kitabını basmışsınız. Arkadaşlar söylediler, nedir bu kitap?»

«Görmediniz mi beyefendi, her halde görmüşsünüzdür bu kitabı.»

Ve hakikaten Kılıç Ali Bey bu kitabı görmüştü. Çünkü matbaada kitap basılınca, aldıkları gizli tertibatla, formalardan aşımak suretiyle baskı esnasında kitabı okudukları, daha sonra anlaşmıştı.

Fakat Kılıç Ali Bey, şimdi hiçbir şeyden haberi yokmuş da, bu kitaptan henüz yeni haberdar olduğunu gibi görünmeyi tercih ediyor ve:

«Bilmiyorum, vakta bahsettiler bu kitaptan ama, muhteviyatını bilmiyorum. Kâzım Karabekir Paşa, bu kitabı ne maksatla bastırmıştır?»

Kılıç Ali Bey, Paşa'nın maksadını da biliyordu. Çünkü onu (Karabekir Paşa'yı) bu kitabı yazmağa teşvik, hattâ ısrarla sevkedenler, yine kendi en yakın arkadaşları idi.

«Eftendim, dedim, nasıl bilmezsiniz. Shirt mebu'su Mahmud Bey'in «Milliyet» gazetesinde devam edip gitmiş olan neşriyatını görmemiş olmanız imkân var mı? Orada, hattâ en heybetli resimlerini birinci sayfaya koyarak, Kâzım Karabekir Paşa'ya günlerce «ne duruyorsunuz, söyleyecek bir şeyiniz varsa, sütunlarımız yazılarmıza açıktır. Tarihe hizmet etmek için bunları yazmak da vazifemizdir, sizi yazmaktan kim men'ediyor?» deyip durmadılar mı?... İşte Paşa da, bu teşvik ve ısrar üzerine kitabı yazıp, bastırmıştır. Esasen kitapta, zararlı denebilecek bir kelime bile yoktur.»

Kılıç Ali Bey:

«Hayır, diyor, bu kitap muzırdır. Kâzım Karabekir Paşa bu kitabı, Gazi Paşa'ya karşı yazmıştır.»

Ben de tekrar ediyorum:

«Hayır beyefendi, kitap meydandadır. Gazi Paşa hazretlerine dokunan tek satır, tek kelime dahi bulamazsınız. Ben tâbi' (kitabı basan) olarak, dikkatle tetkik ettiğim bu kitapta, herhangi bir şekilde zararlı denebilecek hiçbir şey görmedim. Nicin telâş buyuruyorsunuz? Bu kitap, vesikalarla müstenid bir hâttüratın ibarettir. Ve esasen arzettiğim gibi, Halk Fırkası (CHP) organlarımız: «Millî Mücadale tarihini aydınlatmak için hâttüratımızı nesretmeniz memleket ve millete karşı vazifemizdir. Sizi bu vazifeyi yapmaktan kim men'ediyor? «Sarkılı İbret» (Karabekir Paşa'nın Doğu'daki yetimlerin şarkı ve marş ihtiyacını karşılamak üzere yazıp Erzurum'da yayınlanan kitabı kasdolu-yor) yazacağımıza bunları yazsınız...» diye teşvik edişleri üzerine neşre karar vermiştir. Demek ki, Fırkaca/Partice de isteniyor. Ben de zaten, bu müflâhaza ile basmak işini üzerime aldım.»

Ne dedimse, Kılıç Ali Bey dinlemiyor!

«Hayır, diyor, sen bilmezsin, bir istiklâl Mahkemesinde bu adamı asacaklık ama, yine Gazi Paşa müsaade etmedi.»

«Nicin asacaktınız bilmem ama, benim bildiğim, hattâ yarı resmî mahiyeteki Hükümet ve Fırka gazetesi «Milliyet»in de son günlerde tekrar edip durduğu veçhile, Kâzım Karabekir Paşa ömrü boyunca bu memlekete canla başla hizmet etmiş bir lumandıdır. Bunun böyle olduğunu siz de inkâr edemezsiniz.»

«Sen bilmezsin Sinan Bey... Biz asacaktık onu... Hulâsa... bu kitap muzırdır.»

Lâf anlatmaktan usandım artık:

«Bu kitap sizin nazarınızda müzürsün, yani, herhangi bir şekilde zararlı buluyorsanız, ben ne yapabilirim?... Kuvvet, kudret elimizdedir. Ne isterseniz yaparsınız.»

«Ne demek yanı?...»

«Öyle ya beyefendi, isterseniz çıkar-mazsınız.»

«Çıkarmamak mı? Nasıl olur, bu mümkün mü?... Kitap alehine müddeiumumîliğe (savcılığa) verilecek, orası tetkik edecek, eğer zararlı bulursa, gereken takibatı yapacak... Usul, kanun bu... Biz buna nasıl mâni olabiliriz?»

«Demek ki, müddeiumumîliğinin kitabı zararlı bulmayacağından siz de eminsiniz!...»

«Orasını bilmeniz... Ancak, bu kitap bizce zararlıdır. Fakat, müddeiumumîlik böyle telâkki etmeyebilir ve kitabı serbest bırakabilir, siz de satışa çıkar-sınız.»

«Aman eftendim, öyle şey olur mu? Maazallah! Zâtâlinizin zararlı telâkki buyurdıkları bu kitabı, kim serbest bırakırsa bırakın, satışa çıkarmak benim haddime mi düşmüş?»

«Neden?»

«Nedeni var mı beyefendi? Hiyaneti vataniye ile mahkûm olduğum gündür, kime meramımı anlatabilirim ki?»

Kâzım Karabekir Paşa'nın kitabının âkibetini ve Paşa'nın notlarından mülim bir bölümü —sütun darlığı dolayısıyla— varını naklederek bu mevzun bitirmeye çalışacağız.

KAZIM KARABEKİR PAŞA'NIN HATIRATINDAN KORKANLAR!.. (3)

Kılıç Ali Bey ile Kazım Karabekir Paşa'nın kitabını basan Sinan Onur arasındaki konuşma bu şekilde devam edip gider ve sonunda Sinan Bey sorar:

— Beyefendi, kısacası şu, şimdi siz ne yapmak istiyorsunuz, lütfen bana onu söyleyiniz.

Kılıç Ali cevap verir:

— Bu kitabı bize verir misin?

— Zait İrfan beyefendi... Böyle şey belhıs mevzu olur mu? Siz ver dedikten sonra ben vermemezlik edebilir miyim? Ne isterseniz onu yaparız.

— O halde, bu kitapları olduğu gibi bize teslim et.

— Emredersiniz, ancak bunun kâğıt vesaire gibi birçok masrafları oldu.

— Ben sana onları veririm. Onu ayrıca görüşürüz, o ciheti merak etme, hal-ederiz. Yarın gelir, beni götürürün.

Böylece mesele halledilir (1) ve Sinan Bey yanında CHP fedâisi bulunduğu halde matbaasına döner... Diyor ki, Sinan Bey:

— Neye uğradığımı bilemez bir halde, zihnim karma karışık, üstünlük içinde matbaaya döndüm. Ne yapacağımı, şimdi ne olacağımı düşünüyordum. Artık matbaadan ayrılamazdım, beklemeye mecburdum.

Sinan Bey böyle şaşkın bir halde bekleyedursun, o gece yarısına yakın matbaa önünde bazı kimseler belirir, birkaç itfaiye arabası da sokak başına yanaşır. Gelenler: «Hâkimiyet-i Millîye» gazetesi sahibi ve Sinop mebusu Recep Zühdi Bey ile Halk Partisi İstanbul teşkilâtından Şaban ve Kazım adlı şahıslardır...

Gazeteci ve mebus Recep Zühdi Bey sorar:

— Hani nerede kitaplar?..

Matbaa sahibi Sinan Bey, gelenlerin önüne düşer ve kitapların bulunduğu odanın açaraki:

— Buyurun! der.

O anda Recep Zühdi'nin emri duyulur:

— Haydi çabuk.. doldurun çuvalcıkları!..

İtfaiye erlerinin yardımıyla Karabekir Paşa'nın kitapları çuvalcıklara doldurulur, arabalara taşınır ve doğru Çeşmeoğlu Hamamı'nın yolu tutulur. Gidenler hamam sahibini bulamazlar orada... Dönüp Hoca-paşa Hamamı'na inerler ve hamam sahibini bulup kitapların küllühande yakılacağını söylerler!.. Ancak, hamam sahibi itiraz eder ve:

— Bizim küllühande böyle yığın halde kitap yakılmaz, iskaralar tıkanır» der. Bu itiraz üzerine Recep Zühdi kumandasındaki kafilâ Topkapı yolunu tutar ve surların dışındaki tuğla harmanlarından birinde Karabekir Paşa'nın kitapları yakılır!.. Bilâhare, baskın olayından önce beş adet kitabın Kazım Karabekir Paşa tarafından matbandan aldırıldığı duyulur ve bu kitapların da imhası için 4/3 Haziran gecesi sabaha karşı Paşa'nın Erengöy'deki evi basılır, yazılı kâğıt namına ne bulunursa çuvalcıklara doldurulup götürülür!.. Aynı gece Cafer Tayyar Paşa'nın ve bir gün önce Karabekir Paşa'ya ziyarete gelen eski Kastamonu mebusu (Yunan Generali Trikopis'i esir alan) Dadaylı Halid Bey'in de evleri aranır ama, oralarda da, o beş kitap ele geçirilemez!

Bu beş kitap ele geçirilseydi ne olacaktı sanki?!.. O kitaplar da yakılarak Paşa, elindeki tarihî vesikalardan mahrum mu edilecekti?.. Elbette ki, hayır!.. Kazım Karabekir Paşa hatıratının ve pek kıymetli vesikalardan birkaç suretini çıkartmış ve bunları emin yerlerde muhafaza altına almıştı. Nitekim sonraları, askıdan bu hatıratın bir kısmı yayımlanmıştır ve bugün o eserler kitapçılarda serbestçe satılmaktadır!..

Böylece gibi, Kazım Karabekir Paşa, hayatının son yıllarında mebus seçilmiş ve Büyük Millet Meclisi Reisliği yapmıştır... Yazdığı kitap piyasaya çıkmadan tuğla harmanında yakılan, bir gecede sabah saatlerinde evi aranan, yazılı nesli varsa alıp götürülen, devamlı polis tarassudunda tutulan Paşa'nın, sonraları mebus olup, Büyük Millet Meclisi Başkanlığına getirildiğindeki esir-vedir ve Kazım Karabekir Paşa'nın ve fan hakkında üeri sürülen iddialar ne derece doğrudur?.. Bunları heride ele alıp inceleyecek, bugün ise, Paşa'nın notla-

rından bir bölümü naklederek —sütunu-muzun darlığı dolayısıyla uzayan— bu mevzuu bitirecek, nakledeceğimiz bu bölümle, Kazım Karabekir Paşa'nın hatıratından neden korkulduğunu izaha çalışacağız... Diyor ki, Kazım Karabekir Paşa:

— 13 Temmuz 1923'de, Ankara İstasyonundaki binada, Teşkilât-ı Esâsiye'nin (Anayasanın) tâdil müzakeresinde ve ziyet tamamıyla aydınlandı. Teşkilât-ı Esâsiye'de yapılmasını muvafık gördükleri tâdillerin ikinci müzakeresi imiş... Bana haber verilmemişti. Bugün ben tesadüfen bulundum.

Fethi (Okyar) Bey, Mahmut Esad (Bozkurt) Bey, Tefik Rüşdi (Aras) Bey, Nafia Vekili Fevzi Bey, Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey, Ziraat Vekili Sabri Bey, Matbuat Umum Müdürü Akaçoğlu Ahmed Bey, mebuslardan Ziya Gökalp, İhsan, Rasim vardı. Erzincan mebusu Saffet Bey kâtiplik vazifesi görüyordu.

Ben geldiğim sırada Tefik Rüşdi Bey konuşuyordu:

— Ben kanaatlı Millet kürüslüğünden dâhil hakırrımı! Kimmeden korkmam! Teşkilât-ı Esâsiyemizde dinimiz apaçık yazılmadıdır!..

Ben söz aldım ve sordum:
— Teşkilât-ı Esâsiye'de dinimizin İslâm olduğu yazılıdır Tefik Rüşdi Bey! Hangi kanaati haykıracağını? Ve Teşkilât-ı Esâsiye'ye apaçık hangi din yazılacağını? Hıristiyanlığı mı?..

Mahmut Esad Bey söz aldı ve sertçe cevap verdi:

— Evet, Hıristiyanlığı!.. Çünkü İslâmîlik terakkiye mândır. Bu dinle yürünemez, mahvoluruz! Ve bize kimse de ehemmiyet vermez.

Ben söz alarak:

— İslâmiyetin terakkiye mâni olduğunu, Avrupalıların uydurmasıdır. Bu meseleyi istediğiniz kadar münakaşa edebilirsiniz. Fakat münakaşaya «Din değiştirmek gavreti»dir. Netice: İslâm kahrşak mahvolmaz, fakat bu din değiştirmeye oyuyla biz kolay mahvedebiliriz. Hıristiyan Bizans, Müslüman - Türk yıkılmış ve yerine geçmiştir. İngilizler, Fransızlar, 1855'de İslâm Osmanlı İmparatorluğu ile ittifak yaparak Hıristiyan Rus İmparatorluğuna karşı harp ettiler... İçinden yeni sıyrıldığımız Cihan Harb'inde Almanya, Avusturya - Macaristan ve Bulgaristan Hıristiyan devletleri yine Müslüman - Türk'le ittifak yaptılar ve İtilaf devletlerine karşı birlikte harp ettiler. «Yüzümüzde kimse bakmazmış!..» Ne demek?..

Fethi Bey söz alarak bana gayet sert cevap verdi:

— Evet Karabekir!.. Türkler, İslâmîliği böyle kabul ettiklerinden böyle kaldılar. Ve İslâm kaldıkça da, bu halde kalmaya mahkûmdurlar!.. Bunun için İslâm kalamayacağı!..

Ben de aynı sertlikle şu cevabı verdim:

— Fethi Bey, bu yabancı fikri şiddetle reddederim! Geri kalmaklığımıza âmil olan şey bir değildir: Fütubâtçılık, temsil kuvveti gösterememek, Avrupa'nın ilim ve irfan cephesiyle temassuzluk, idarede istibdad gibi mühim sebepler vardır. Aynı yanlışlıkları yapan Hıristiyan devletlerin de yakışıp gittiğini bilmez değilsiniz. Bir zelzele'nin hakiki sebeplerini araştırmayıp onu gülünç bir sebebe bağlamak kadar, bu, «İslâmîlik terakkiye mândır» fikrinizi de garib bulurum. Bu yabancı ve tehlikeli fikrin aramızda da filmler münakaşaya tahammül edemeyecek kadar taraftar bulmasından çok müteessir oldum. Fakat ben iddia ediyorum ki, Türk Milleti ne dinsiz olur, ne de Hıristiyan olur... Hakikat budur!.. Bir milletin asırlardanberi en mukaddes duygularını bir hamlede atabileceğiniz inanisiz objektif bir görüş değil, hayalîdir. Böyle bir harekete cür'et, memleketi kâh bir istibdad ile başlar!.. Ve İstiklâl Harbinin sâmlı birliğini de birbirine katar. Nasıl bitebileceğini de söyleyebiliriz: düşmanlarından kanı pahasına istiklâlini kurtaran Türk Milleti, hürriyeti kendi evlâdlarına boğdurmayacak, buna cür'et edenlerin de hakkından gelecektir. Fethi Bey!..

Kazım Karabekir Paşa'nın şahsiyyetine ve hatıratından bazı bölümlere heride yine temas edecek Müslüman - Türk'ü Hıristiyanlaştırma gayretinin nerelere vardığını ise ayrı bir yazımızda inceleyeceğiz.

YENİ TÜRK DEVLETİNİN KURULUŞU

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.704 7



8. UMUMİ HARP ESNASINDA DİYARİBEKİRDE İKİNCİ
ORDU KUMANDANI MUSTAFA KEMAL PAŞA.

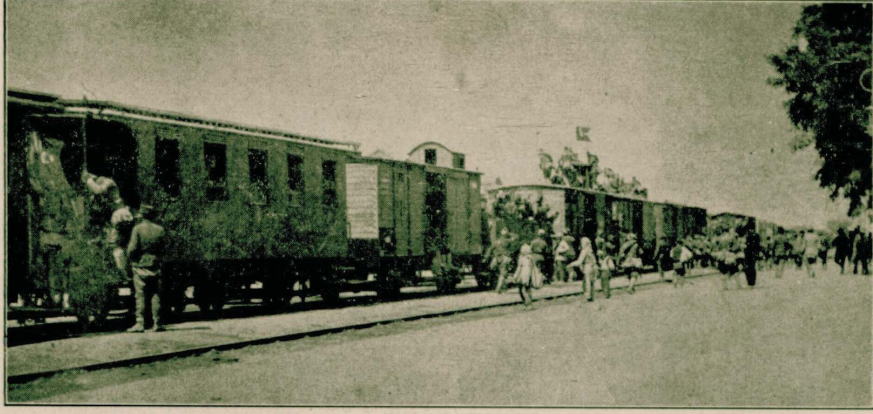
ZE.704.9p



9. UMUMİ HARPTE YILDIRIM ORDULARI GURUPU
KUMANDANI MİRLİHA MUSTAFA KEMAL PAŞA.



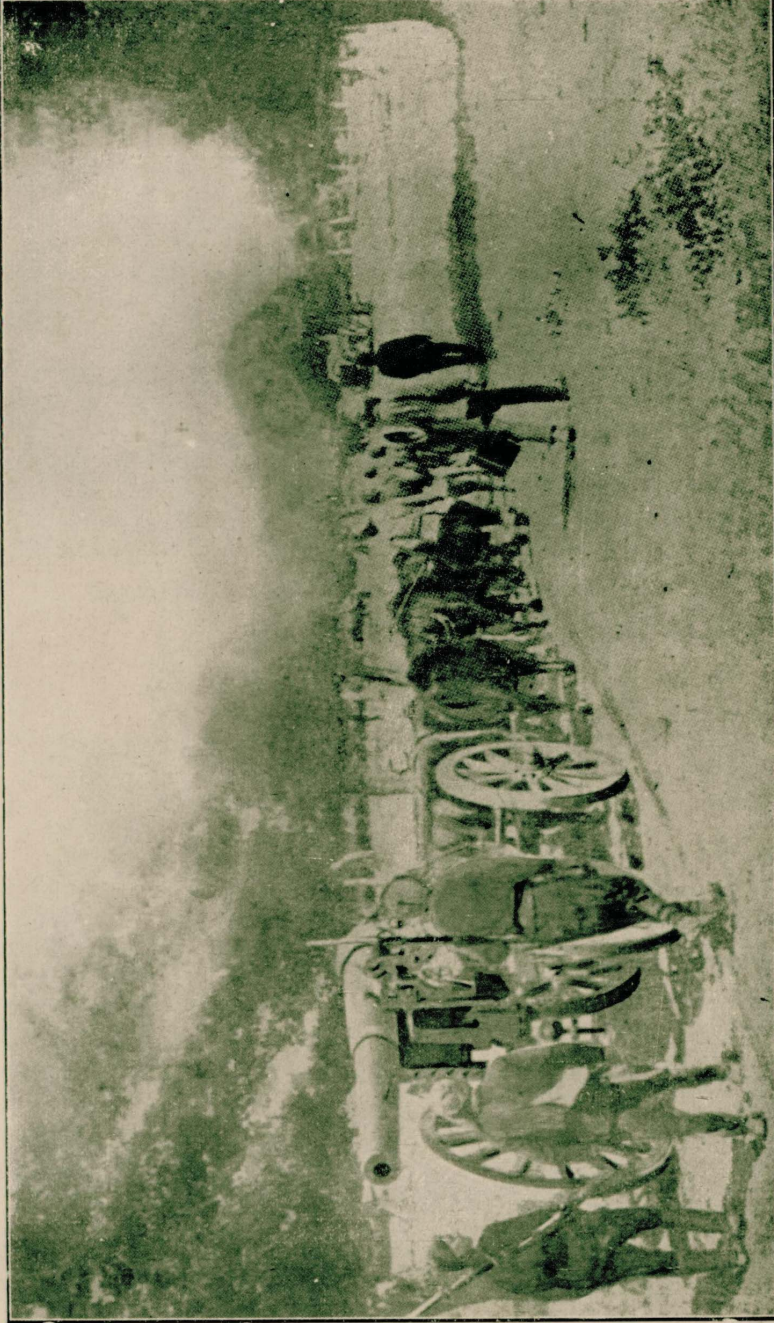
25. SEVR MUAHEDESİNİN OSMANLI BAŞMURAHHASI TARAFINDAN İMZASI. (10 Ağustos 1920)



26. İSTİKLÂL HARBI ESNASINDA CEPHEYE GİDEN BİR ASKER KAFILESİNİN
ANKARA İSTASYONUNDA TİRENE BİNİŞİ.



27. İSTİKLÂL HARBİNDE SİLÂH ALTINA ÇAĞIRILAN BİR
ASKER, AİLESİNDEN AYRILIRKEN.



43. KARSTAN ÖKÜZLERE ÇEKİRİLMEK SURETİLE BÜYÜK TAARRUZDAN EVVEL GARP CEPHESİNE AĞIR TOPLARIN NAKLİ.



44. CEPHE GERİSİNDE KAĞNILARLA VE MERKEP KOLLARI İLE
CEPHANE NAKLİYATI.



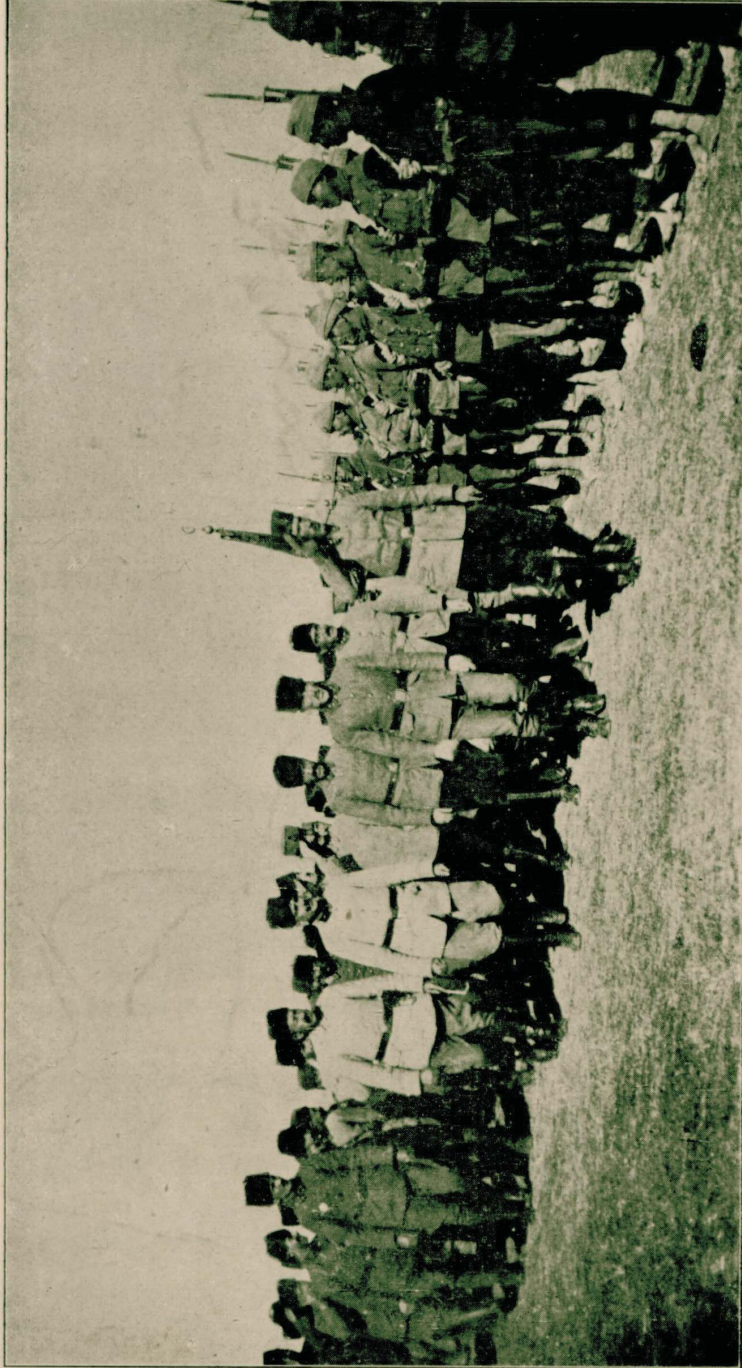
45. CEPHEYE MERMİ TAŞIYAN BİR KAĞNI KOLU.



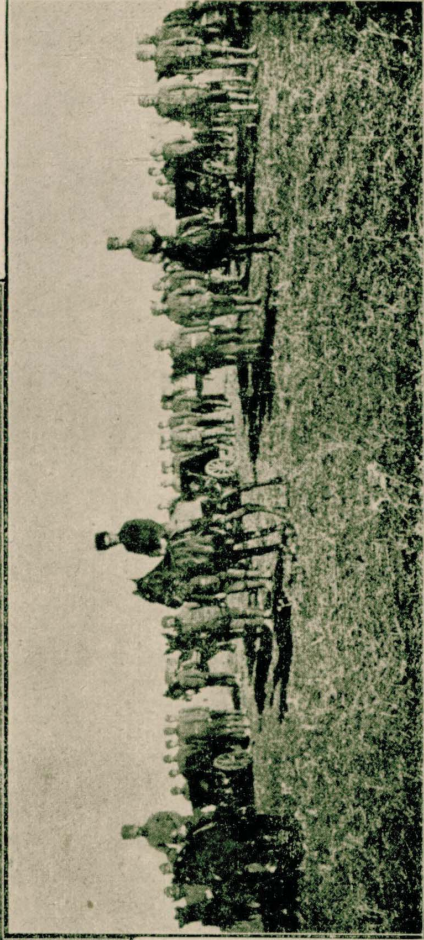
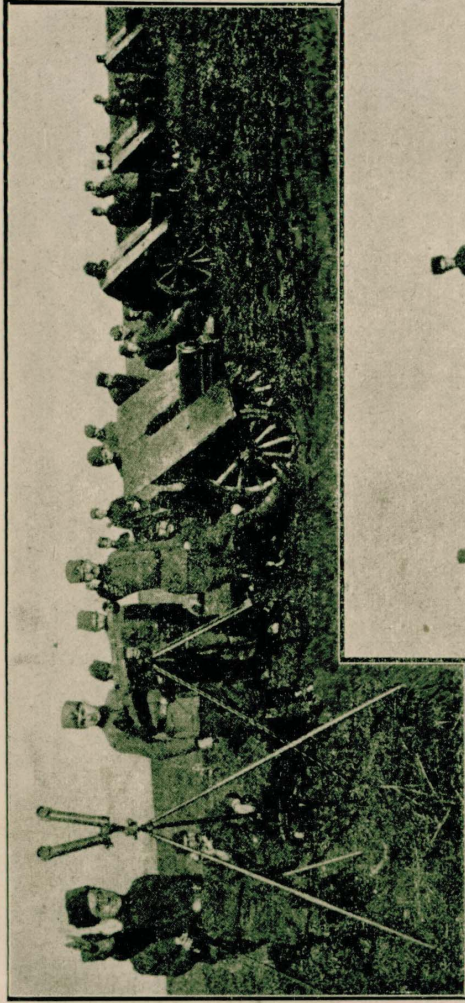
48. BÜYÜK TAARRUZDAN EVEL CEPHEDE ORDUNUN GAZİ BAŞKUMANDAN HUZURUNDA GEÇİT RESMİ.



49. BÜYÜK TAARRUZDAN EVEL GAZİ BAŞKUMANDANIN CEPHEDE KİT'ALARI TEFTİŞİ.



50. BÜYÜK TAARRUZDAN EVEL BİR PİVADE FIRKASININ KUMANDANI TARAFINDAN TETİŞİ.



51. BÜYÜK TAARRUZA HAZIRLANAN BİR TOPÇU BATAFYASI.



63. LOZAN KONFERANSINA İŞTİRÂK EDEN VE OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN BIRAKTIĞI BİR ÇOK PÜRÜZLÜ VE KARİŞİK İŞLER ÜZERİNDE İSMET PAŞA TARAFINDAN KENDİLERİLE ÇETİN MÜZAKERE VE MÜNAKAŞALAR YAPILAN İTİLAF DEVLETLERİ BAŞMURAHASLARI MUAHEDENİN İMZASINDAN SORA İSVİÇRE REİSİCÜMHURU İLE BİRLİKTE.

Soldan sıra ile:

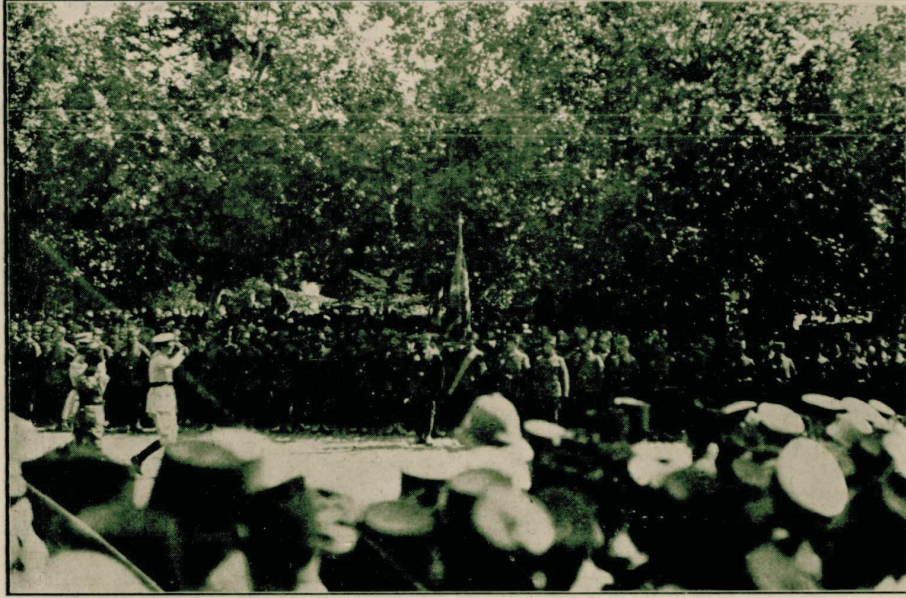
İsviçre, Yuğoslavya, Fransa, Türkiye, İsviçre (Reisicümhur), İngiltere, Romanya, İtalya, Japonya.



63. LOZAN MUAHEDENAMESİNİN LOZAN DARÜLFÜNUNUNUN MERASİM SALONUNDA
TÜRK BAŞMURAHHASI İSMET PAŞA TARAFINDAN İMZASI. (24 Temmuz 1923).



64. LOZANDAN MUVAFFAKİYETLİ BİR SULH YAPARAK MEMLEKETE DÖNEN
İSMET PAŞANIN ANKARA VE İSTANBULDA İSTİKBALİ.



65. İTİLÂF KUVVETLERİNİN VE JENERALLERİNİN İSTANBULDAN ÇIKARKEN
DOLMABAĞÇEDE YAPILAN ASKERİ MERASİMDE TÜRK SANCAĞINI VE
ASKERLERİNİ SELÂMLAMALARI (2 Teşrinievvel 1923).



ارکان
حربیة عمومیہ رئیس مشیر فوزی پاشا
حضر تلی
FEVZI PACHA CHEF D'ÉTAT MAJOR

تعرضین اول سیاسی جبهده :
تورك جنگاور فقط صاحبزوردر . همدده اوروزبانك زياكار صاح ومسالمت مجبرلی كی
دكل یوسروغناك قوتنه آمین اولانلر كی صمیمیت ایله صلیحی سور . اولنك ایچون آناتولیده
اوردو ، عمومی بر امرضك صوك حاضرقلربی یازکن ، قتی بكدده آغسترس ایستاسنده
صوك بردفمه دها صاحعا آمال ملیهتی قبول ایستیرمك ایچون یواناستنك بوتون اقل
وحرکاتنك ناظم وحاکی اولان انکلتزیمه کوندزلشدی . تورکیا ، (قسطنطین) دن زیاده
(لوید جورج) . قارشی حرب ایتمکده اولدینی ایچون صلیحی (لوندزه) ده آرامق دها
طوغری ایدی . قتی بک ، یونانلرک استنبوله یوردومک حاضراندقلری بوکولرده (لوندزه) ده
برودت تابه ایله قارشیلاندی ؛ استنقال ایدلدی . (لوید جورج) نیت سقوطی انتراج ایدن
کوروشدیرمهدی . بیهوده قان دوکوله سسی کبی بر فکر انساایتکارانه ایله وقوع بولان
بوسیاخت ، ملی اردونک عجز وضعف ایچنده بولودینی و تعرض باپامایحق برحالدله ایدلینی
صورتنده قشیر ایدلدی . بوصورتله قتی بک مقصد سیاحتی ، کوزلربی استانبوله دیکمش
اولان ، دشمنلرمرک حرص وغلای یوزندن عقیم قالمش ، فقط بوسیاخت انکلتزیمده ،
یونانستانده اردومرک وضعیتی فنا اولدینی حقیقده بوش خولالاره دوشورمک کی ، تعرض
ایشانسنده زه چوق مفید اولان بر نمره ویرمشدی .

یونانلرک استانبول خولباسی :

(لوید جورج) ایله (قسطنطین) ک محیطی غفلت ایچنده اردومرک انخلانی بکارکن
آناتولیده ، او مجاهدلر دیارنده جبهه ییکی قطعات سوق ایدیلور ، طویلر تمیبه اولونیور ،
سونکولر بیله نییوردی .



برخی اردو اژکان حریه زینبی حاسم پاشا
Assim Pasha

۱۳۲۸ هـ. ق. و استانبول به پرونده کسب و کار طر فندانده : آقسوس تاریخچه عوام قاردهی قانچن چاپچه شید بر طبق ایراد البیور ، مادی ، مادیله و لایله مالامال اولان بوطنقسه یونانیلری مدح البیور ، منتظرک استانبول اشغال اینتکله یونانیلری نمره طر فندان عیروم اینتکلی و اینتکله یوزکر طر فندان ازماسنه مساعده ایدمه ، چکنی سوله یوردی . (لوبید جورج) ک استانبول مستهلک اطراف قندهی بو یکی یوزل وساجنه سیاسی فراساده و اینتکله عیروم بر عدم بنویته قار فیلاندی . آناطولییه ایسه ، صالح ایچون شید بر نرسنه یونانیلری تمهکدن باشه چاره اولاندی اشیات ایدی . (لوبید جورج) ک چاپچه ، بو طبق ایراد ایچون اول او صرمزده آقره یی زیارت ایچن اولان چرال (طاروشیند) ، ملی اردوک چوق قوتی اولدی و اینتکله حقیق مناسی تونکا ایله دوست یاشاسی ایجاب اینتکله سوله یوردی . فقط عیروم باش کتیک آرقی کوزی کورمه یور ، قولای اینتکله یوردی ...

تشی بک (لوبید) سیاسی ایته یو کولره تصادف ایچندی .
تعرش علامتلی :
آقسوس او اسطنه ، تعمیرات مسئلهسی تنظیم ایچک ، فرانسه ک آناطیادین مطربانی استیلا ایلمک اوزره ایچاچ ایچن اولان (لوبید) قوتلر اسی ده اینتکله ک مادی آلا لایله طر فی الزام ایچاری و (باغور) ک خطای یوزلند غیر قلمندی . بوک اوززیمه (بو آقاره) ، آناطیادین مطربی لایلات و ایجاب ایدره جوراً آلاچنی سوله دی و ترقندگی حربک غریبه ده سرایت ایچمی اشغال چونالی . آقره دن عیروم ایدل چرال (طاروشیند) چنا قوتی بر اردومه مالک اولان تونکرک مشروع خطری قبول ایچک شرطله شرق صلحک ایکی دقیقه ایدمه ایچمی سوله یور ، فقط (لوبید جورج) و تبرکلی بو معمول سوزره قولای یله آنا یوزلری . یوزدهم اوزره شرق صلیق قوتلر استک اشغالی مسئلهسی

دشمنک غنای او درجه ایدی یونانلر کوزلی استانبوله دیکشار ، آناطولی چه مسندن عسکر کتیمورک چنایله حدودیه تحید البیور ، غنایه استانبول اشغال ایدورک کیموت مادی صامه ایچار ایچک استه یوردی . یوسورله ملی اردو هر کون ، خراسات بر آق ده یونانلریک حاله قارده سندن یونان اردوسی بر قیم قوتلری چنایله حدودیه سوق ایچک بلاغی کوستیموردی . استانبول کی اولان اشغال اینتکله کله یله فرانسه و ایالیایک منافع ایدمه کیری ، نایب ضلعی حاله دخی (آقون فرمصار - اسکندر) خطله قزنی طرزان کی اردوک وصیت عیوم یوزلی اوززیمه ذره قدر بر تأثیر ابرا ایدمه یچک اولان بر هدف ایچون آشیاتی یوقزی ۴۰ - ۵۰ بیگ عسکر کیمی (حاجی آسلی) کی شمدی دکل ، ده اوزمان اعدام اینتکله کلای بر خطای فاضل ایدی . بو خطایله یونان اشی قوماندانی ، سوق ایچک « اک سولک نوره وارغیبه قدر یونان یوزلک نتیجه قطعیات استحصالی ایدمه چی مساحه یه چمی » فاعده عیوم مسندن قطعاً خیردار اولاندی اشیات ایچندی . یونانلر استک ، ۲۷ و ۲۸ نوزل تاریخچه صلحک تونکرکه چرا قبول اینتکله ایچون استانبولک اشغال ایدل باشه چاره اولاندی و یانایله یای تونکرک اشغاله مساعده ایدلمسه دائر و یوزکیری نوظاره دولتر جمه جواب رد و یوزکدن مسوکرمده (حاجی آسلی) ک چنایله حدودیه کتیمورک قطعی اولاده ایچا ایچمی ، دشمنک نصل بر غمای غنات و جهات ایچمه یونانیلری اشیات ایدر .

(لوبید جورج) ده غنات ایچمه :
دشمنک کوزلی ایچمی بنس جاذبه زما ، یونانستان کی وحی بلکده ده زباده اسکانه ، ده طر غریب (لوبید جورج) ده غنات ایچمه ایدی . مسالی اشی و کابل ، بر طر فندان آل آتندن یونانیلری آناطولییه ک سوال مشوره و مختاریت اعلانه ، ۲۰ نوز



غرب جهی اردواری نوماندانی عصمت پاشا - خیرتلی



ياقوب شوق قول اردو قوماندانى
Yaqub Chekri Pacha

چىزىلدى. (لوئىجورج) ياكاراھەھچىرولكەتەئالى قاندىرىق ئىچون بولدىكى اوزىيە آتقىدى. حىقتى حالە قونىرانىك تە زىمان انتقادى تەدە غىل ئىلئايى بىر دولو تىپىن ايدىمە بولدى. (مىدىك) دن اعتراف كىتەدە ايتايان شىرلەيدىن (كىگوز) دن (اكتادى) دن ، بولوك اكرادىن غىل ايدىلى ، نىقتى ھىچ بىرى تىرر اعترافى . (لوئىجى جورج) ك قالدىن ئۆسە تورك اردوسىك سىنىف و آكادەمىيە غا ايلدىنى قانغى كىرىشىدى . بولوك ئىچون وقت قازانغى استىتە بوز ، بولان اردوسىتە بىك بولوك آكار تىپىم كورولدىكى نظر اعترافىم . آقتىرىن ايتى اورا ئۆتوز ، فرانكە و ايتايان ايلە بولان تىپىل ايدوب طرور بولدى . ايتكادەم « اوزىمانكى كىگىزى شى ايدى : ايك قونىرانىس ايلول ئايتىدە طرولانغى ، دولتلك ۲۶ مارشە طر قىتە كىتەبى ايتىكەرى . تىزكە و مەسلە شىرئالغى غا ايلول بولان ايدوزى (مىدىك) قونىرانى ايتىك ائىدىمىك ، بولان ايتىزىسە داغلاغى ايدى . جاپوكە او مەدەلرئىدە ، قونىرانىسە بانئاكىم . اوبوشنى قونىرانىسە ، مەسلە خىتەمى جوباب بىلە وىرەمەشىدى . بىلە غاىلە بولە مەدود و مەن بىر شىكەدە طرولانغى اولان قونىرانىسەن صلح چىقماق ايتىك بولدى . صلح و خىتەننى ئىچى و ئاكتور كىگوزىزىك اوجىلە استىمال ايتىك قال اولانغى آرقى سورت قىتەدە ايتكەتەتەدى . اردو غاىلە ، ايلرى اسرى تىك بولدى . دولتلك اردوسىدە بولان تاش ايلەب طروروكى ۱۸ - ۱۹ آغستوسىدە چىپەك (مىندىس) مەنقەسەدە قونى بىر سوزى اوتۇنى قونىر شەمە مەم و مونتىپلى بىر پاشىن پاشىدى . بىر ك ۲۱ آغستوس قەدەر دولان ايتىدى بولان پاش قوماندانى ، اردوسىك ازىزىلە موجود خط مواصلەسى تەبىد ايدىكى كوروز بوسات ابي ائىدىشە ياك ايتىدە غاقتلى ازالە ائىدى .

مى اردو پاش قوماندانى ، غەمبى تىر شەپتلا مەغلار و بوسىس ، سولك غاىلە تىر پاشىلە كىن



سوزى قول اردو قوماندانى
Fahri Pacha

دەشە ، سولك خىتەن ساقە قونىر خىتەن زودە دولتورەك ايتون ، صلغە ، سولە بەھى موشى كىرگىز پاشەك بولان قونىر ايتىلەتەسە داغىتەن مەقسەت تىپ ايلەيدى . ۲۴ آغستوس كونى چىپەك (مىندىس) مەنقەسە اذ اوزاق بىر قەتەسە ، (تەلەك) جوارىدە (نوم كونى) تەمى دىشەن موشى باھجوم سىپ ائىلەندى . بولان قرازكە غەمبەسەك نظر دىنى بولەدە چىپەك تىپال قىسە جاب اولۇنىدى ...

تەمىش :

۲۶ آغستوس سىياھى شىق ھەنز سولك (كۆپون قرە حىمارى) اطرافىدە لىپەك دىكە تىك ائىدىكى ، پاشان و ئاق طارەدە بولان موشە سىتەكەسە مەھىن بىر طر بىچى ائى ائىدە قالغى . ائىك خىلارەكى بولان عىكرارى ، اوكچەكى اوتۇرلەيدىن ايلەيا اولانلەيدىر ... تورك باھار لىپەك ، (كۆپون قرە حىمارى) تىپارى ، بىر پازار طاقە چورن چىمى آتقىدىن سولك بولكە سولكوس دىشەك كۆكتە مەللاغى اسرى ائىدى . يادەلر ، بىر آركىلان كى سىرلەيدىن بىلەلەيدىر . اوج سەدە پاشان بولدىلەك ، اولدىريان قوردەلەك ، غەمبە ايتان دىلەك ، بىلەن تەلەك ، سولكوزە مەللاغان يادولەك ، غەمبەلە مەھوز ايتان قىزىك ائى ايتون (اللە اللە !) آوازە غەمبە و سولە ايلە او پاشان طارە ، او قازانلەك بولان ايتىدى شەھەرە غەمبە ائىش دىشەك اوزدە سەلە بولدى . بولمىم اولە بىر شەتە پاشىدەك تە بولان عىكرارىك ، مەكتەلى بولكەرىك ، طر بولكەرىك ، تە بىر مەسەب لال اوكوز ، تە سارپ قال ، تە بول سەلە بولكەرىك طرور و مەللاشىدى . ائىكەز اركان سىرلەك پاشان پاشان تىپە ايدىك غەمبە سىپ ائىمىلەزە اولە (كۆپون) استىكەلەرى ، بولان مەللاشەك ، توركەرى بولەك بىر سەدە سىپ ائىمىلەزە اولە (كۆپون) بىدە وىرەز ، دىكەرى (مەللاشە) تىكەك ، توركەك پاشەكرى ايتىن ، بەنورى بارىسە لالان ، قازى دورن ، كۆكسەرى



یونان صافلاریک ، توتکوز بو ییغی بربنده ضبط ایمعیلارسه اولزه (آتمه) ایفوروز دیهکری (طازنه) یئککیمیا خالک ابله کسان ابلن طازلار سردن بره برمان غروب

صوکره سووکرلورمن دشمن کوسکنه صاپلامش و مساله حل ایدلش

باش قوماندان میدان عاربهسی :

۳۰ آکتوبر کوری مصطی کاپانک ، برنجی اردوک بوتون طوبخلاری (توقونیس)ک (فیریل طاش) حوزاند ، محسور قهراری اوزربه مکان اولدی قدر ایلین مساهلرین آتشی ایتدیریک سورزه باش قوماندان میدان عاربهسی کساد ایدییوردی ، میدان عاربهسنگ بوهمجالی مضمهسی مصطی کان پانانک اساندن دیککیکر :

... اوکلهدن صوکره دشمن آتشدان بر چنبر ایچیه آتشدی و دشمنک شاشیقین علائی اظهار ایدیکنی کوزلمه کوربوردم ، دشمن قتلانی شاهه ، شرفه ، جنوبه باش ووربورلردی ؛ فقط هر طرف آتشی ابله قانمش ایدی ، عینی زمانده یادهمن آتشدان صرف نظر ایدهرک سووکره طاقدی و بران اول دشمن موضعلرینه کیرمک ایچون صالیدردی ، ایکی یئق ساعت

دشمنک احاطسی :

آکتوبرسنگ ۱۹ و ۲۰ نجی کونی اجرا ایدیلن حرکت تیجهسینه (دولی ییکرا) کینیک ایتمین بر دشمن ترهسی چوریش ، جنبدن ، ترشدن برنجی اردو ، شیلان و شیلان شیریشل اکنتی اردو ، دشمنی ساروشدی ، رحمت ووزار ایچون بر تک فرجه وارده ک اوده (فیریل طاش) دوومسک صارب پانقارلیدن عیارت ایدی ، اساساً سواری قولاردورمزه ، کوجوک آناطول جیوانلریک بو بولاره آلیشقین ، منین باطلاری وسوارلر سزک فوق البیر غیرتله بو بول قانمشدی ، بش دشمن ترهسی ، آرهسی (فیریل طاش) دوومسه ووریش ، (توقونیس) قومانداسینه نه پانجی ییلر بر وضمشده مدعتش بر اولوم قاننه کیرمشدی . تعرض پیلادی کون (آتمه) به کینیک اوزره بندسکی واپوردن وضمشک وعاتی اوزربه چیتمه مجبور اولان یونان باش قوماندانی (آتمی) بدلاسی چوقدن اردوک سوق و ادارسی غاب ایتدی . تلتر تلتر ایلناردا قول اردو قوماندانلری آراپور ، فقط یونان قول اردو لری آرقی تلتر تلتر ایلر قیبا تورتک اوزومسه هدیه ایتش ، هماغا ده شاشیقین قول اولانلارنده بوتونش ایدی ، نادنی تلتر ایلر مطولسی ابله فنا کار آدینجی فرموز سر طرفدن مان کدلا غریب ایدلشدی .



آکیون فرمه حصداری ییلرنی برز یاز طاهه چوریم قدرتی جیل طازلورمه منسور بر هرمان غروب .

Une Batterie à alton Kara-Ihsare

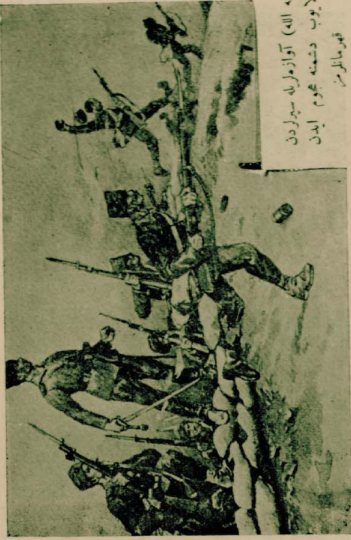
یغی دشمنک آرهسنه کینش اولان غیری پاننا قومانداسینک سواری قول اردومزه یونان اردوسنگ کیرلده اجرای عیارت ایدییور . پیلادی دشمن قطعی قانمش ووزارلارمن کچیروردی .



پریشان بر حالمه فرار ایمن یونان جاگیرتک عالی
La Ju-ko vengeance samantauri asp

دیگر دشمن فرقه‌ایه قارشی تفتیب و ایاغ عیارهسته باشلاوردی .
بو صهرده یونان اردوستک (دوللو بیگار) جوارنده قالان اوج فرقهسی
(ازبیر) استقارندهتده کیلیور (اکتیشر) دنگ یونان خرویه ده (بزومه) په
دوغری رسته باشلانق اوزره بولدیوردی . (اکتیشر) دنگی دشمن خرویه قارشی
اجرای حرکات ایمن فوئز ، قارشوستدنگی دشمنک دژده بری نسیتمده ایلی .
و نعرس بدایتده بر مدنامه وستی آلمشدی . بوراده اردومزک و طیفهسی ، دشمن
بر مغان تهرمه تفتیب ایدرسه مقوت ایشک ، رجعت ایدرسه فراریه میدان ویرمهک
فؤالیدنن سوکره بو غریبترده دشمنی تشبیهه باشلامشدی .
من حیث الجموع آتی ویدی فرقه‌دن عبارت قالن اولان دشمنه ، تراکاردن
کتیله‌جک فوئزده‌تلق ایچدیگ ازبیرک شرقتده بر مدنامه خطی تالیسهسته میدان
ویرمه‌ک لازم ایلی . بیا علیه شتاقی دشمن فوئزیک کاا شتله تفتیب و اعجمی
اقتضا ایلیوردی .
برخی اردو ، بونون فوئیه و تاریخ حرکت برمتلی دها قید ایتدیکی بر شدت
وسرته ازبیر استقامتده کیلیان یونان فوئزلی تفتیبه باشلاوی . دشمن هر روزه
مقاومت ایشک تصدی ایتدیسه سوارتیزک میرالیری آکسهه باشلاوی . یاده‌میزک
سوکره کوسی لاریه‌لاوی . صبرا و حی آغیر طوخیسزک تریانلری پینده
بالادی . بوزک اردوسی باش قوماندانانک کوچوک شرپه وارنجیه‌ه‌نتر معجروی
بر سوانله دشمنی فوئزلاوردی . آکاپولایک بولدر دزه نهارهه حرپان ایمن بو
مدعش فرار و تفتیب تاریخ حرب دها بر دنگ قید ایتدند . باش قوماندانانک :

(اردور ، ایلک هدنگز آقدکوردده ایلی !)



الله الله آوازملک سیردن
فرلایوب دشمنه عجم ایمن
فرمالیور

L'avance victorieuse de l'armée Turque

بولدیوردی . عینی زمانده کیچه حلول ایلیوردی . و صانکه ظلمت لیل پیک
نجیع اولان بومنظرینی انتظار صافلانق ایچون شتاب ایلیوردی...

حقیقه یونان فرقه‌ای طریقیویک جنسی
آغشی ، یاده‌میزک قی امان سوکره کوسی آلمشده
مدعش حایه اوغراشلردی . اوج سنده
مدعش بر انتظام آرزوسیه یان عکرکره ، منلی
کروئوسش بر جاستوت و تامله‌میر ایلیوردی .
طریل ، بلا اقطاع اولوم صاحبور . سوکره
پلامرج ککره صابلاوردی . نایت تورک
مدعش صولتی قارشوستدنگی امان دیله‌کدن
باشقه چاره فاشدی . بش یونان فرقهسی قی
تسایه سلاح ایندی ، طایفه فایزده‌میزک
کوب تسایه اولدی ، اچود منقدا اعا ایلیور .
بوزاده (آتسه) ده باش قوماندان تصب
ایمن برخی قول اردو قوماندانی (ترقیبس) ده
ازکال حرپه‌سیه برابر راستکام ملازیمه تسایه
اولدی .

دشمنک تفتیب و اعجمی :

دشمن اردوستک قیرکلیسی ، تورک سوکره
لرینک دولدیکی پیش قایله (فرمال طاش) دورسی
بو دغه حقیقه قویله بولدیکن سوکره منلی
اردومز ۳۱ اکتوسر صاباندان اعتبارا



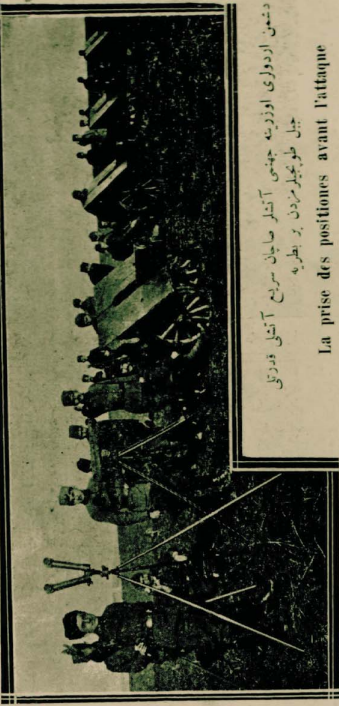
ترصدن اول آتروندن جهنجه کیندن قهرمان بیامو آتاپولر سراردن بری
Le départ pour le front

اولی . ازبیره ایلیک کیرن بیامه آلائی ایسه ارکان حربیه قاتققی مفید بکن قوماندانسندهکی (۱۳۵) نجی بیامه آلابدر ، بو آلائی برنجی بوردالین بینا قول اردوسته منسوب عزالدین بیانا قوماندانسندهکی (۱) نجی قول اردونک (۸) نجی فرقهسنه منسوب ایلی . جناب حاک عثمانی و قهرمان اردوسازک حاجت و شاهی سایهسنده ازبیرک استقلالی بروسه تک حربیه استوادای اولس ، ۹ ایول کون صابحنن ازبیره دیکیلن بوزک باغی ، ۱۰ ایول کیجه منی ده (روسه) تک حربیه

اول این کونده قطع ایلیک سوسولیمک کلمات ایدر . عیاره اتانسنده مجوردی یلیلوب طولایلتاری نظر ایتماره ایریمکی عسکر سزک اول این کونده قطع ایلیک ساهه هیج شهیر بر . بو مساهلن ایکی منلیدر . حرب و شربی بر طوره بر اقل ، (۱۵۰۰) بیوا ارتقاعده طالره ایوب جقق صولرتله بو بولسر منمکنده (۱۰۰-۱۵۰) بیک کتیک بر اردود کل ، سالام باغلی رواج بیله بو (۱۲۶) کایو بتر مساهلن بلا اقلع کونده اوور کولونتو بوزوک سوزلیه اولن این کونده قطع ایلمیزی .

ازبیرک استوادای بروسه تک حربیه استقلالی اولی :

ازبیره اولاهرسل بیاتاک قوماندان . سندهکی برنجی سوزای فرقهسنه منسوب قاتققی صالح ذکی حاک قوماندانسندهکی ۴ نجی سوزای آلابک بوزباشلی ذکی حاک قوماندانسندهکی ۳ نجی بوزک داخل



دشمن اردوزری اوززومه جهنجه آتاپولر صابان سریع آتاپولر قهرمانی
جیل طویلی سوزاردن بر طوره

La prise des positions avant l'attaque

امسی اوززومه بیامه سوزای کی قوشوبوز . سوزایز طیاره کی اوچوبوز ، طویلی سوزار ، سکر آرقدان سوزایزک یاشین آریا بوز ، بوزوک قاتققی ، انکیو قوشونک پیشی راقا بودی . سلج سری تک بر قاتققسده آتاپولرده جریان ایلی (ماراطون) پارشی اوزوزک قاتققسده - بی تلمیجا ، تک سریع قاتققسده - سولوبوردی ، حال بوزک (ماراطون) پارشی بوزک بیامه ساهلن قاتققسده ، تاریخ حربیه ایلیک دهه ، (قلیان قولالایلین دهه) سریع کیندر (قاتققسده بوزک اردوسی بوزدشندر ، قاتققسده ، اردوس ، پشدار قلیان ، ازبیره بئش بوزان قاتققسده دهه اول کیرمش و ازبیرک استوادای واستقلالی جردار اولادن اوزاره کل دشمن قولنتری (سیدی کوی) دهه اسپر ایتمشدر . ایته بو قاتققسده قاتققسده ساهسنده کیرک

۹ ایول صابان ساعت
۱۰ ایول اکرده سوزایز
۱۱ ایول اکرده بیامه سوزایز
۱۲ ایول اکرده کیرده شالی
۱۳ ایول اکرده (دیفینه) ۴
۱۴ ایول اکرده

اردوسازک دشمنی
تقیب ایلیک کل بر
عبارتله عیارهکی و جوره
کیردکی کل آتاپولر
ایچون آتاپولر و محسار
ایلی (ازبیره) اکرده سوزایز
مساهلن دیم بولی
تقیب (۱۲۶) کایو بتر
اولی قوشون و بیامه سوزایز
کون بئش کیجه منی
بوسیدان عیارهکی اجرا
ایچن اولان اردوسازک ،
(دوولم بیکلر) دن
(ازبیره) فرقه سنده
دهه کل دشمنه حرب
ایلیک حاله بوساهلن



Abdul Halik bey Gouverneur de Smyrne
ازیم والیسی عسالمحاق بیگ انندی

نوبه ایله توکیا یونوک ملت عیسی حکومتی و یونانستانه تکلیف ایلیان
عیر ایلف صلحیه تونکیا علینده تیندی مکر ندی امر ایلیان قیظ امر صونک
قلم نیجه سی قاروشنده شایرین قان (لویید جورج) ملی اردو ،
جناق قلمه یوزاریه صونق لیجه ، هم طرف منطقیه تجار و زو فوی جانده ایلیان
دولت لریک منجما یوزاریه قارنی اعلان حرب انگری خصمه صنده امراره
باشلاشندی . فرانسه ایله ایلیان ، (لویید جورج) ک سوته یلی آکلای برقی
درعقب (جناق قلمه) ایله (فوجه الی) قیظ طرف منطقیه کوندر .
تکلی منورزه عسکر یارنی کری چکیلر و یاز لاری ایسیردی . انکاره
یونکی ماجراه بالکی قلمندی . (لویید جورج) ، بر طرف و دن یونانستان
مرستان و دوریا یانین ، تیکر طرفدن انکاره مستمکنان یونانی
مدافعی توکیا قلمی قارنی حرب ایچون قوت و نه موت ایتمندی . سریرله
رومه نل هیچ آلدریش انکیلر (کینولی) ماجرای حوتنی تکرار ایچان
ایسته مدیلر . آسترالیا وکی زلاندیا انکاره ایتمندی ایله اولا لریک
یکلر جمعی یلی سکر سه اول (آوی بونی) و (سدالینر) .
کومک لری ده اونا قلمشندی . (لویید جورج) ک اردوسی ، اولمش
عیر اولمش یونان یونانستاندن معاونت ایتمندی ایله اولا لریک ایلی .
(لویید جورج) ، بالکر یانته قالدینی کوردکن صونکره ، یونازره
بر مقدار عسکر ، انکاره یلیسنگ رقصی ایله ۵۰۰ ۶۰۰ طیاره کوندرکه
ایلیان و منظر اردوسی ، معاونت عیسی ممکن اولایان یونانیه انقارده
(توکیا یونازره) قیظ منطقیه تجار و یاز ایلیجه حرب ایلیان (ترامه سیله
منایا) یولف یاپوب طرور ووردی .



Adil Bey Gouverneur de Brouse
بروسه والیسی حاجی قادل بیگ انندی

عسکرلی ظفر دن صونکره سیاسی ظفر
یونان اردوسی ، توکیا ایله یوسر قنی بیریز ، آمان دیه شندی ،
دها ۳ ایلیان یونانستانک (لویید جورج) سفیری ، (لویید جورج) دل
توسط استیلام ایسیردی . ۷ ایلیان استیلامه کی ایلیان
توکیا یونوک ملت عیسی حکومتی بر نوبه ایله مراجعت ایسیردی یونانستان
ایچون قلمت و منارکه طلب ایسیر ، اردو ، یوز جاره یونوک صونکره
ازیمیه کونکله جواب ووردی و آناطول مهنهسی یونان اردوسی صونکره یقین
یانه مک دوام ایسیدی .
منارکه تکلیفی :
یونان قطنی ساینوب سو یول کونکر صونکره قلمه نیر ، (جناق قلمه)
یوزاریه باشلاشدی و ایته اوزمان (لویید جورج) ده قوت قویله ، امر صون
اولکی نظنده « توکیا یونانلیان ازیماریه مساعده ایلمه یز » دین
یونانلیان ، سو کولر زمان آتنده جان یوزکن ییز و جوق ایلمه ، سیر
قلا (لویید جورج) ک آرق انگری طرفوشندی . درعقب ایلیان
پلی عیصری آروسته منکات باشلا دی . و ۱۸۸۰ ایلی کون ، ایلیان
دولت لریک استیلام کونکری یان زجاری ، اولجه و یوز یونان
شناق مساجلری منکار ک تحریری بر نوبه ایله یاید ایسیرک استیلام
و جناق قلمه حواله شنده منظر طرفدن استیلام ایلیان منطقیه عیاق
ایلیان شایان آرزو اولدی قیظ یازدی .
حرکات امر صیهر باشلا دی زمان ، ۲۱ مارت ۱۸۸۲ تاریخلی



مئی اردوئٹ جوف ٹوٹی اولدیمی وانکاتورنک عتیق
منافی تورکیا ایلہ دوست یشامی ایجاب ایشیردیکسی

سولایین
جبرال طاوشیند
General Tavashind

رسلی آملطول هدیمی

ایلیک سوزاری مفرزمز (چشاق قلنه) بی طرف منقطنسه داخل اولور اواز ، انکلیز
دو ناسنک قوماندای آمیرال (بوق) مصطل کال ایلہ مناکره ایچون ازمیره کندی .
کومسلیه سوزاریک ربسی آمیرال قبول ایتمکدن یانکر بوالدین باشا ایلہ کوروشه بیلدی .
آرمنسندن فرانسهک استانبول عیلم جبرال (مهله) ده ازمیره کومسلیهک مصطل کال ایلنا ایلمکوروشدی
واقرافان بریون) کنبه به دیر بی طرف منقطنسه داخل اولماسی ایم رسمی سورندودرنا ایندی .
یونان اختلال :

یوکرلرده معلوب یولاستانده اختلال چیقش و ۲۷ ایلوله (وویژلوس)ک
شرالحلی (مسططین)ک یاج و یخچی قلشنه یقلمش ، یونان قرالی ، تختندن فراتنه یچور
اولمش . تورکک مظهر سوزکوس ، یونان آردوسندن ، یونان قابینه سندن صوکره یونان
قرالی ده دوروشدی .

چشاق قلنه بی طرف منقطنسه فلطاتیرک انکلیز فلطاتی مرطردن صاروب احاطه ایندی
اوزریه جبرال (هارینتون)ک تفراتی :
مصطل کال یاسناتک جوانی :

بی طرف منقطنه یک شیمه یی به قدر بوزک ملت عیلمی کومسلی ایلہ علاقه دار کومان آرسنده
شربرایشیرلش اولمیشدن خبردار دکم . سوارلیرنیک و قطعتیرک حرکاتی معلوب یونان اردوسی
تقتیدان عارندر . مملوکر دکم آملطولی باشدن یلنه تحریب و احراقی ایتمش و یوز
یکلرجه شومی ملجاسر و عداسر برافش اولان یونان اردوسی تراکیاده بز مرطردن

مصطل کال یاسناتک جوانی :
بی طرف منقطنه یک شیمه یی به قدر بوزک ملت عیلمی کومسلی ایلہ علاقه دار کومان آرسنده
شربرایشیرلش اولمیشدن خبردار دکم . سوارلیرنیک و قطعتیرک حرکاتی معلوب یونان اردوسی
تقتیدان عارندر . مملوکر دکم آملطولی باشدن یلنه تحریب و احراقی ایتمش و یوز
یکلرجه شومی ملجاسر و عداسر برافش اولان یونان اردوسی تراکیاده بز مرطردن

رسلی آملطول هدیمی

پارس قورغالی :
یو ناسناده انکاتورنک اسرار ایلہ وسیتن مناکره ایچون لورد (کورزون) ، موسیو
(پوآقازده) ایلیایلیک پارس سفیری فوت (ستورجا) ۲۸ ایلوله ایلماج ایشیر . یو
مناکره کومسلیه دولم ایلمک اردوزریه چشاق قلنه بی طرف منقطنه حدودنه داییشدی . ۲۳
ایلوله پارس قورغالی مورات آتیمی ایتمک ایلدیرک برونه ایلہ حکومت مایه سیریلدیردی ؛
۱ — مناکره مناکرانی منایتمه جبرال ایلدیرک ، ۲ — صلح قورغالی درعتف
طولانه چی . ۳ — تراکیا ، ادرنه ده داخل اولدی اوزره تورک حاکمیته ایلدیرک ،
۴ — استانبول حاکمیته حاکمیته ایلدیرک ، ۵ — چشاق قلنه یونان سوزاریک
ایلیک ساحلی سربست اولاجق وهجیت اقوامک نظاری آتیمه بولومسلی ، ۶ — عراق و دینی
الایلیز حاکم ایلدیرک ؛ فقط برشرطه .. اوده صلح اولومسلی قدر اردوزری بی طرف
یحازر ایتمه یلیک ...

اردوزریه جبرال (هارینتون)ک تفراتی :
موسیو (فرافان بریون) ده طوغری ازمیره کیدوب مصطل کال یاسا ایلہ کوروشدیرک
اردوزریه جبرال اوزریه بورومسلیه مملوکلر ایلماجه چایلمسلی ایلی .
اتلاف دولترنیک یک مشوش و شیمای بز لسانله یازلیش اولان بولمسی یخیر ایلدیرک
(۲۳ ایل) ، اردوزریه جبرال کندی کندی بی طرف بی طرف ایتمکری (چشاق قلنه) منقطنسه
داخل اولدی . (۱۹۰۰) موجودلر سوزاری قولی (اوزکوی) نه قدر کندی . انکلیز کسلف
مفرزمسنتک صابلی سوزاری فلطاتیرک قوماندانه دجیت ایتمکری وقومه کلچیک عارنیک
مسلیتی قول ایتمه یلیک ییلدیردی . مظهر می اردو ، یو قورق صندق سیدلرله قولی
تقلاتی یونان لایلیک بولمسنده طولایوب قالدیر . وسیت عسکر یلری یابن فنا و ایلک حلدده
دکمه دکمه کلچیک برنگنده ایلی .



اردوزریه جبرال اوزریه بورومسلیه لرد
فلاادیمی ایلماج ایلدیرک اولان
موسیو فرافان بولویون

Monsieur Frauchin Baulion



انگاره کهنه نامه نوزدهم استوارک این
جنرال (هارینجتون)
Lt. General Harrington

استانبولدا کلاباچیباشی .
انگاره قاضی ایماباشی کلبه :
۱ - دول مقفله ترک آسپاس قونیهسوزک امریه ا چاق قلعه اده یعنی تحریات
وستی تحقیق ایگدم .
۲ - طویل وضع اونیش فقط عسکر کیره قاضی بر سر یله آسپاس اولدنی
کی خیمه اولدنی سو ق حمله عسکر کیره قاضی بر سر یله آسپاسه جند . بکجه
آرزوم عسکر کیره مازمه ونومه مانع اولدند . ایله کورسوریک عمل ، سوزی
صیینه افاق ایگدم . دول مقفله مازلا آرزو ایسکی بوزارک سرلیسه داز
یانتکری سوزیله ذکر ایدم . دسپاسک آرزو ایسکی صلحه نال اولدی ایچون چناق
قلعهسکی قوزله و بوزارله قاضی تهیدی مشین مردونظا اهرانی کرمی آله کرمی صیینه
تکرار رجا ایدم . آره زده سوزیه یادی هانکی بر قفله اولورسه آرزو ایسکیز
تقدیره مشغلا قمر ایدرک هر هانکی بر زده سوزیه ملاقه آماده . بوزارک ایسکیز
انگاره نامه سوزه شوق یان ادم که کورسوریک قاضی امریه ایچا نر ایسکیز
تیلیمه سوزیه یکم وجهه عسکر صلحه مانع کورسوریک . بناء علیه عسکر کیره قاضی یان
بوزارک ایسکی بوزارک ایسکیز ایچون سوزیه سوزیه سوزیه سوزیه سوزیه سوزیه
۳۲۸ ایول ۱۲۷

جنرال هارینجتون

مظرباش قوماندانانک جنرال

۲۷ ایول تاریخلی تارخ انانکرمی اولدنی یان اله کسب شرف ایدم . ا تراکیا اده
ارکاب ایسکیز اولان اعشاق و جاو زاندا نه درجه هیچ اولدیمیزی سوزیله تقدیر
ایدم یاسکیز . دسپاسک ایسکی اولدنی و صییت اوززده آتیری اولان بوزارک ایسکیز استانبولدا

جوازده یازک هدنی زده نال اولان اسلحه و مهاتک اصحابی قطعات
جوازده طوط ووبیا ایلمتیزی زری ، بوزارک اوزده ایصال ایمن پول
اوززده حکایات یالنده اولدی بو حکایاتده هال اسلحه کورسوریک
حرکات ایسکی آکلده جبا دوجار مشکلات اولور .
تورک مالک بوزارک سرلیسه رعایت ایسکی اولدنی بو وسیله
ایده تکرار ایدر و صییت اولاق نایع مینه امید ایسکیز مازکرات
قریه قدر سوز و فهم حصوره مانع اولاق و صییت ایسکی رجا ایدم .
ازمیر ۲۶ ایول ۳۲۸

مصلی کمال

پاش قوماندان

جنرال (هارینجتون) ک جنرال

« تارخ انانکرمی آلم . دول مقفله طرندن اعلان اولونان طرف
منطقه حمله سوزه شوق ایله ایسکیز عسکر بودور ، نظر کورکری شو
تقطیع جاب ایدرک چی سبه ایزیتیمکی قوماندانکیز قوماندانانکیز
ا ایزیتیمکی طرف حدودی تین ایسکیز . همدکیز بوزارک
قوا عسکریمس اولدنی تقدیر ایدم . فقط تهید ایسکیز اولدیکیز
منطقه بوزارک بودور و اوزارک ایسکیز مشورده . دوریان ایسکیز
تقطاره علی العزیم جوب ووزیم :
آ - بوزارک کیم معلومات داخلمده هیچ بر وقت ا ایزیتیم
وا جوازده بر طیاره ی بودنی .
ب - بوزارک ایسکی تحقیق نتیجه سنده بوزارک



چناق قلعه ک قارته خریطه

حادثات ونومه عمل ووزارک کیم حقیق و صییت در . چناق
قلعهسکی برتانیایا قطعی طرندن ا ایزیتیمکی ا ایزیتیمکی ا ایزیتیمکی
آزمسند . ایزیتیمکی ا ایزیتیمکی ا ایزیتیمکی ا ایزیتیمکی



ایتالیا حکومتی نامنه موانیه فونترانسنه اشتراک ایلیان
جنرال (مونیبهالی)
Le Général Monbelli

رسول آناطول عدیهسی

فونترانسنه تورکیا بونوک ملت جمعی حکومتی نامنه غرب اردولری قوماندانی فریق عصمت پاشا،
انکادره نامنه مایور جنرال (هاریتینون) ، فرانسه نامنه جنرال (شارلی) ، ایتالیا نامنهده
جنرال (مونیبهالی) اشتراک ایلیانلردور .
یونانستان نامنه کلن جنرال (ماژاکریس) الله بیز آلامی (ساریپانی) اندر فومو چیقدارینه مسنده
ایدهمیش ، مغرب فونداغلی بونان اردوسک مرخصلری مناکرا آتک مدت دووانجه کبیرلده
اقامت ایلمک مناکرا ته اشتراک ایلیانلر فونترانسک عتاشنده (موانیه) ، موانله نایه عسکر یستی ده
امسال امدن استتکاف ایلمشردور .

(موانیه) فونترانسنه بیجان متکلات :
(موانیه) فونترانسنه فایت غرب صفحهل جریان ایلمشردور . بدانشده تراکیان
تخلیمی اساسی قرارلشدیرولش . فقط تراکیان یزه تسلیمی شرانلی مناکره ایلمک لازم
کلجه ، جنرال (هاریتینون) ایلیجنرال (مونیبهالی) کوماندان بوجسوسنده صلاحیت آناطولری
ادنا ایلموک مناکرا قی طغ الله ه تشریح نایسه استازوله کلشردور . جنرال (شارلی) اده کی
تلمیاته لزوم کورمه مصلح یاز استازوله دوغوشده . متفقین مرخصلری بوله کتیرمک ایچون
بر آؤر فلیج شایردیر یسنه لزوم حاصل اولمش وسوزلی قطاعتیر (فوجه ایلی) ی طرف منطقه سنده
(قندره) جوازنده کوردوشلر و انکی قول اردوسر ، ایلمک امرده استانبول اوززویه پوزومک
ایچون (یزیت اده محشمه باشلامشردور .
جنراللی ، ۶ تشریح اول کونی آنتام اوززی تکرار (موانیه) ، دودیلر . قط او
اقدام هنوز کوماندان تلمیات آناطولری سویله بونوک ایتمایی ۷ تشریح اول صیاحه تلمیاتی تشریح
عینی کورده اردوسر ، (فوجه ایلی) اده نی طرف دییان منطقه نی محواز ایلموک (شایه) ی اشغال
ایتمی . استانبولده کی متفقین نامنه انکادیر عاقلانده بونوک بلاش والدی بنده حکمران اولما باشلامدی .

رسول آناطول عدیهسی



فرانسه حکومتی نامنه موانیه فونترانسنه اشتراک ایلیان
جنرال (شارلی)
Le Général Charpy

تبدیلیشه کلجه ، بونانایک تکرار عودت اتمسه مساعده اولونماجه دایر بر دلیل ایستازور
قوای اشغالیه طرفدن استانبول اهلینده قاضی اتحاد اولونان قوی اداغه تدابیر
تشیق و دین و آناطولری ایلارینه سیر وسوزلی منمن واز کجه ککری امید انک ایستیم .
استانبولده اوجناق قلعه اده اجرا اولونان تخریبه کلجه ایلمک تخریب ایتکینه قونویسیدور .
کلک یزم موافقتور اولمشردور بر طرفی الزام سورنله اتحاد اولونماقراته و نما اساحه و چیغانه
یزه نایلدور .
کبیرل سوو قهرله مانع اولوق ایچون کی بر تدبیر اولوق جهیمدی قوماندان یزه ا چاق
قلعه ا حواله یسنده کی عسکرلر یزیمه قالدور هرها کی بر مانه تک فونونه میدان ویرمه
مباری ایچون امر ویریم .
مظفر باش فونداغلی سوک جوان :

آسیا ساحلده کی فونترکری ، و انحراره ایتالیا بونوک یلیدی کی ککک آتامده اولدی ککرتدیرده
بوناز ساحلده کی فونترکری ، و انحراره ایتالیا بونوک یلیدی کی ککک آتامده اولدی ککرتدیرده
ایله اکتیرا ایتمی ایچون امرک ویریمک حاضرم .
بونوک مات عیاشیه تاس ایتک اوزوره آتیره عودت ایتمکده ایلمه ده سر کلک لاقات خصوصنده
ایلمک فرمندن استناده ایلمکده یان ایلم .
باش قوماندان

مصلحتی کمال
موانیه فونترانسی :
دولت لیک (موانیه) اده بر فونترانس حقدن کی تکلیفی حکومت مایه ۲۰ ایل ۱۹۲۲ تاریخلی
توطیسنده قبول ایتمیشی یلیموش و ۳ تشریح اولی یوم ایتماع اولوق تمشین ایلمشردور ،
عینی نامنه ی طرف منقطعه اده اجرای مانیته ایلمش فونداغلی عاقلانده توفیق ایچون
امر ویریشدور .
۳ تشریح اول ۱۹۲۸ سال کونی ساعت ۳ ده موانیه فونترانسی ایلمک اجتماعی عهد ایتمشردور .

جبال سیر (چالاس هاریفتون) طرفدن عصمت پاشا خضر نلریه

اینگلیز کیمیی آیدنه دونه ، ماریه ، ۸ تشرین اول

پاشا خضر نلری ،
انگلیز قطاق باش قوماندانی صدقیله ذات عالیلی طرفندن آتیره
ملت جمعی کومنی منلی صغینه ورسن اولمیکتر و هر تولو عاصیات
وحرکاتک توفیق ایدمکی ختمدن وعملکریمزیمآ بوحرکاتک دوام
ایش اولدی ختمده نظر دنت دولتری جنب ایچی آرزو ایدیم.
آلمکی صریح معویات کوشه یوزورگه چاتاق قلمده قطاق ترک دوزحال
پاشمه بولونان سوزاری قطاقکر بریه یاده کتیریش و بو قطعهده یات
جندی بر وصیت احداث ایلیندور. آلمه دایله ره واردورگ بر قره قازار
تخمین ایلیمان بر قوت طریخی وسوزاری ایه رنگمه ایلیمدهدن جودی
کیمسار و حال حاضرده قازار بتموه کملاندور.

عین زمانده تورک سولالریلیک ایلیمه وشیلده کملکری خیر آلمم.
دیگ اولوبورگه ق طرف منقظاره یوزور ایلیندور. بو حرکات منقظین
جزالری ایه ذات دولتریلیک منقظاره برصورت تسویه ویا چالیشلری
برآندمه وقوع بولوروز. اولکی اصداراتمه بیان ایتمیک وجهه یطرف
منقظارک یوزوری مستولینی بوغماوزی یانین اولالاره عالم اوله جندر.
عاصیان ایجاب ایتمک اللن کلن هریشی ایلیم واسر آتشمکی
حافظله قطان کوشتمش اولدیله اعتبارالدن دولاری هرورلو قیلیرله
لاچندور. بولون بوحرکاتک توفیق نایتمه قدر توفیق صنتنه اوامر

ایلمکده بولیندور.

بوتالیرک آتاملول و تراکیان بوانسانه کو توروب جنبش ایتمک
اولدیله منورک اله اکثر عیارده هر عالمدن بر اعتناک ویش کوی
وعلیارک کجیل خلقک شمهیل بوانسانان طرفندن ایدمکی اقتضا
ایدمکی ؛ تشرین اول اچاغانده تورکیا بویک ملت جمعی طرفندن
دردبان ایلش و تفرانس بو شکلی مساعده برصودنه تالی ایتدور.
تورکیا بویک ملت جمعی کومنی بوانسانه منسوب بوقیل غیر
عسکرلی بولکایدن آرزو ایتمکری برله کیمیکه آتاملول استیزادتی
مناف سربست برایش ایدی. ۷ تشرین اول اچاغانده بویک ملت جمعی
سرخسی بوانسانده بولونان سیول اسراک و اسرای حریتک ایدمکی
اقتضا ایدمکی کتلیف ایتمش و بوانساندهکی سیول اسراک مان ایدمکی
عین وطنسی بولیندی عمومیته قبول اولوناق بوچک تینی شکل اختیاریه
تدفیق اسرای حریت ختمده اوزاکلاره بر صوردنه کومونر زندهه
عاجلا تشبث یانامی قریر اولونشدر.

اشبو تلخیص لایسی ۷ تشرین اول ساعت سکرک یقن مده یازلاندور.

جمعی لایسی ۷ تشرین اول ۳۳۸

تفرانس ۸ تشرین اول کورده طرلا تاشمادی. چونکه انگلیز
جزالی تشبثات ایشی، قطه فرانسه وایتالیان جزالیله تشبثات هممندی.
جبال (شاردی) اله جبال (مونیهای) نکراوا استانبوله کلوب کچ
وقت عودت ایتدیر. ۸ تشرین نایتمه (هاریفتون) ایه عصمت پاشا
آرمسنده ق طرف منقظه ختمده آتیمکی کتیلر تاملی ایلیندی.

قولله فرانسه نامه حاضر و صلاحیتدار اولدی بیلیمسندر. انگلیز
وایتالیان سرخسلی توفیق اسنده (تراکیا) تک پانکر منقظین طرفندن
اعتقال و توفیق توفیق منقظین تحت ایتمک صلاحیتدار اولدیله آردیان
ایتمکدرن مشتاریمیا. کومونر ملات تملات آتقی اوزره تفرانس
ه تشرین اول قولله تملات اولونشدر.

جبال (مونیهای) ایتالی کومت فرانسه نامه بویک ملت جمعی
سرخسنه ییلینی تملات علینده مذاکرات اناسنده تورکیا سرخسی
طرفندن منامه ایلدیجه وجهه منقظین وطمسنده مذکور (اوزه) تشرین
(سریج) صاخ ساحلندن طیلر خنی و قره قازار داخل اولورکریا

ایدمکی و بویک ملت جمعی ایلیمه مانده حقوق تاملن ایدمکی عیاد
ایلمک (تراکیا) دن منقظین قرره و هیتریک تاملن ایه برار درحال
انگلاک بو صودنه تفریق تراکیاتک صلح توفیق اسندن اول تورکیا
تاملنی اقتضا ایدمکی فکرده بولمده یی دوما بیلیمسندر. بوانا اوزریه
فرانسه سرخسی جبال (شاردی) فرانسه کومونرک بو خصوصهده ذاتا
تملاتی آلمش ویشی اسلری تفرانیش بولیندی نکراو و تامل ایدی.

انگلاک سرخسی جبال (هاریفتون) کومونرک منور تملات کلمش
اولدی و مع هذا مساعده و امتین تخن جزار احساس ایتمکی بیلیم
کیمدن تفرانس ۷ تشرین اول صاخ ساعت سکرکه یوزور زندهه یه
تملات هممکندن ۷ تشرین اول اقام ساعت بنه تامل ایلش وساعت
بشده دخی تملات کلمدی و فقط هر ساعت کیمدنکی ایلیمه ییلیندن انتظار

یازمده مسیو (بوتقاره) بورد (کوزون) ایتالیان ساقون صاحبکنداری
سینور (تالی) اچام ایلمک تراکیاتک برای طرفنده منقظینله تورک
اداره ملکسنه و زاده رسنه تونیمه بویک اوزوسک تراکیا داخل
اولمی خصوسک صاحبک قلمدن صوکریمه ناخبریه فرار بولور.
بو فرار ویزا بیکلی اردو استانبول غری ایلیمه بوردی. بیلیمسندر
عالم طالی جواریه (اروا) دوه سنه قدر گلشدری. بر طرفنده
(ککوزیه) یه داخل اولوبوردی. عصمت پاشا ۷ تشرین اوله آتیمکی
تملاتی تفرانیشدر :

(مدانی) تفرانسندن جرمان ایدن مذاکرات بوجه آتی احوال

اولوبور :

(مدانی) تفرانس یونان اردولری تعیب ایدن تورکیا بویک

ملت جمعی اردولریک توفیق حرکاتنه مقال شرق (تراکیا) تک (اوزه) :

شهری ده داخل اولتی اوزره (سریج) قدر منقظینله تورکیا بویک ملت

جمعی کومنته تاملنی اسلی اوزریه ۳ تشرین اوله اقام ایتدور.

۴ ، ۵ و ۶ تشرین اول زواله قدر جرمان ایدن مذاکرات اناسنده

منقظین جزالریک [سریج] قدر یونان اوزوسک کیمیکه مملت ایتاک

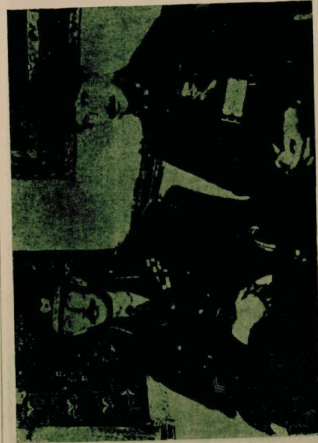
منقظین توفیق اول ایتدور آتیمه طریقیاسی اسلریه مملت ایتاکری

اکلاشیم اولمیشدن اول امرده [تراکیا] تک تورکیا ایدمکی

اسانک [مدانی] تفرانس طرفندن تشبث ایلیندور.

تورکیا بویک ملت جمعی طرفندن تشبث ایلیندور.

فرانس سرخسی جبال (شاردی) تراکیاتک تورکیا تاملنی اسانک



مدانیه اتلافنامهسی امسالاندین سورکه
عصمت ایسا آله جنرال (هاریتون)

ismet Paşa et le Général Barington à Mondania

آتامولری ، تراکیای تخلیمه موقف اولمشدی .
یونانیلار ، دولتلرکده مدلولیه اوج سنهده قازاندی بر برنجی
آیله حرماً ویسایه آلدن آتی صورتیه مجبوری بر طر استعمال
ایتمک .

تم قطعات البری حرکت اتمک اوزره امر آلمش ایدی وور قایق کون
اول کس اولان قورق . قطعاتک آتامول ساحلینه چیلارلیق امر ایتمک .
قور اولانک مع اتاسلف یازین سیاحه قدر تاجوی ضروری اولدی
عمرس البرم . حره قدر زانکته کومتدن صرخ قیاساتلی ایلمی قرار
جنرال (مویالی) و (شاری) یازسه بنایوانین ائجده ایلمی قرار
تاکید ایلمه شمس . بوندن دولای کدی بریزیک بو تاکیدی کلیماری
ضروریدر . لکن دعا قنده تاخرک بنی ایچون صرف مساعی ایلمکدهدر .

میرال سیر هارلس هاریتون

مدانیه اتلافنامهسی امضای :

سات ۹ قترن اولده قورقانس طر اولادی . جنرال (هاریتون)
بر نقل ایراد ایلمک . مقننک سورک شرطی بلدیردی . منتظرک سورک
شرطنده ، قور اولانک ایلم کورینه نظرأ دعا قیوماعه شرانظ ذکر
ایتمکدی چوله کورولدی . . عصمت ایسا بوشرطری آقرمه بلدیردی .
(هاریتون) یادی چدی یادی شقه نهیداکر بر وصیت آلمشدی .

جنرال (شاری) ده برین یزه وصیتی ذکرشده مشدی .
کلن جواب اوزرینه ۱۰ قترن اول کون اتمام اوزری سورک
اجتاج عطف ایلمکده مهم مداکر آدن سورک اتلاف حاصل اولدی
(مدانیه) مقاوله عسکریمی نامی آلان متراکیمه ۱۱ قترن اول
سایه شقی طر اولانک ساعت آتیله امسالاندی . بوضولته ملی اردو
تشره باتلاقدن تام برنجی آتی طر فنده دشمنی مطلوب و منبرم ایلمک

ویشولری وشهبده موصوع بخت ایلمن حرکتده حرکات داخلیمدن
مدهودر ؛ چونک بخت بوروبولان بیطرف منتظرک توکیا بونک مات
جلسی کومتیه منتظر آراسنده مینچ بر زمان قورابتیریه مین و بوضوصده
طر فزیدن هیچ بر نهید کولمیش اولدیقه اقدمیه مسارعت ایلمم .
حرکات قیله نظر فزیدن بونک مات جلسی کومتیه نهیدی ۲۹ ایول
تولشمده بلدی بریلکی وجله مدانیه قورقانسنه قارار حرکت توپقندن
قورقانس اتلاندنه مکرراً موصوع بخت اولدنی وقت طر فزیدن تاپید
ایلمکی وجله اتلاف قطعاته قرضی حره لکی بر حاده عمل وزیریمکدن
عاریدر .

جنرال (شاری) و جنرال (مویالی) خضراتیه دنه اها بلدی بریکم
وجهه بر کرنا حادثه عمل وزیریمک اوزره طر فزیدن مایلریمه آیتیمدر .
آرزوی دولتری وجهه کلکی بونک مات جلسی کومتیه عرض اولایم .
خراب چهاسی اوردوزری توپقاندان
عصمت

جنرال چارلس هاریتون طر فزیدن عصمت ایسا خضرتیه

مدانیه ویریمه روزه سفیده قرا بیدسنمه ۸ قترن اول
مکتوبکری آتله شریوام ودرحال بون حرکت دوردورولماسی
ایچون ویریم اولدیگر سرح برسرین دولای تشکر ایلم . بزمه
عینی سولته قورقانی ایتم . مکتوبکریه بالاخره برعصمت جواب
ویریمکم . لکن بو قترندن بالاتجاه ذاتی بالبری جنرال آتک ایلمکده

لازمی اعطا ائسی اوزی آقره بونک مات جلسی کومتیه عرض
ایتمکدی و بوضوصده بکا تأیبات ویریمکری ذات دولتلرین ریالیلمم .
مدانیه جنرال قورقانس رئیس
میرال سیر هارلس هاریتون

عصمت ایسا طر فزیدن جنرال سیر چارلس هاریتون جنابلریه

میرال قورقانس عالی ، ۸ قترن اول

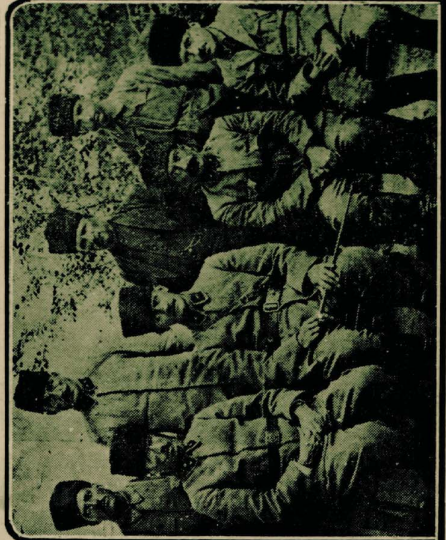
بکد برولس ،
یاق قلمده یونان قطعاتدن بمن سوار بریزه بمن پیادملر
اقله ایلمش اولدنی علی ادمه تجمیلکی قطعات حرکت داخلیمدن
عبارت اولمشدر . یاق قلمده حرکات توپق اولدیغی زماندن احتیاجاً
بر شریزیک بر خطره البریلمش اولدیقه دائر بر مثال وارسه او مثال ،
دورمال تصحیح ایندی بریک اوزره اتمار بوزرماری رجا ایلم .

ایمن طر فزیدن مایلر بونک بریتانیا قطعاتک قیبات وهالبری دوم
ویسایلیشم و قطعات اوزرینه صلیت هوائیه بلاطیه دوم ایتمدر و بون
بوسرکات طر فزیدن توپق حرکات ایلمکدن سورکا اجرا اولمشدر .
قطعاتک و قوماندانلر ترک ، ذات دولتری ایله مکرراً مداوا ایلمکدن
ایتمار مسالتمیر یاهون ملهم اساره توپقا حروغ حادثه عمل وزیریمک
خوسرمدنه کورستیکری افتنا ووقیبت خیابان قدر بروردجه دودر . بلریمجه

آله جندو، (بوظارت برقاوایه خصوصیه ابله تنظیم ایله جکدر).
 ه — شرق تراکیات بوان قطعی طرفندن غلبه ایله موقعا مابک
 موقع سرعته وضندن اعتباراً ایشلایم جندو. بوغلبده ابلات قطعات،
 خلعات وانکیلاون عتلایه عسکره والراک عتلف وسائط قیاییه مدخر
 مالزیه حریبه وجینانار والراک دوجوری داخلدر. بوغلبه تقریباً اول
 بش کون طرفنده اجرا ایله جکدر،
 ۶ — زالداده داخل اولقی اوزوره بوان مامورین ملکیمه ممکن
 اولدیی قدر سرعته کیله جکدر. هرمنطقه اذاریه دتل بوان مامورین
 کیله چه حکومت ملکه مقنن مامورینه بونج ایله جک و اولزده
 ممکن اولدیی قدر عینی کورده بون تورک مامورینه دورودور ایله جکدر.
 بودور وسایم تراکیات عیلت عمومی اعتباریه بوان قطعی طرفندن
 تلیه منک ختامدن صکره اعظمی اوتوز کون طرفنده نهایت بوجله جندو.
 ۷ — بوزک مات عیلتی کومنتک مامورلرینه انظام و امنیت
 عیایه ادا مسمسه قتیلاً ضروری اولان مفساده اولزده
 کومنتک زالداده تورلی زفایت ایله جکدر. بو تورک عیلتی کون
 ساظر داخل اولدیی عیلتیه... ایله جکدر.
 ۸ — بوان قطعات کون کیله جکدر واداره ملکیمه جکدر
 ونسایم عیلتی ایشلایمیه ساکدرمه برلشدیریلرک اولان بنالقیق
 هتیار ک ادا مسمسه بونج بولا جندو. بو هتیارک وطنه ایله ادا م
 مذکور کون کیله جکدر و دور و نسایم عیلتیه تسلیه ایله جکدر.
 بو هتیار هر نوع اعراضه مانع اولنه چایلمه جندو.

۲ — بوان قوای عسکریمه واداره ملکیمه ایشو ازانلیق
 صورت عیایمیه ایله جکدر بوزک مات عیلتی کومونی مامورین و زالداده ساک
 مذکور ازانلیق صورت اقامه سی تعیین ایلک.
 ۳ — انقا دورودور مسمسه بوجوالده انظام و امنیت عمومی ادا مسمسه
 مقصدیه قوتورل قایل ایلک.
 سرخسل قنط آیده اتحاد ایشلادو:
 ۱ — ایشو مقاوله نامه تک موقع سرعته وضعی تارخیندن اعتباراً
 تورک بوان قوای عسکره لری ازمه منده عیلتل ایله جکدر.
 ۲ — ایشو مقاوله نامه تک موقع سرعته وضندن اعتباراً تراکیات کون
 بوان قوتورل کون کیله جکدر ایله جکدر عیلتی ایشو کون کیله جکدر
 منصبین تراکیات ایله بوانداستان حدودین قطع ایشو قنطه بقدر (سرخ) ک
 سول ساحلی تشکیل ایلر.
 ۳ — صلیح عقیبه قدر هریدرل ایشلطان مکنده مانع اولقی
 ایشون (سرخ) ک صاع ساحلی (قورم آغاج داخل اولقی اوزوره) دول
 مقننه قطعات طرفندن ایشلطان ایله جک و بو قطعات دول مقننه تعیین
 اولزده عیلتی قنطه اقله اولزده جندو.
 ۴ — (ادریه) موالیمه مواصله یی تأمین ایلدن خط تلیه منک
 سرستی سرورین قانما ادا مسمسه (سیلوان غراد - جبر مطلی
 باشا) دن (قولای بورغاز) قدر (سرخ) ک صاع ساحلی تیب ایلدن
 دیمیر بولون قنطه اولزده بوزک مات عیلتی کومنتک
 و بوانداستان بزر سرخسی عیلتی عیلتل بونجوسون طرفندن تحت اطازیه

مدلیه مقاوله عسکریمه
 متفق کونتر ابله بوزک مات عیلتی کون
 و بوانداستان بونجده مقاوله عسکریمه سورن:
 متفق دولتر طرفندن ۲۲ اپریل ۱۹۲۲ تارخنده
 تورک بوزک مات عیلتی کومنته و تورک بوزک مات
 عیلتی کومنتک ۲۹ اپریل ۱۹۲۲ تارخنده دول
 مقننه اعطا ایلدیکری نوبه ایلکده توفیقاً مقنن
 جلالیه: بوزک بونجایا کومونی نامه جنرال
 (هارلیتون)، ایشا کومونی نامه جنرال
 (موریهالی)، فرانسه کومونی نامه جنرال (شارنی)
 تورک بوزک مات عیلتی کومونی نامه عصمت باشا
 و بوانداستان نامه جنرال (مازار تیس) آراسنده ۳۳ مین
 اول ۱۹۲۲ تارخنده و تاق ایله جکدر (منازیه) ده
 ایشا عیلتی ایشلادو.
 دول مقننه شرقی تراکیات (ادریه) داخل
 اولدیی حالده تورک بوزک مات عیلتی کومنته
 تلیه منه تارک و تورک بوزک مات عیلتی کومونی طرفندن
 عیلتی ایلدی:
 ۱ — بوان قوتورلک شرقی تراکیات،
 کونجیه کونجیه دعوت ایله جکدر عیلتی
 ایلک.



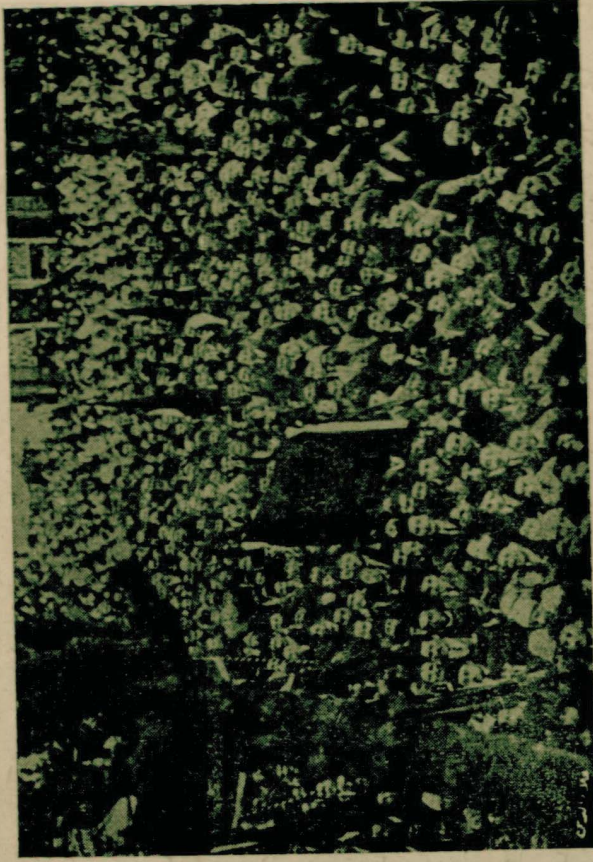
پروسه سزاک خلاصکارلاردن قول اردو قوماندانی شکرلی نالی باشا
 و مینی اراکلی

وتورك اولمان اهانك حمايه سي ايچون تدابير كانيه اتخاذا
ايدليكي حقتسه مطابق قانداقاري تقديره بوكيري چكيمه
عمليه سي دها يابن بر تاربخده وقوع بولايبير بو صورت ايله
توركيا بويوك ملت مجلسي ادارسي زانداره سي بر منطقه اداره ده
منظماً اناي وظيفه ايتيكي آنده منتفق هيتلر و قطعات بو منطقه
اداره دن مقرر اوتوز كونك مهاتك ختامدن اول كيري
آنيه ييبير .

۱۱ — آناطوليه ده توركيا بويوك ملت مجلسي حكومتك
قطعاتي آتيديه كه سترين خطار اوزونده توقف ايدم جكلر
و بو خطاري صلاح فوئر انساك كشادي و دواي مدتجه
چكمه به جكلر در :

(چناق قلمه) حواله سينده — (لاييكي) شئانده
(بوز بوزني) و جنوبده (قديم بوزني) اساس نقطه لري تشكيل
اتك اوزره آسيا ساحلندن تقريباً اون بش كيلومتره مسافه ده
بر خط .

(ايزميت) شعبه شبه جزير سينده — (ايزميت) كور فوزه
(دريجه) دن بحري ساهده (شيله) به منتهي اولان و (ككبوزه) دن
چن بر خطدر . بو مواقع بويوك ملت مجلسي حكومه ته عائددر .
(دريجه) دن (شيله) به كيدن بو ايل بويوك ملت مجلسي حكومتي
قطعاتيله منتفق قطعاتي طرفندن مشتركاً استفاده اولوناييله جكلدر .
بالاده كي خط فاصللر منتفق اردولرك هم برندن بر ضابط
ايله بويوك ملت مجلسي حكومتي اردوسندن بر ضابطدن مركب



انقره ده ظفر شنكلاري

۹ — بويوشلردن ماعدا شرقي تراكياني منتفقين قطعاتي اشغال ايدم جكلر در .
تقريباً يدي طابورون مركب اولان بو قطعات انظامك ادامه سي تا مين ايدم جكلر
وبالاده كي بين المنتفقين هيتلر . ظهير خدمتي كوره جكلر در .

۱۰ — منتفقين هيتلر به قطعاتك كيري چكيمه سي نونان قطعاتك تخليه سي ختام
بولدقدن اوتوز كون صوكره وقوع بولاچقدر . منتفقين حكومتلري انظامك محافظه سي



T.E.

13

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.704



Hürriyet

30 Ağustos 1972 Çarşamba

GONLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE

TÜRKİYE
TÜRKLERİNDİR

TELEFONLAR: 26 20 00 (Sabitler)
İlk Gözetim: 25 40 04
2. Gözetim: 25 40 05
3. Gözetim: 25 40 06

SENEDİ: 25 - No: 8748
FİYATI: 75 KURUS

Müessesesi: SEDAT ŞİMAVİ (1896-1963)

50. Yıl

ÖZEL SAYI

30 AĞUSTOS ZAFER BAYRAMI





KUTLU OLSUN

BUGÜN sadece Dumlupınar Zaferinin 50'nci yıldönümünü değil, aynı zamanda genç ve sor Türk devletin kuruluşunun da 50'nci yıldönümüdür.

901 yıl önce 26 Ağustos'ta Malazgirt'te, daha sonra 29 Ağustos'un Mohaç'ıyla Anadolu'yu dünyaya Türk anavatanı olarak teşkil eden Türkler 30 Ağustos Başkumandanlık Savaşı ile sadece tarih boyunca var olmuş Türk devletine yeni bir nitelik kazandırmakla kalmamışlar, aynı zamanda 'Hıfzı adanmış', diye ameliyat masasına yatırılmak istenen, köttü yönetin yüzünden köhnemiş koca bir imparatorluğun ve imparatorluğa bağlı bir milletin aslında neler yapabileceğini kabarmalarıyla, kılıçlarıyla, azimleriyle göstermişlerdir.

Gereğinden Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki bölüşmeler, arkasından Yunanlıların İzmir'e girişleri, galip devletlerin öncüsü olarak Anadolu'yu ele geçirme çabaları bir paylaşma stratejisinin uygulanmış taktikleriydi. Ne var ki hem bu strateji, hem de ona uygun olarak uygulanmak istenen taktikler sökmüdü. İnönü Savaşları, Sakarya'nın bir birinci kovaladı, dışman kuvvetlerin galibiyetiyle sonuçlandı. Ve nihayet Başkumandanlık Savaşıyla başta sınırların Türk milletine olduğu bütün dünyaya, dostlarına ve düşmanına gösterildi.

Büyük Atatürk'ün önderliğinde 26 Ağustos'a ve sonunda dışmanların bir de denize döktüğü 9 Eylül'e kadar süren bu savaş bu 'ölüm-kalım savaş' tarihinin en der kaydetildiği, eşsizlikte harp tarihinin 'Bir mucize' olarak

kabul ettiği olaylardandır. Gereğinden girilen taarruzun bu kadar kısa zamanda böyle bir sonuca ulaşması mucizelerin de mücazesiydi. Türk Ordusu yaretileniydi çünkü, 26 Ağustos'ta 30 Ağustos arasında, Türk Ordusu biliyordu ki, eğer bu savaş kazanılmazsa, bütün Türkiye, Avrupa'da ut ovratmış, sonunda millî misakın bir parçası olarak, Türkiye dünyaya bariz, sında, belli çok güçlü bir yer işgal etmiş, hattâ silinecek, vahut da dilerse, Atatürk tarihinin özünü anımsama etmişcekti.

Başkumandanlık Savaşı bu şartlar içinde başlamış ve başarıya ulaşmıştır. Ancak 50'nci yıldönümünü kutladığımız zaferi sadece bir savaş tarihinin gereğesi içinde görmememiz gerekir. Zira bu savaş, vatan kurtarılına ilişkin basının sonucu olarak yanında, yeni Türk devletin kuruluşuna ilişkin, çözümlü bir imparatorluğun, enkana üzerinde yeni, genç, süngün bir devletin kurulmasına cabesidir.

Yalnız askerlik tarihinin arşivlerine geçmek, askeri stratejide parlak örnekler vermek kolay görülebilir. Türkiye bunun misalleri de vardır. Ana, askerlikle sıyasî amaçla birleştirilmiştir, savaşın gerçek amacıca toplu, Türk'ün çok önce söylediklerini bugün gibi hatırlıyoruz.

20 Ağustos ve hele 30 Ağustos'un 50'nci yıldönümünde Büyük Atatürk'ün çok önce söylediklerini bugün gibi hatırlıyoruz.

"Biz Türkler", diyordu Atatürk "Bütün tarihi hayatımızca hürriyet ve istikbale timsal olmuş millerimizdir."

Evet, 50 yıl önce hürriyete istikbale timsal olmuş bir millet bugün de aynı volda üstelik bu vobu sürdürmekte ısrarlıdır, inatlıdır, kararlıdır ve kararlılığından dönmeyiz, dünyaca bilinmektedir.

Hürriyet



1924 yılında, 26 Ağustos'ta, Turbin akısmo değiştirme gün... Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ilk emreyle asker...

